

Aljinović, Anita

Master's thesis / Diplomski rad

2014

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:

University of Split, Faculty of Civil Engineering, Architecture and Geodesy / Sveučilište u Splitu, Fakultet građevinarstva, arhitekture i geodezije

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:123:758777>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-30**

Repository / Repozitorij:

[FCEAG Repository - Repository of the Faculty of Civil Engineering, Architecture and Geodesy, University of Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU _ FAKULTET GRAĐEVINARSTVA, ARHITEKTURE I GEODEZIJE
DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ ARHITEKTURE
AKAD. GOD. 2013./2014. _ ZIMSKI DIPLOMSKI ROK

STUDENTICA: **ANITA ALJINOVIĆ**
BROJ INDEKSA: **100**

NASLOV DIPLOMSKOG RADA: **MUZEJ POLJICA**
LOKACIJA: **GATA**

TEMA ODABRANOG PODRUČJA:
GATA - OD JUSTINIJANA DO 21. STOLJEĆA

MENTOR: **dipl.ing.arh. DARIO GABRIĆ**
KOMENTORICA: **dr.sc. SNJEŽANA PEROJEVIĆ**

SADRŽAJ

Opis teme diplomskog rada.....	1
Geodetska podloga.....	2
Ortofoto šire situacije.....	3
Ortofoto uže situacije.....	4
Fotografije lokacije.....	5
Situacija (M 1:1000).....	6

GATA - OD JUSTINIJANA DO 21. ST.

Smještaj Poljica.....	7
Povijest Poljica.....	8
Poljičko društvo i vlast.....	9
Pisani spomenici.....	10
Nematerijalna baština.....	11
Kulturna dobra.....	12
Karta kulturnih dobara.....	13
Iliri u Gatima.....	14
Gata od Justinijana do srednjeg vijeka.....	15
Gata od srednjeg vijeka do danas.....	16
Gata danas.....	17
Crkve u Gatima.....	18
Gospodarstvo i kultura.....	19
Ranokršćanski kompleks (crkva sv. Ciprijana).....	20
Prostorne jedinice (1).....	21
Prostorne jedinice (2).....	22
Prostorne jedinice (3).....	23
Srednjovjekovna crkva.....	24
Barokna crkva.....	25
Zaključak.....	26

MUZEJ POLJICA - GATA

Ortofoto poljičkih sela.....	28
Tipologije-Gornja Poljica.....	29
Tipologije-Srednja Poljica.....	30
Tipologije-Donja Poljica.....	31
Zaseok Skočibe - postojeće stanje.....	32
Zaseok Skočibe - revitalizacija.....	33
Referentni primjeri.....	34
Koncept.....	35
Koncept.....	36
Iskaz površina.....	37
Tlocrt prizemlja (M 1:500).....	38
Tlocrt kata (M 1:500).....	39
Tlocrt krova (M 1:500).....	40
Presjeci (M 1:500).....	41
Presjeci (M 1:500).....	42
Pročelja (M 1:500).....	43
Tlocrt prizemlja (M 1:200).....	44
Tlocrt kata (M 1:200).....	45
Tlocrt krova (M 1:200).....	46
Presjek 1-1, Presjek 2-2 (M 1:200).....	47
Presjek 3-3, Presjek 4-4 (M 1:200).....	48
Presjek 5-5, Presjek 6-6 (M 1:200).....	49
Sjeverno i južno pročelje (M 1:200).....	50
Istočno i zapadno pročelje (M 1:200).....	51
Aksonometrijski prikaz.....	52
Eksplodirana aksonometrija.....	53
Perspektivni prikazi.....	54
Materijali.....	55
3D model.....	56
3D model.....	57
Literatura.....	58

Objašnjenje odabrane namjene arhitektonskog projekta i razlog izbora za odabranu lokaciju

Područje čija povijesti seže u bakreno doba, brojna arheološka nalazišta, autentični pisani spomenici (Poljički statut i Supetarski kartular), društvo koje je uvijek imalo svoju samoupravu, središte glagoljaštva, heroina Mila Gojsalić, soparnik, mnoštvo većih i manjih crkava i kapelica... samo su neke od znamenitosti Poljica za koje ne postoji jedinstveno mjesto njihova prezentiranja. Muzej Poljica u Gatima koja su u svojoj povijesti imala značajnu ulogu kao glavni centar Poljičke republike, bio bi memorijalno-istraživačko središte usmjereno na istraživanje, obnovu i rehabilitaciju kulturne baštine ovog lokaliteta, te spomenički prostor koji bi na najbolji način posjetitelje upoznao s Poljičkim životom, običajima, bogatom poviješću i graditeljstvom.

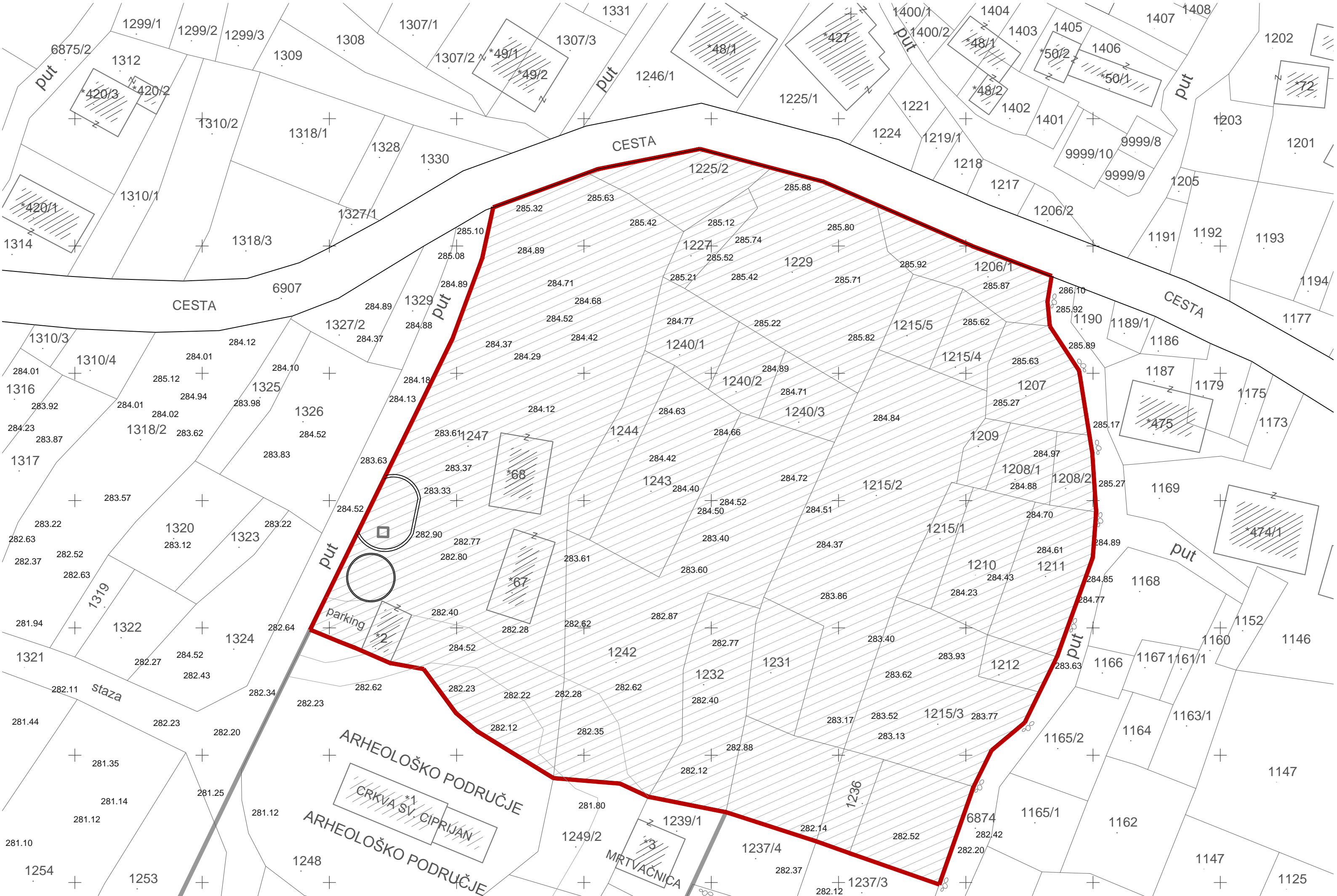
Gata su u svojoj povijesti imala značajnu ulogu kao glavni centar Poljičke republike, a i danas su centar Poljica. U središtu mjesta nalazi se ranokršćanska crkva iz 6.st., starohrvatska crkva iz 12. st., gotička crkva s početka 15.st. i današnja župna crkva iz sredine 18.st. koje nadograđene jedna na/ drugu u simbiozi čine stolnu crkvu sv. Ciprijana. Ta crkva je najočuvaniji i najveći predstavnik crkvenog graditeljstva cijelog Poljičkog kraja, a nalazi se neposredno uz odabranu lokaciju za muzej koja je ujedno i odabrana lokacija od strane grada Omiša za gradnju Muzeja Poljica koji se planira graditi u skorijoj budućnosti.

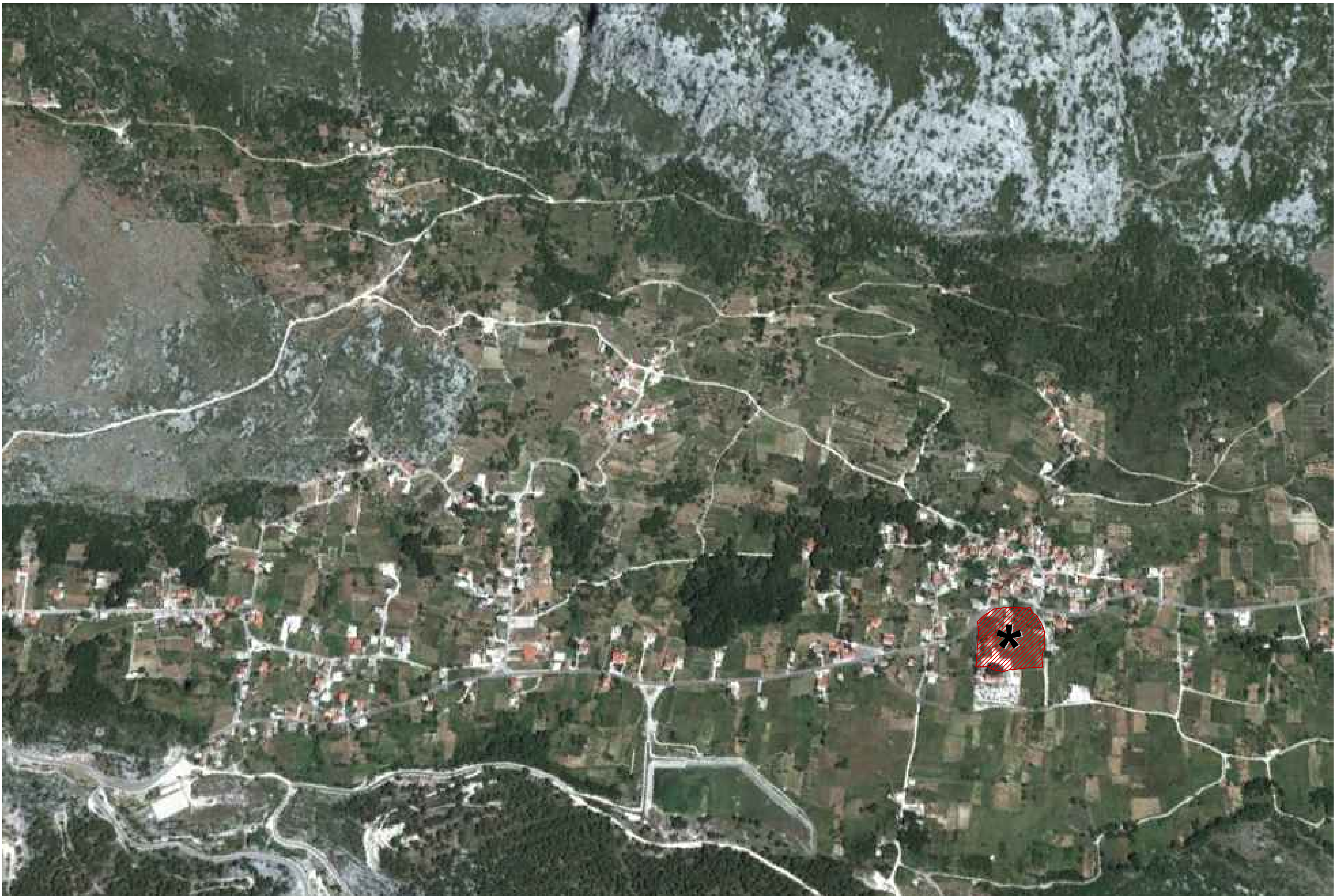
Objašnjenje projektnog programa

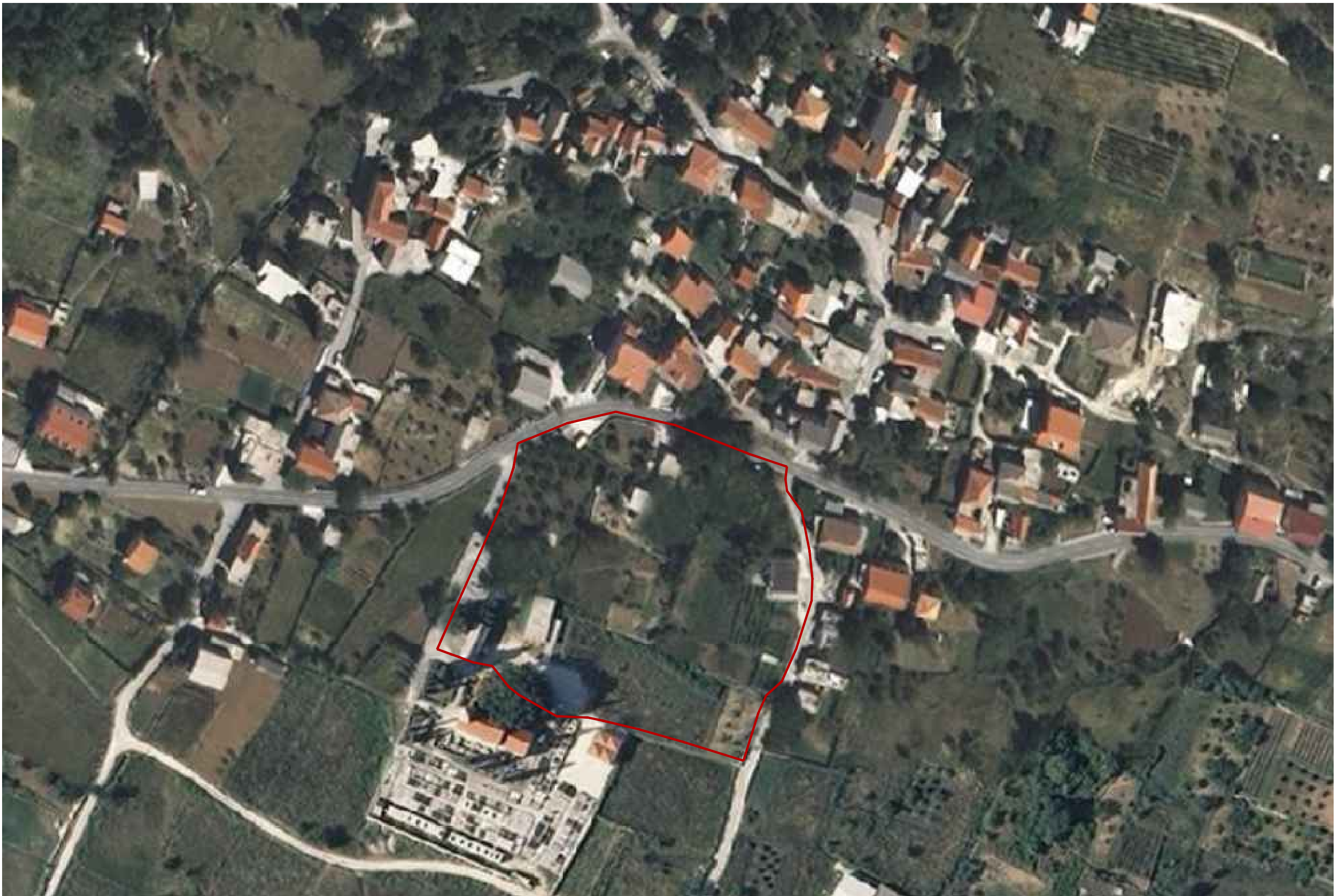
Muzej bi bio memorijalno-istraživačko središte te spomenički prostor koji bi na najbolji način posjetitelje upoznao s Poljičkim životom, običajima, bogatom poviješću i graditeljstvom.

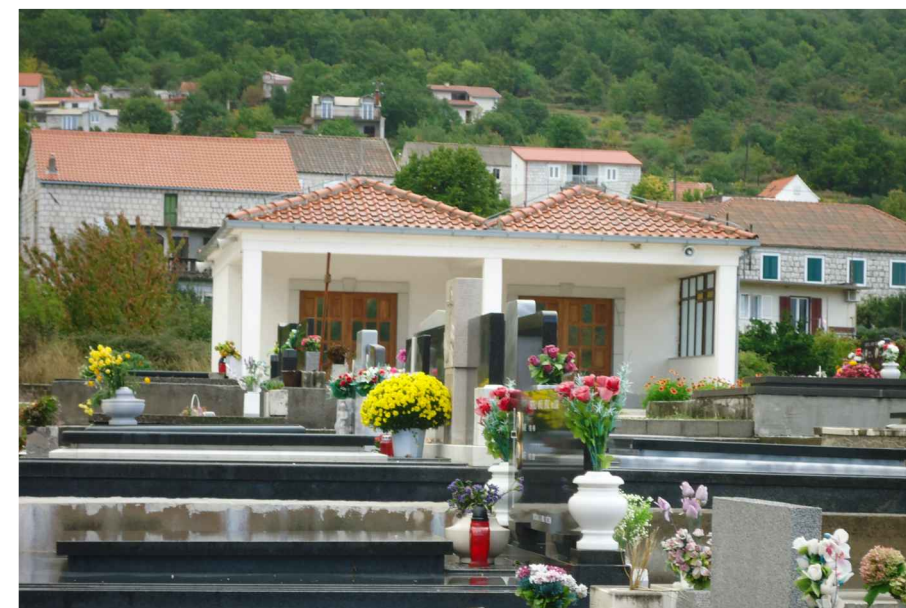
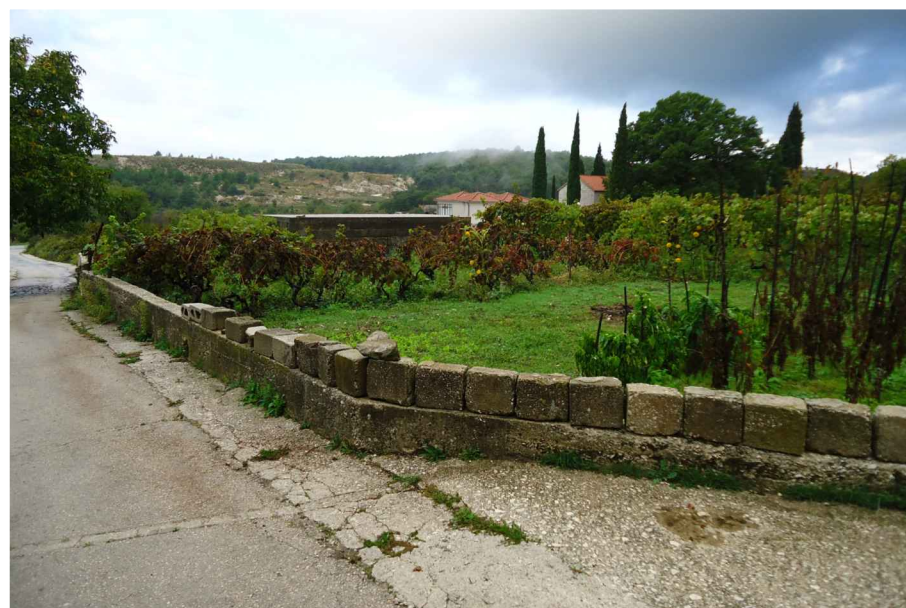
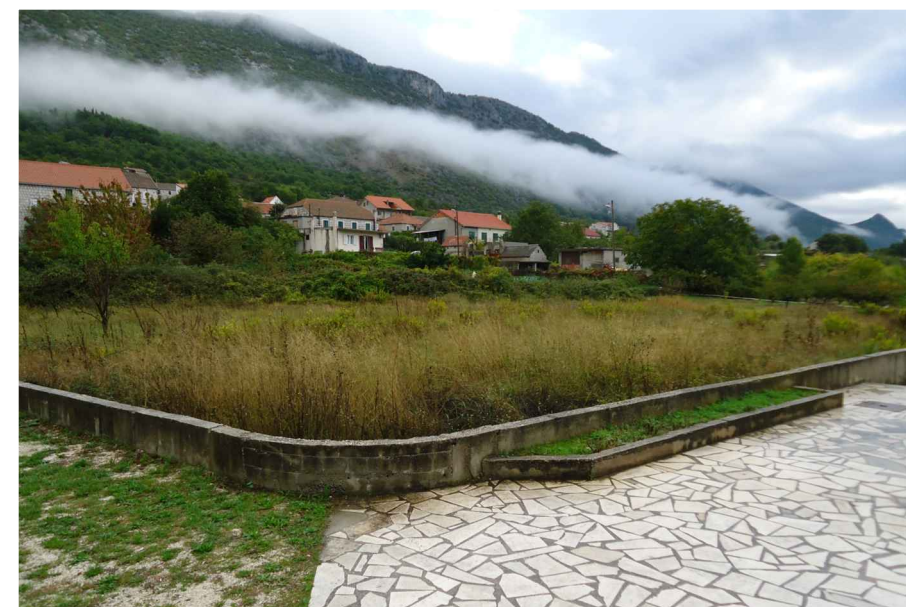
Prema vrsti muzejske građe ovaj muzej spadao bi pod opće muzeje te bi sadržavao zbirke muzejskih predmeta koji predstavljaju kulturno-povijesne, političke, umjetničke, prirodne i druge značajke odabranog područja. Prema teritorijalnom području obavljanja muzejske djelatnosti spadao bi pod regionalne muzeje.

Muzej bi uključivao prostore za stalni postav te za povremene izložbe, pozornicu za različita kulturna događanja, čitaonicu, , knjižnicu, igraonicu i radionice starih zanata. Tu bi se također našli i kafić, suvenirnica te prostori za prodaju autohtonih proizvoda. Osim zatvorenog prostora, postojala bi i mogućnost za održavanje priredbi na otvorenom za scenske, muzičke i folklorne manifestacije kao što su Gatsko kulturno ljeto, biranje velikog kneza, susreti klapa itd. Također bi postojalo i mjesto edukacije i prezentacije domaćih proizvoda kako bi se lokalno stanovništvo uključilo u rad muzeja čime bi se stvorio potencijal ostvarivanja dodatnog prihoda za kućanstva.

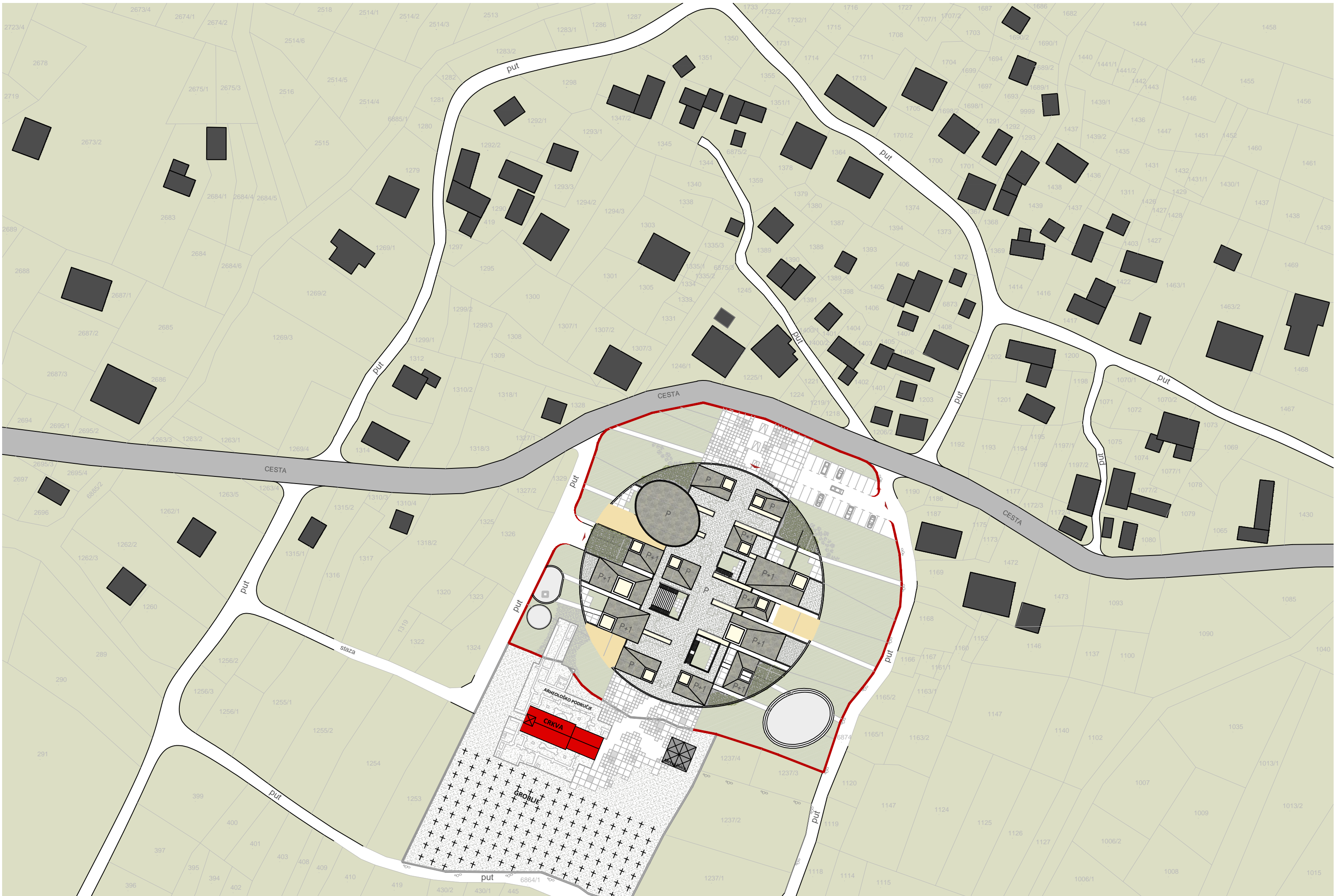

UVOD

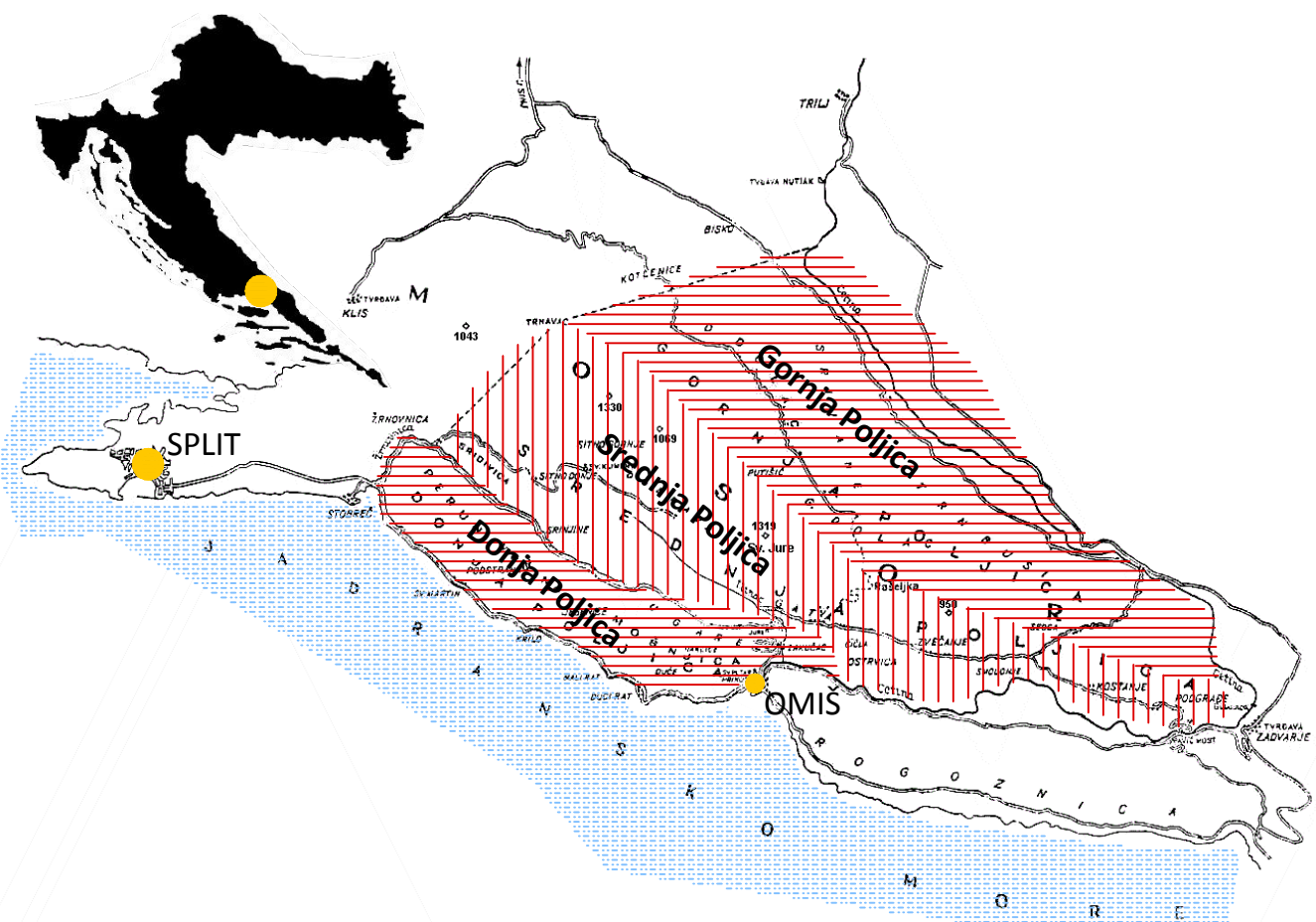
Poljica su jedna od nevelikih regija koja je zbog niza osobnosti, prije svega u svom kulturno-povijesnom razvoju, bila predmetom zanimanja i istraživanja mnogih stručnjaka i znanstvenika. Međutim, u svojoj povijesti su nesistematski istraživana ostajući na taj način marginalnim područjem u etnologiji.

Poljičani su se oduvijek zanimali za skupljanje etnografskih predmeta i građe. Mada bez stručnog obrazovanja, vodstva, planova i nadzora, sa skromnim ili nikakvim mogućnostima prezentacije, njihov entuzijizam nikada nije opadao.

Rad se bavi istraživanjima koja obuhvaćaju političku i državno-pravnu povijest, kontinuitet narodnog graditeljstva, društvene prilike i zajedništvo stanovništva, te evidentira zaštićena kulturna dobra i nematerijalna kulturna dobra. Prvi dio rada bavi se cijelim poljičkim prostorom, potom se pobliže analizira naselje Gata te crkva sv. Ciprijana u samim Gatima koja govori o kontinuitetu naseljavanja na ovim prostorima.

Poljica, a time i sama Gata su sama po sebi kompleksni eko-muzej koji, s obzirom na kulturno i prirodno naljeđe, pruža neograničene mogućnosti i solidne temelje za istraživački rad.

U istraživanju poljičkog kraja i naselja Gata korišteni su dostupni arhivski materijali, postojeća literatura te terenski pregledi. Istraživanje se temeljilo na postupku zaključivanja od općeg prema pojedinačnom.

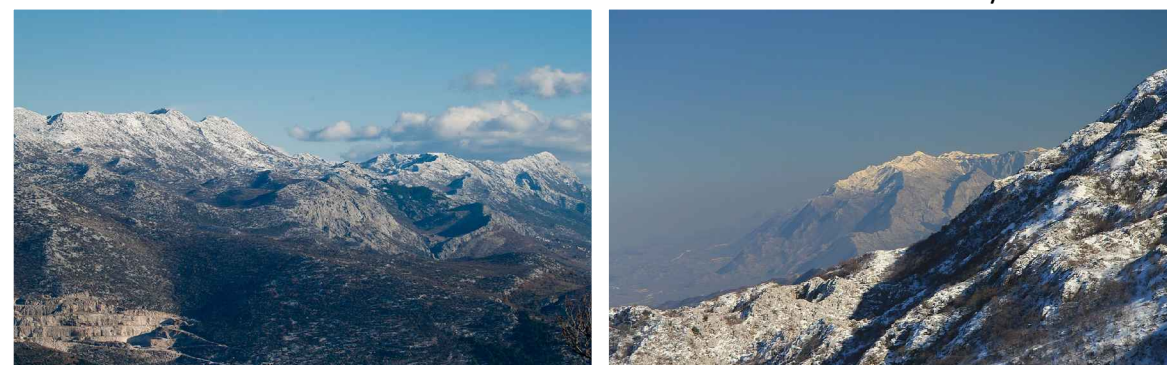
POVIJESNE ODREDNICE

- naziv potječe od brojnih polja (poljca) koja su se smjestila oko planine Mosor
- nekoć upravno - politički a danas samo zemljopisno - povijesni pojam
- prostor nazivan općinom, župom, knežijom i republikom
- u povijesti ostala zapamćena po kontinuiranom čuvanju baštine hrvatske državnosti koju nisu prekidali ni novi državopravni odnosi Hrvatske s Ugarskom, ni borbe s mletačkim osvajačima, ni pljačkaški pohodi Turaka - Osmanlija, ni strahovanja od gusara, ni stradavanja od kuge i ratova

ZEMLJOPISNE ODREDNICE

- more, Cetina, Žrnovnica i planina Mosor određuju zemljopisnu strukturu Poljica - smještaj između dviju rijeka: Cetine na istoku i Žrnovnice na zapadu
- polja u kršu, karakteristične male površine plodne zemlje (pasike), koje su ograđene suhozidima koji sprečavaju ispiranje plitkog površinskog tla, tzv. krajolik zatvorenih polja
- legenda kaže da se brdo Mosor u kojem su Poljica smještene u rimsko doba zvao Mons aureus (Zlatno brdo) zbog njegovog zlatnog izgleda, kada zalazak sunca tuče u njegove klisure

Mosor / Mons aureus

TERITORIJALNE ODREDNICE

- granice Poljičke Republike (današnjih Poljica) određene su Poljičkim statutom iz 1482.:
„Počimljući od zapada i od mora di steacet se rika Žrnovnica, uz brdo prvo Stojni Kamin, pod Kaminom uprav k moru, a gori uz riku Vrilo Žrnovnice, uprav Pećica, granica na Ošlji art, granica voda Sedrenik. Peć u Krivica, granica Kučišća, granica u Konjevodu, granica Trnova kamenica, granica Obišeni dub, kod njega granica Vladavića dubrava, brdo Samolek, mali Konačnik, Cetina pod Gardun. Pak niz Cetinu uprav izpod sela Čaporic, ispod sela Ugljani, niz Cetinu, ali posrid rike u Blato od Radobilje, niz riku pod Kreševo, pod selo Katuni, sve niz riku u Perućicu, pod grad Zadvarje, niz riku pod Slime u Kučice, niz riku pod Miric, Viseć, Medviju, niz riku prid grad Omiš. Pak u more, a niz more do Stobreča aliti u riku Žrnovnicu.“

*izvor: Miroslav Pera: Poljički statut, Split, 1988.

- prostor od 248 km²
- posebne administrativno-teritorijalne jedinice, ali ipak povezane međusobno

POLJIČKA SELA:

- Gornja Poljica** - prostor omeđen sa sjevera rijekom Cetinom a s juga planinom Mosor: Donji Dolac, Srijane, Gornji Dolac, Putisici, Trnbusi, Blato na Cetini;
- Srednja Poljica** - prostor između planine Mosor i obalnog brda Perun: Srinjine, Tugare, G.Sitno, D.Sitno, Dubrava, Naklice, Gata, Čišla, Kostanje, Podgrađe
- Donja Poljica** - Podstrana, Jasenice, Sumpetar, Dugi rat, Duće, Priko i Zakućac.

PREDPOLJIČKO RAZDOBLJE

- nalazi o prostoru Poljica potječu iz bakrenog doba (2.-3. tisućljeće p.k.) - Ilirska plemena (Onastini, Nerestini i Pituntini)
- plemenska naselja ilirskih plemena: Oneum (Omiš), Nerate (Jesenice), Pituntium (Podstrana), Gedate (Gata), koriste polja za ispašu
- naselja gradinskog tipa i gomile u brončanom i željeznom dobu
- rimsko razdoblje - ostaci keramike građevina i grobova
- VII. stoljeće, iz Bijele Hrvatske dolaze ratnička plemena Hrvata, zemljoradnici
- IX. stoljeće, Hrvatska je zagospodarila Jadranom

POČECI POLJICA

- legenda kaže da su se godine 949. u Poljica doselila tri brata: Tišimir, Krešimir i Elem, sinovi ubijenog kneza Miroslava
- od njihovih su potomaka potekla tri poljička plemena: Krešimirovići, Tješimirovići i Flemovići
- Poljica su se oko 1015. godine za vrijeme kralja Krešimira III. izdvojila iz Primorske župe (sa sjedištem u Klisu) i osnovali unutar hrvatske države novu Poljičku župu sa samostalnim organima vlasti
- Poljica zapremala iznimno važan geografski položaj - velikaši iz zaleđa, bosanski vladari, Neretvani i Kačići, splitski kaptol i komuna, htjeli su se proširiti na ovo područje

VLADAVINA BOSNE

- Ludovik T. Anžvinac porazio Veneciju i prisilio je na mir u Zadru (1358.), kojim se odrekla svih dalmatinskih gradova, poslije njegove smrti bosanski kralj Tvrtko I zavladao je Splitom, Trogirom, Omišem i Klisom, te da pridobije Splitsku, dodijelio im je Poljičko primorje

MLETAČKO STARATELJSTVO

- kako bi se oslobodili Bosne kojoj su plaćali danak, Poljica se 2. veljače 1444. godine stavljaju pod starateljstvo Mlečana čemu je potvrda **Zlatna dukula** iz iste godine koja uređuje odnose između Mletaka i Poljičke Republike i garantira Poljičanima pomoć u borbi protiv Turaka
- gubitak unutarnje autonomije, plaćanje danka i davanje vojnika Veneciji koja ne poštuje dukulu

TURSKO RAZDOBLJE

- 1500. započinje otomanska vladavina i izloženost Poljica stalnim napadima Turaka koja traje sve do XVII. st.
- 1527. Poljičani prekidaju davanje harača, isprovocirani Ahmed Paša navaljuje na Poljica s velikom vojskom koja je na poslijetku pokorena
- Poljica zadržavaju najviši stupanj autonomije
- borba Poljičana s Turcima 1648. godine u velikoj bitki za oslobođenje Klisa, i 1686. godine bitki za oslobođenje Sinja (Kandijski rat)
- oslobođena od Turaka 1699. godine, buđenje života u Poljicima

DRUGO MLETAČKO VRHOVNIŠTVO

- 1696. - 1797. godine - vladavina Venecije, u Poljicima je bilo više od 6000 stanovnika, gradile su se crkve, rasla je pismenost

DOMINACIJA AUSTRIJE

- mirom u Campo Formiju 1797. godine prestala je mletačka vlast u Dalmaciji
- Austrija dobila Dalmaciju s Bokom kotorskom
- osam godina austrijske uprave, izvršene znatne sudske i upravne reforme
- Austrija priznaje autonomiju Poljicima
- Francuska uprava nad Dalmacijom krajem 1805. godine, poslije poraza Austrije kod Austerlitz

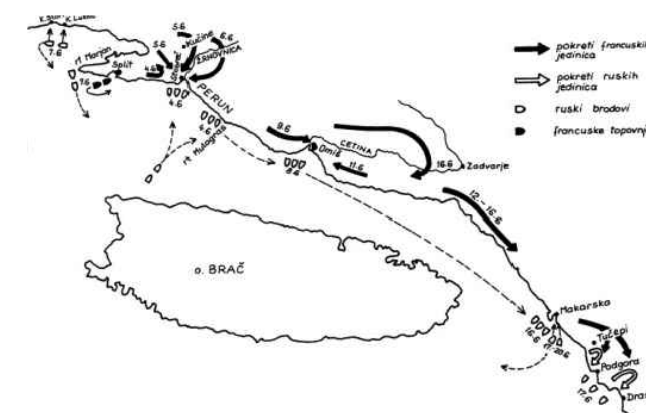
FRANCUSKA UPRAVA U DALMACIJI I PAD POLJIČKE REPUBLIKE

- između 1806. do 1809. Dalmacija je priključena kraljevstvu Italije, koje je također bilo pod francuskom okupacijom
- od 1809. do 1815. prelazi pod direktnu francusku vlast
- za civilnog namjesnika Dalmacije, Napoleon je imenovao, providura, mlečanina, Vicenza Dandola, a za vojnog zapovjednika generala Augusta Marmonta
- Francuzi odbijaju priznati Poljicima samoupravu i naređuju provođenje novačenja vojnika
- Marmont je iznimno cijenio i zavolio kulturu i običaje ovog područja te se zalagao za uporabu narodnog jezika, stiže u Gata, poslije je u knjizi svojih uspomena napisao:

"Poljica (...) se mogu vrlo lako braniti. Osamljenost ovog kraja, i sredstva koja priroda pruža njegovim stanovnicima, činili su da budu slobodni, da im Mlečani podijele njihove povlastice. Oni ne plaćahu nikakva poreza, vladahu samim sobom, birahu svoje poglavare, nisu novačili ni vojnike ni mornare. Htjelo im se ove povlastice uzeti. To bijaše povod njihovu nezadovoljstvu. Sigurno, pogled na ovu malu zemlju govori u korist njezina načina upravljanja. Ničega ne bijaše pravilnijeg, ništa pomljivije od njihova poljodjelstva, ničeg pristalijeg od njihovih sela."

*izvor: Žarko Domljan: Omiš i Poljica, Zagreb, 2006.

- 1806. godine podjela Dalmacije na zadarsko, šibensko, splitsko i makarsko okružje
- splitsko okružje: Split, Trogir, Sinj, Brač i Hvar s Visom; kanton Split dijelio se na splitsku, omišku, klišku i poljičku općinu.
- Poljičko nezadovoljstvo i savez sa Rusima
- 1807. godine ustanak protiv francuske vlasti, Francuzi su poraženi te im stiže pojačanje, vrše pokolj stanovništva, Rusi se povlače na svoje brodove, Francuzi slomili otpor Poljica i kreću u odmazdu i pljačku Poljičkih sela
- proglasom u Zadru, 10. lipnja 1807. ukinuta stara poljička seljačka republika

Pokreti francuskih jedinica 1807. godine na dalmatinskoj obali

NASTANAK DANAŠNJIH POLJICA BEZ VLASTITE SAMOUPRAVE

- nakon propasti francuske vlasti i Napoleonove abdikacije, 1814. i 1815. zasjedao je Bečki kongres, Austrija dobiva Dalmaciju
- Poljičani pokušali od austrijskog cara zatražiti obnovu Poljičke republike, ali svi zahtjevi su odbijeni
- pod austrijskom carevinom Poljičani su živjeli razjedinjeni sve do 1911. kada su se ujedinili u posebnu poljičku općinu, ali je tadašnja vlast FNRJ 1945. godine dokida i dijeli između splitske i omiške općine
- Poljica više nikad nisu dobila status samoupravne jedinice koji su imali tijekom mnogih stoljeća

POLJIČKO DRUŠTVO

Didići

- potomci trojice braće, utemeljitelja Poljica, Tišimira, Krešimira i Elema, imali pravo i na "didovinu" (zemljišna dobra)

Vlastela

- 1102. "Pacta conventa" Hrvati priznali ugarskog kralja Kolomana, Poljica se osamostalila u slobodnu župu - počinju se naseljavati plemići koji se nazivali vlastela

- vodili vanjsku politiku Poljica - postigli da se Poljica ne pripoje Splitu

Pučani

- slobodni seljaci - pučani, mogli slobodno raspolagati zemljištem, koje su baštinili od svojih predaka

- nisu mogli biti birani u Poljičku vladu (stol), u svemu ostalom bili su izjednačeni s plemićima

Kmetići

- kolonat - poseban odnos u kome privatni zemljoposjednici, daju zemlju seljacima (kolonima) na obradu, a ovi su im zauzvrat dužni davati dio ljetine (agrarni odnos koji se javlja u 1. i 2. st.)

- koloni postaju kmetići kada su Poljica stekla samostalnost

- nije bilo feudalizma

- povlastice - mogli su trgovati, posjedovati pokretnine i nekretnine, napustiti gospodara, sudio im je redoviti sud kao i svakom slobodnom čovjeku - zaštićeni Poljičkim statutom

Vlasi

- ostaci Romana, živjeli po brdima balkanskog poluotoka, bavili se stočarstvom, naseljavaju se u 14. i 15. st., ali s vremenom nestaju

Sv. Juraj, zaštitnik Poljica

OBITELJ

- vrlo čvrsta zajednica, izgrađena na kršćanskim načelima, patrijarhalne obitelji s mnogo djece

- obiteljske udruge do 20 pa i više članova, svatko je znao svoj posao i odgovorno ga obavljao

POLJIČKA VLAST

Ustroj koji započinje početkom 12. st. nakon osnutka republike i traje do njenog dokidanja):

Poljička skupščina

- najviši naredbodavni organ vlasti

- u iznimnim prilikama sastojala se od cjelokupna poljičkog naroda

Općeni kupan zbor

- vrhovni organ vlasti koji je rješavao sve javne poslove

- svake godine 23. travnja na dan Sv. Jurja razrješavao staru i birao novu vlast

- članov su bili poljički plemići i dvanaest katunskih knezova (katunara), koji su mogli biti i pučani

Poljički Stol ili Banka

- najviši izvršni i sudski organ vlasti

- sačinjavali su ga: veliki knez, vojvoda, kančelir, četiri prokuratora ili suca, pristavi i pisari

Veliki knez

- vrhovni predstavnik čitave "Župe poljičke" i najviši sudski organ

- izbor se odvijao svake godine na blagdan Sv. Jurja na Gracu

Mozaik s prikazom biranja velikog kneza

u Gatima, u blizini crkvice Sv. Jurja

- glasanje odabranih 12 katunara tako da bi svaki od njih stavio svoj kaput ispred sebe, a potom su bacali kamenčiće na kaput nekog od ostalih kandidata, izabran je bio onaj s najviše glasova

- jedini izbor prožet takvom demokratičnošću u Europi u to doba

Vojvoda

- glavni zapovjednik poljičke vojske, dužnost koju je mogao obnašati svaki pučanin

Kančelir

- vrhovni dostojanstvenik koji izvršava odluke "Skupščine" i velikoga kneza

Protokurari

- obavljali poslove pravosuđa, članovi poljičkog Stola i suci vrhovnog suda

Pristavi

- pomoćni službenici Stola, djelovali kao izvršni organi vlasti

Porotnici

- polagali prisegu zajedno s optuženim ili tužiteljem koji jamče za stranku kao ličnost, a ne za njegovo djelo

Vikar

- predstavnik splitskog nadbiskupa u Poljicima (uvijek domaći glagoljaš)

Knežev veliki pečat

Knežev mali pečat

GOVORNI DIJALEKTI

- gornja Poljica -štokavski ikavci, srednja Poljica -prijelazni šćakavci, donja Poljica -primorski čakavci

PISMO

- glagoljica - najstarije slavensko pismo, u naše krajeve je donose učenici Ćirila i Metoda, 7.st.
- ćirilica - novo slavensko pismo, 12.st. - u Bosni i Dalmaciji je s vremenom poprimilo niz morfoloških i pravopisnih osobitosti po kojima se znatno razlikuje od ćirilice u istočnim slavenskim zemljama. Zbog toga ga mnogi smatraju posebnim pismom koje je poznato pod različitim imenima (zapadna ćirilica, bosanska azbukva, bosanska ćirilica, bosansko-hrvatska ćirilica, bosansko-dalmatinska ćirilica, bosanica, bosančica) - u uporabi sve do 19.st. a u Poljicima i dulje
- glagoljica je u Poljicima bila više korištena u vjerskim ispravama, a bosančica je našla široku primjenu u svjetovnim poslovima i to podjednako u javnim i privatnim

PISANI SPOMENICI

- od početka 12.st. do sredine 15.st. u Poljicima se pojavljuju brojne povelje i darovnice hrvatsko-ugarskih vladara i velikaša, izvorne ili krivotvorene
- autentični Supetarski kartular (Sumpetarski kartular) i Poljički statut, koji svaki na svoj način oslikava zbivanja i događaje na ovom prostoru

Supetarski kartular

- nastao je oko 1105. godine
- knjiga isprava izdanih samostanu Sv. Petra u Selu u Poljicima- pisan karolinškom minuskulom, a samo je zadnji list napisan beneventanom
- kao sastavljači kartulara navedeni su đakon Dobre, Dobronja, Izak i splitski notari Gvalterije i Sabacije
- opisuje darovnice, kupovine i pogodbe (cjeline o osnivanju samostana, posjedima u Solinu, kupoprodaji robova, raznoraznim darovnicama, kupnji solinskih mlinova, posjedima na Braču, u Solinu i Vranjicu), pruža sliku običaja, te kulturnih, društvenih i političkih odnosa u Poljicima za vrijeme posljednjih hrvatskih kraljeva u ranom srednjem vijeku
- danas se čuva u Arhivu kaptola u Splitu

Listovi iz supetarskog kartulara

Prvi list poljičkog statuta iz 1440. i naslovnica iz 1761.

Poljički statut

- zbornik običajnog prava o unutarnjoj organizaciji i društvenim odnosima žitelja seoske republike Poljica
- uz Vinodolski zakonik najstariji izvor za proučavanje hrvatske povijesti
- iz njegove materije se osim pravnih mogu proučavati povijesni, ekonomski, politički i drugi društveni odnosi poljičke povijesti u razvijenom srednjem vijeku
- nastao kao rezultat zadovoljenja potrebe da se postigne što veća nezavisnost
- svi zakoni bili su najprije usmeni, a onda poljičkim pismom (bosančica) zapisivani u Poljički statut
- zakon u statut su zapisivali popovi glagoljaši u crkvi sv. Klementa
- pored strogo zakonodavnih i pravne norme, kao npr. razne odluke i presude poljičkih organa vlasti
- unikatnost Poljičkog statuta - bitnije kolektivno od subjektivnoga prava, kolektivizam iz kojega se formirala poljička solidarnost
- usporedba s najstarijim ruskim pravnim zbornikom - Ruska pravda iz XI.-XII. St.
- **Thomas Moore svoju Utopiju iz 1516. napisao nadahnut poljičkim statutom** i autonomnim starodrevnim običajima, koji su bili uzor pravednog i slobodnog društva - Moore prikazuje viziju skladno uređene države bez siromašnih i bogatih

REDAKCIJE STATUTA:

Nekoliko redakcija koje su nastajale u prijelomnim vremenima, kada su Poljica trebala priznati novog gospodara:
- Prva redakcija, nastala je na prijelazu iz XI. u XII. stoljeće (nije poznata točna godina - rukopis nije sačuvan), tj. prilikom sklapanja "Pacta convente"
- Drugu redakciju, 1387. odobrava bosanski kralj Tvrtko I. Od te redakcije napravljene su razne varijante
- 1440. slijedi treća redakcija koja je podnesena novom vladaru - Veneciji
- Najstariji sačuvani rukopis Poljičkog statuta potječe iz vremena oko 1515. godine i čuva se u Arhivu HAZU-a u Zagrebu. Predstavlja četvrtu redakciju Statuta, sastavljenu 1485. godine. Doživjela je veliki broj izmjena i dopuna, a prijelaz koji ju prati je hrvatsko - ugarska vladavina.
- Peta redakcija Statuta bila je iz 1665. godine

O izdajici, zalogu i nasilju

"Kada se tko nađe izdajicom naše zemlje, to jest kada tko radi o predaji samoga sebe i naše zemlje drugome gospodaru, protiv volje ostalih plementih ljudi u Poljicima, onda za takvoga treba proglasiti da se iznevjerio našoj gospodi i našoj zemlji, treba ga prognati, njegovu plemenščinu da prisvoji poljička općina, a on sam da se više ne smatra Poljičaninom."

O ropstvu

"Zaključite svi Poljičani zajedno: Ako neki Poljičanin ubije čovjeka koji pođe na Poljica s očitom namjerom da u Poljicima zlo učini, za takvog su dužna sva Poljica platiti. Ili, ako tko nađe lupeža na svom imanju ili na imanju nekog Poljičanina, te ubije lupeža dok krade ili odvlači ukradeno za njega plaćaju sva Poljica. Ili, tko ubije razbojnika - ovaj ga hoće opljačkati, a onaj koji se brani ubije ga - i za tog Poljica plaćaju. Ali ako se Poljičanin zakači s kim ili posvadi te ubije Poljičanina, za njega Poljičani ne plaćaju."

"Zaključite složno svi Poljičani da se ne smije i ne može nijedan Poljičanin zauzeti za tuđinca, protiv Poljičanina, ako je parnica za plemenščinu. (imanje op. J.D.) Tko se pak zauzme, plaća 50 libara."

Poglavlje o baštinama

"Zakon o plemenščinama glasi ovako: Onaj tko posjeduje staru baštinu, koja je ostala od predaka, mora je obrađivati i uživati i od nje živjeti. A nije časno da je potraži i potroši bez velike nevolje, već - kako nalaže stari zakon i običaj - da je ondje ostavi gdje je i našao."

*izvor: Miroslav Pera: Poljički statut, Split, 1988.

NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA

POPOVI GLAGOLJAŠI

- oko 1590. godine ustanovljen poljički Vikarijat
- Poljica potpadala pod splitsku nadbiskupiju
- obredne su knjige pisane starohrvatskim pismom glagoljicom
- glagoljicu gaje narodni popovi glagoljaši, koji stoljećima "glagoljaju hrvatsku misu"
- pismenost u Poljicima zasluga popova glagoljaša
- nisu se razlikovali od puka - živjeli kao seljaci (odlazili u polja)
- ponekad i po desetak glagoljaša u selu
- u vrijeme Turaka izbjegli na Brač, u Pustinju Blaca (glagoljaški samostan)
- glagoljašima i glagoljici kao znamenu i temelju hrvatske kulture 1989. godine podignut je spomenik u Gatima

MILA GOJSALIĆ

- Splitsanin Marko Marulić 1501. godine napisao, a 1521. godine objavio svoj spjev *Juditu* o starozavjetnoj junakinji koja je svoj grad Betuliju i svoj izraelski narod spasila od asirskog vojskovođe Holoferna, kojemu je na prevaru odrubila glavu
- moguće je da su Poljičani inspirirani biblijskom Juditom svoju veličanstvenu pobjedu pripisali svojoj djevojci Mili koja se odlučila žrtvovati za spas rodnih Poljica
- oskrvnutog djevičanstva nakon noći provedene u turskom čadoru izabrala je umjesto života u sramoti i laži život poslije smrti
- pred zoru u zrak digla i u smrt odvela čitav turski vojni logor i svoga krvnika, vojskovođu Ahmed-pašu, a time i samu sebe
- opjevao je August Šenoa, njezin lik isklesao Ivan Meštrović, a operu o njoj skladao je Jakov Gotovac

Spomenik popima glagoljašima u Gatima

Kip Mile Gojsalić poviše Omiša

POLJIČKO GACKO KOLO (IZ MJESTA GATA) / NIJEMO KOLO

jedno od kola s područja Dalmatinske zagore (na UNESCO-voj listi zaštićene nematerijalne kulturne baštine

- nijemo kolo jedinstveno po načinu izvođenja
- bez glazbene pratnje ili neovisno o njoj, izvodi se kolo koje se povremeno razbija u parove ili se tijekom cijeloga plesa izvodi u parovima koji se kreću po krugu ili slobodno po plesnom prostoru
- izvodi se i danas u prigodnim situacijama, na pokladama, blagdanima (dernećima) i svadbama (rjeđe nego prije)
- danas ga najviše izvode seoske folklorne skupine

SOPARNIK (željenik, uljenak, prisna)

- staro jednostavno jelo koje datira još iz vremena prije Turaka, priprema se od brašna, blitve, crvenog luka - kapule, maslinovog ulja, češnjaka i najjednostavnijeg tijesta
- priprema se i sa raznim dodacima i to najviše u Donjim Poljicima uz more (dodaju se sir, suho grožđe, stučeni orahsi, bademi, šećer, cimet)
- priprema se na okruglim drvenim pločama i peče na kominu
- jede se u dane posta, Veliki petak, Badnjak i uoči blagdana Svih Svetih
- simbol stare Poljičke republike
- priprema se i na prostorima koje su Poljičani dobili za zasluge u borbama protiv Turaka i naselili ih poslije njihova odlaska (dijelovi Sinjske krajine), a tu tradiciju su prenijele i žene iz Poljica koje su udajom otišle u druga sela
- Poljički soparnik uveden je u Listu zaštićenih kulturnih dobara Republike Hrvatske: Ministarstvo poljoprivrede tu je drevnu deliciju kao prvu u Hrvatskoj, službeno zaštitilo oznakom zemljopisnog podrijetla. Za soparnikom slijede samo meso zagorskoga purana i lički krumpir

ZAŠTIĆENA ARHEOLOŠKA NALAZIŠTA:

- Dubrava**, Arheološko nalazište i crkva sv. Arnira
- Ostrvica**, Arheološko nalazište Krcatovići - Miri
Arheološko nalazište oko crkve sv. Nikole
Arheološko nalazište Baučići (antički Oneum)
Arheološko nalazište "Brzet"
Arheološko nalazište i kula Slanica
Arheološko nalazište i utvrđena kuća
- Podgrađe**, Arheološko nalazište „Solioce“ i crkva uznesenja BDM
- Tugare**, Gornji vrtal - areal župske crkve

ZAŠTIĆENE GRADINE I GOMILE:

- Dubrava**, klanac kod sv. Arnira, pretpovijesna gradina
Krč, SI od crkve sv. Luke, arheološki lokalitet
skupina gomila između crkava sv. Luke i bl.
Arnira
Sućica, položaj Gomilica, prapovijesna gomila
- Tugare**, pretpovijesna gomila SZ od župne crkve
Osić i Orebić, prapovijesne gradine i gomile
Letuša - prapovijesna gradina
gradina oko sv. Maksima
Babin kuk - prapovijesna gradina
sv. Marko/Jurišića prapovijesna gradina
Zavod - prapovijesna gradina i gomila
- Naklice**, gomila istočno od crkve sv. Ante
Babnjača, pretpovijesna gomila
- Gata**, prapovijesna gomila južno od sv. Ciprijana
Gradac iznad Zakučca, pretpovijesna gradina
Oćur, prapovijesne gradine i gomile
- Čišla**, Dračevac, pretpovijesna gradina
Bađina, prapovijesna gomila kraj sv. Petra
- Ostrvica**, Pasićine, pretpovijesna grobna gomila
Jasenak, pretpovijesna grobna gomila
Počivala, pretpovijesna grobna gomila
- Zvečanje**, Gračina - pretpovijesna gradina
- Kostanje**, Grebine, srednjovjekovna nekropola
pretpovijesna gomila
Badanj - Grebine, srednjovjekovna nekropola
- Podgrađe**, gradac, pretpovijesna gradina i gomile
Ljut, željeznodobni nalazi (položaj Stina i
Dolac)

- Solioce - zaseok Škarice, antički natpisi
- Seoca**, kasnoantičko nalazište
Orljak, kasnoantičko nalazište
  - Blato na Cetini**, Paščina, pretpovijesna gomila
Stražina, prapovijesna gradina
Bartulovići, prapovijesna gradina
  - Nova Sela**, rimska cesta između Novih Sela i Kreševa
Brda
Tadinci/Umac, prapovijesna gradina
  - Trnbusi**, Podvardišće, pretpovijesna gradina
Čelopek, pretpovijesna gradina
Vitrenik, pretpovijesna gradina
crkva sv. Luke i srednjovjekovna nekropola
Gračica, prapovijesna gradina blizu sv. Luke
Dračje/Dračje, prapovijesni lokalitet
sjeverozapadno od 'Gračice'
  - Srijane**, Nečaj, pretpovijesna gomila
Prčevica, pretpovijesna gradina
antičko/srednjovjekovna nekropola
  - Donji Dolac**, Rošca, pretpovijesna gomila
Gradina - Gornjani, pretpovijesna gradina
  - Omiš**, Ravnice, villa rustica

ZAŠTIĆENA POJEDINAČNA KULTURNA DOBRA - GRAĐEVNI SKLOPOVI

- Dubrava**, Stipanjići, sklop Juginovića, građevni sklop
Jarebuša, građevni sklop
- Donji Dolac**, Kuća Bilić, građevni sklop
Gornjani, sklop sa školom, građevni sklop
Rošca, sklop Šošići, građevni sklop
Zaradičije, sklop Junušića, građevni sklop
- Gata**, Skočibe, sklop Pivčević, građevni sklop
sklop Miloš, građevni sklop
- Kostanje**, Studenci između sela Smolonje
Kuća Jerončić, civilna građevina
Kuća Mile Gojsalić, civilna građevina
D. Tičinovići, sklop Tičinovića s kulom
Crkvena kuća, civilna građevina
Župska kuća, civilna građevina
Begići, Majsimova kula, civilna građevina
Radovčići, dvor Radovčića, građevni sklop
Amulići, kuća Amulića, civilna građevina
Tadijin kuk, Mirine, građevni sklop

- Ledine, kuća Ledine, civilna građevina
Marasovići, kuća Marasovići, civilna građevina
Marasovići, sklop Matijević, građevni sklop
Gojsalići, sklop Gojsalića, građevni sklop
- Podgrađe**, Mlinica sela Podgrađe
Pavića most na Cetini
Škaričići, Penišića dvori, građevni sklop
  - Tugare**, Čažin dolac, sklop Novakovići, građevni sklop
Čažin dolac, sklop Jurišić, građevni sklop
Truše, Velića dvor, građevni sklop
  - Zakučac**, Spomenik borcima NOR-a i radnicima
Gornje selo, sklop Božića, građevni sklop
  - Čišla**, Kuća Borovac, građevni sklop
Sklop Šaškor, građevni sklop
Sklop Šaškor na istočnom dijelu sela
Prvičići, sklop Šaškor, građevni sklop
  - Ostrvica**, D. Ostvica, sklop Smoljanovića, građevni sklop
  - Smolonje**, Studenca, most nad Drinjom
Studenca, ostaci mlinica Dragoševića
  - Seoca**, Kostanje Ljut, sklop Amulića, građevni sklop

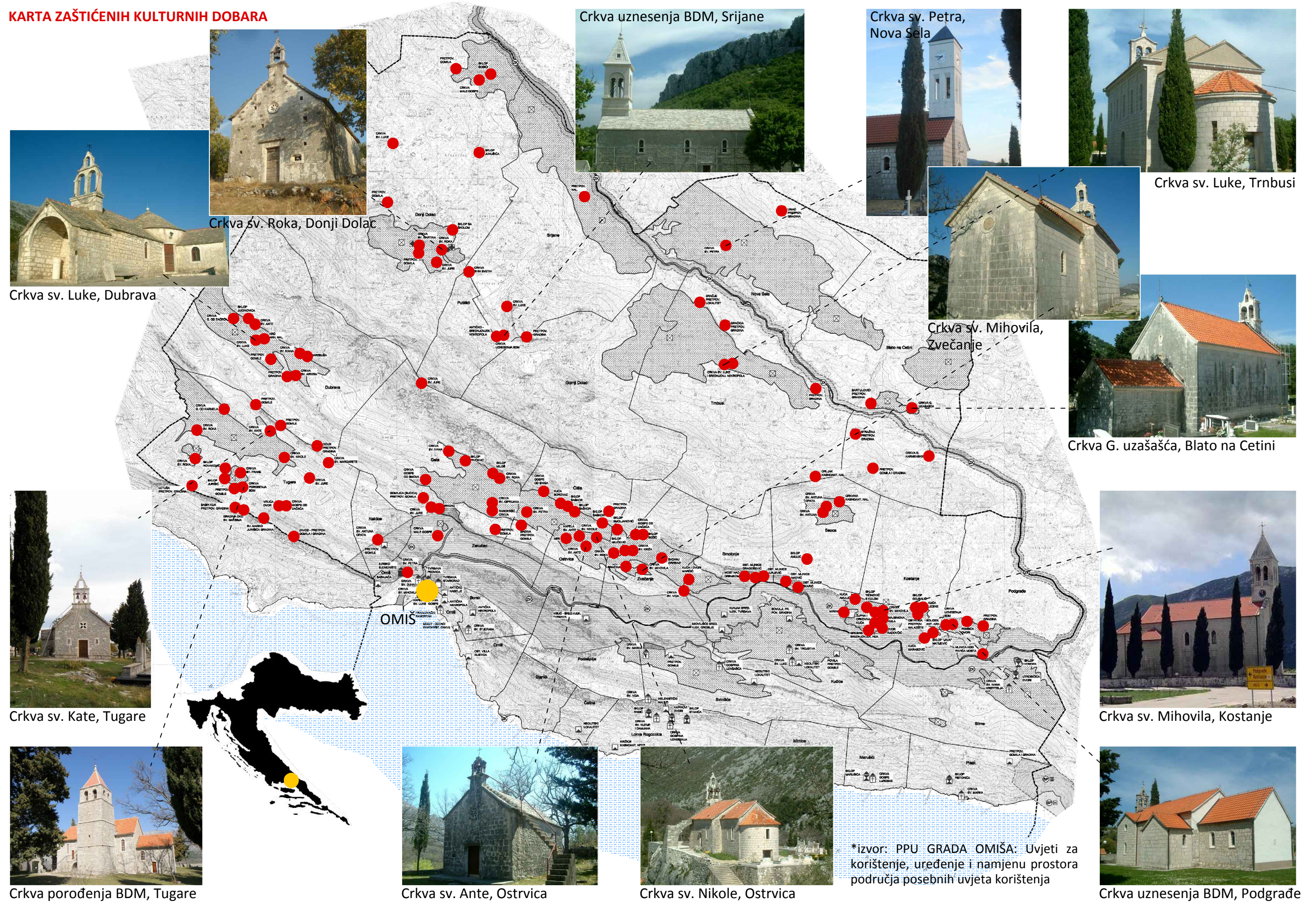
ZAŠTIĆENA POJEDINAČNA KULTURNA DOBRA - SAKRALNE GRAĐEVINE

- Dubrava**, Crkva sv. Luke i srednjovjekovno groblje
Crkva sv. Ivana, sakralna građevina
Crkva sv. Arnira, sakralna građevina
Crkva sv. Ante, sakralna građevina
Crkva Gospe od začeca, sakralna građevina
- Tugare**, Crkva sv. Jure, sakralna građevina
Zastinje, crkva sv. Margarete, sakralna građ.
Crkva Blažene Gospe od začeca, sakralna građ.
Dočine, crkva sv. Nikole, sakralna građevina
Gospe od Karmela, sakralna građevina
Crkva sv. Kate, sakralna građevina
Crkva Porođenja Blažene Djevice Marije
Crkvica sv. Frane, sakralna građevina
- Gata**, Skočibe, crkva sv. Ivana, sakralna građevina
Vrh, ostaci crkve sv. Jure, sakralna građevina
Miloši, crkva sv. Roka, sakralna građevina
Crkva sv. Jure i šuma oko nje, sakralna građ.
Groblje i crkva sv. Ciprijana, sakralna građ.

- Crkva Uznesenja Marijina (Gospa od Smova)
- Čišla**, Crkva sv. Petra, sakralna građevina
Crkva Gospe od sniga, sakralna građevina
  - Ostrvica**, D. Ostrvica, crkva sv. Nikole, sakralna građ.
D. Ostrvica, crkva sv. Roka, sakralna građevina
D. Ostrvica, crkva sv. Ante, sakralna građevina
Alfirevići, kapela sv. Ante, sakralna građevina
  - Zvečanje**, Crkva sv. Mihovila, sakralna građevina
Brda, crkva sv. Križa, sakralna građevina
Gornje selo, crkva Gospe od začeca, sakralna g.
Kapela na ulazu u selo, sakralna građevina
  - Smolonje**, crkva sv. Vida, sakralna građevina
  - Kostanje**, Crkva sv. Mihovila, sakralna građevina
  - Podgrađe**, Crkva Uznesenja BDM, sakralna građevina
  - Seoca**, Crkva sv. Antuna Opata, sakralna građevina
Crkva sv. Antuna, sakralna građevina
  - Trnbusi**, Crkva sv. Luke sa starim grobljem, sakralna g.
  - Nova Sela**, Crkva sv. Petra, sakralna građevina
  - Srijane**, Crkva sv. Luke, sakralna građevina
Crkva Uznesenja BDM, sakralna građevina
  - Putišići**, Crkva Svih Svetih, sakralna građevina
  - Dolac Donji**, Crkva sv. Martina, sakralna građevina
Crkva sv. Roka, sakralna građevina
Crkva sv. Jure, sakralna građevina
Rošca, crkva Male Gospe, sakralna građevina
Crkva sv. Luke, sakralna građevina
Crkvica Gospa od začeca, sakralna građevina
  - Zakučac**, Crkva Male Gospe, sakralna građevina
  - Blato na Cetini**, Crkva Gospina Uzašašća, sakralna g.
Crkva Gospe karmenske, sakralna građevina
  - Naklice**, Crkva sv. Antuna Opata, sakralna građevina
  - Omiš**, Ilirsko sjemenište, sakralna građevina
Crkva sv. Mihovila, sakralna građevina
Crkva sv. Duha, sakralna građevina
Crkva sv. Petra, sakralna građevina
Crkva na Skalicama i franjevački samostan,
sakralna građevina

*izvor: PPU GRADA OMIŠA: Uvjeti za korištenje,
uređenje i namjenu prostora područja posebnih
uvjeta korištenja

KARTA ZAŠTIĆENIH KULTURNIH DOBARA

Crkva sv. Luke, Dubrava

Crkva sv. Roka, Donji Dolac

Crkva uznesenja BDM, Srijane

Crkva sv. Petra, Nova Sela

Crkva sv. Luke, Trnbusi

Crkva sv. Mihovila, Zvečanje

Crkva G. uzašašća, Blato na Cetini

Crkva sv. Kate, Tugare

Crkva sv. Mihovila, Kostaње

Crkva porođenja BDM, Tugare

Crkva sv. Ante, Ostrvica

Crkva sv. Nikole, Ostrvica

Crkva uznesenja BDM, Podgrađe

*izvor: PPU GRADA OMIŠA: Uvjeti za korištenje, uređenje i namjenu prostora područja posebnih uvjeta korištenja

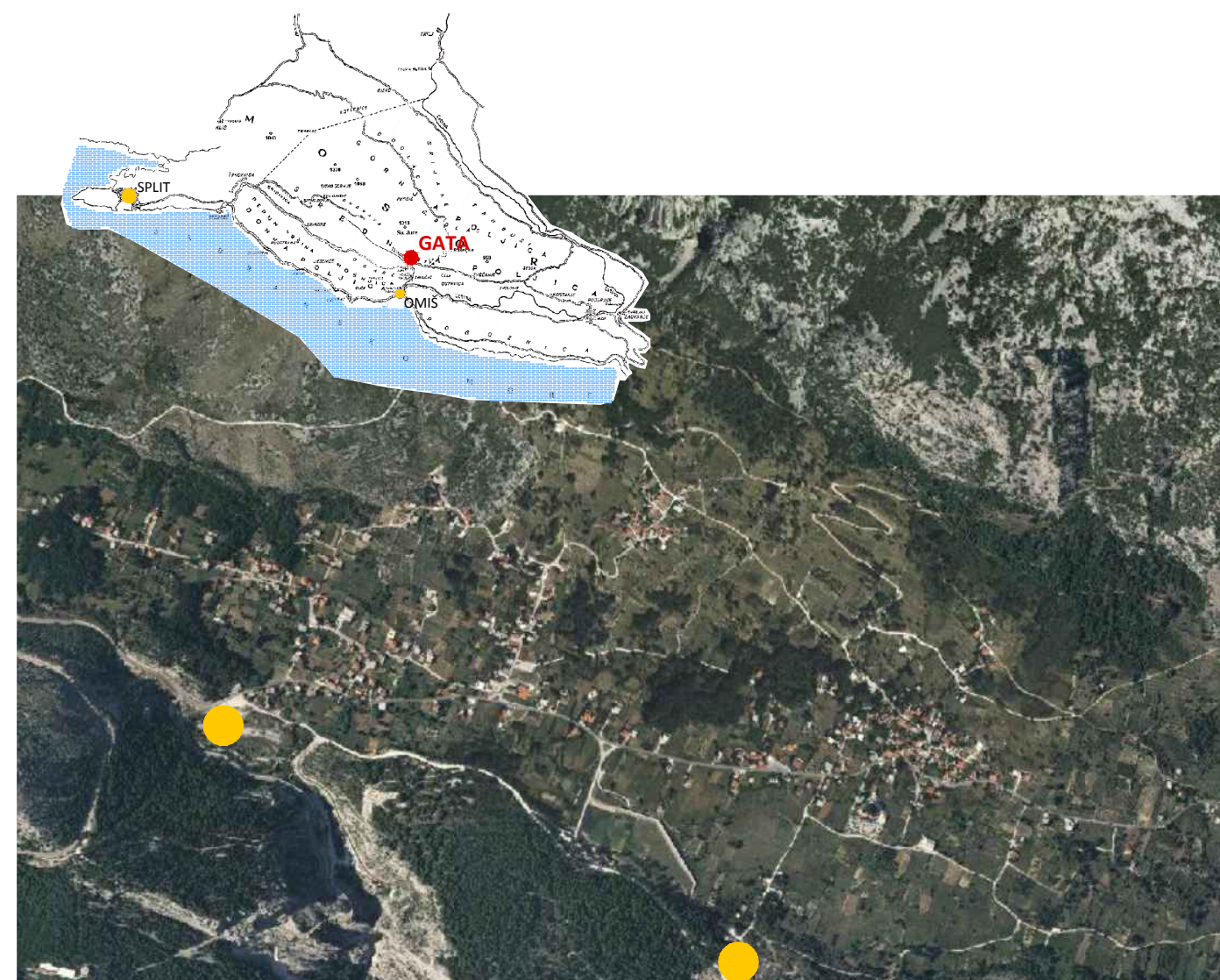
GATA - OD JUSTINIJANA DO 21. ST.

FORMIRANJE GATA - ILIRI

- bakreno doba - na prostoru srednje Dalmacije najmoćnija etnička grupa među Ilirima postaju Delmati, ovčari i ratnici
- prehistorijski gradovi i naselja na uzvisinama postupno se spuštaju i razvijaju u ravninama, najčešće uz važne prometne komunikacije
- sezonska seoba Ilira u Poljičke krajeve i Gata (plemensko središte Ilirskog plemena)
- koriste polja u Gatskoj udolini za ispašu i zemljoradnju
- do danas su sačuvane velike obredne gomile naslaganog kamenja, te zemljopisni nazivi
- 5. u 6. st. - Istočni Goti

Položaj Ilirskih plemena

Ilirska plemena u Gatima

Gata su malo mjesto smješteno u središtu brdovitog krajolika Poljica, prostorno smještena na južnoj padini Mosora poviše ušća rijeke Cetine. Imala su važnu ulogu kao glavni centar Poljičke republike. Na prirodno zaštićenom položaju uz prapovijesnu, antičku, srednjovjekovnu i novovjekovnu prometnicu odvijala se tokom stoljeća neprekinuta nit dugog trajanja života.

JUSTINIJAN - ANTIČKE GEDATE

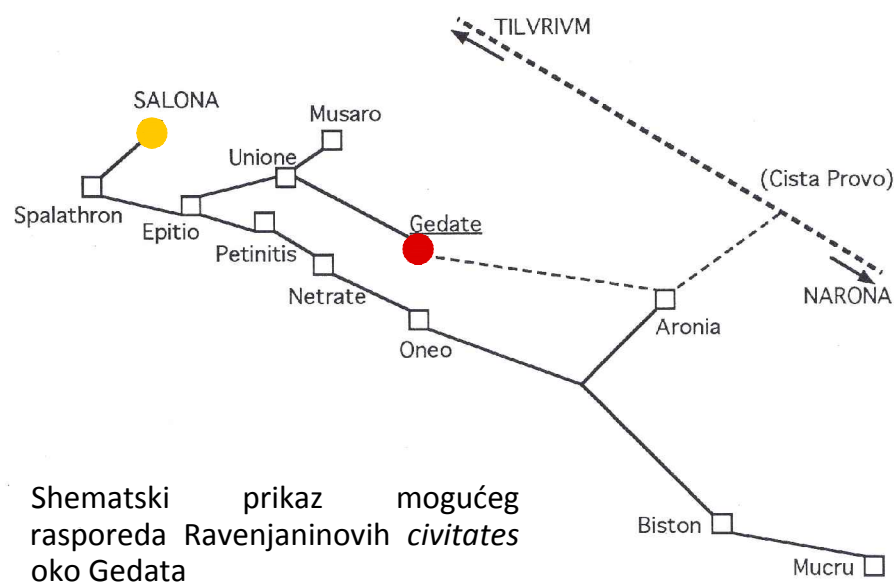
- gotsko-bizantski rat (535.- 555.) na prostoru provincije Dalmacije - Gata su, prema mišljenju nekih povjesničara pošteđena od velikih razaranja i pustošenja
- nakon rata uspostava nove vlasti i rekonkvista cara Justinijana I. u 6.st.
- među ilirska plemena se naseljava sloj rimskih građana - naselja disperznog tipa

Razvoj Gedata

- gradnja mjesta u ravnici kao posljedica situacije kad Rimsko carstvo na ovim prostorima nije imalo ozbiljnijih protivnika tokom nekoliko stoljeća, pa uzvišenja gube značenje
- naselje povezano antičkom cestom sa Salonom - tipična struktura svih aglomeracija uz cestu, sadrži ono što je najznačajnije za normalan život antičkih ljudi
- gradnja legijskih logora - male vojne postaje koje su se brinule za sigurno odvijanje promet, a postojale su i stanice za noćenje, odmaranje i okrepu putnika, promjenu konja i druge potrebe - nažalost, istraženo je vrlo malo takvih postaja pa se njihovo postojanje na pojedinim područjima može samo pretpostaviti
- između vojnih postaja se podiže niz manjih utvrda iz kojih nastaje naselje
- zdanja se nižu uzduž komunikacije s malim prodorom u dubinu prostora - građena bez posebnog urbanističkog plana - tip naselja koji će se dugo zadržati u dalmatinskoj unutrašnjosti, ali nikad neće doseći razinu urbanog planiranja
- Rimljani u 6.st. reorganiziraju ilirsko naselje Gedate, parceliziraju plodno zemljište, uvode nove poljoprivredne kulture, navodnjavaju tla, podižu seoska gospodarstva, grade **crkvu sv. Ciprijana**
- nadgrobni spomenici, nakit, novac, keramika pronađeni su po cijelom romaniziranom području Poljica, pa tako i Gata posebice oko crkve sv. Ciprijana
- problem je nedovoljna istraženost rimskih sela (vicus), aglomeracija ruralnog karaktera, vrlo je slabo poznavanje tih lokacija, pa čak i pojedinačnih objekata

Kolonat

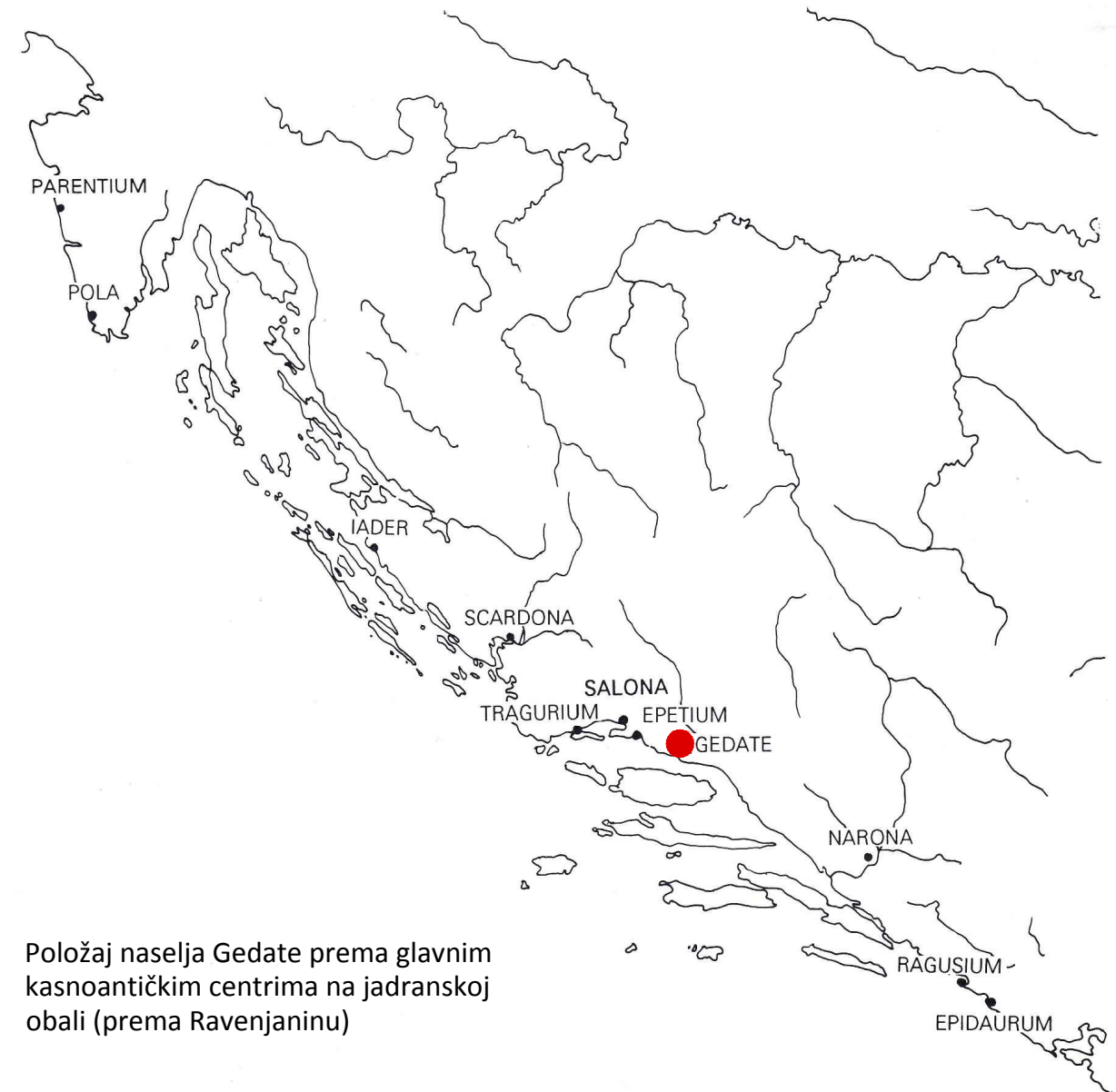
- kolonat u Justinijanovo doba: u prvom obliku odnosi sa zemljoposjednikom uspostavljaju se na temelju slobodno sklopljenog ugovora poslije čijeg isteka koloni dobivaju slobodu; u drugom obliku kolon je zajedno sa svojim potomstvom trajno vezan uz zemlju koju obrađuje te se kupuju ili prodaju zajedno sa njom

Shematski prikaz mogućeg rasporeda Ravenjaninovih civitates oko Gedate

*izvor: Jasna Jeličić-Radonić: Gata - crkva Justinijanova doba, Split, 1994.

- anonimni pisac iz Ravene, živio u 6.st. slaže gradove u Dalmaciji u kraće ili duže nizove što nam svjedoči o njihovom postojanju u Justinijanovo doba: Oneum (ušće Cetine), Jesenice (Nerate), Podstrana (Pituntium), Stobreč (Epetium), Split (Spalathron), Salona, Mosor (Musaro), Gata (Gedate), Aronija (vjerojatno negdje oko Zadvarja), Unione (vjerojatno poviše Žrnovnica)

Položaj naselja Gedate prema glavnim kasnoantičkim centrima na jadranskoj obali (prema Ravenjaninu)

*izvor: Jasna Jeličić-Radonić: Gata - crkva Justinijanova doba, Split, 1994.

POČECI POLJICA

- oko 1015. godine izdvajanje Poljica iz Primorske župe i osnutak Poljičke župe sa samostalnim organima vlasti i sa sjedištem u Gatima (ostaju kao glavno središte Poljičke republike sve do njenog kraja)
- važan geografski položaj Gata - okolna područja žele se proširiti na ove krajeve - česti sukobi sa Splitom
- zemljoradnja je temeljna gospodarska grana i kao temelj društvenih odnosa
- žiteljstvo Gata - iskonski Hrvati
- crkva sv. Ciprijana ukazuje na veće naseobinsko središte nastalo na bogatom kasnoantičkom supstratu

BOSANSKO I MLETAČKO STARATELJSTVO

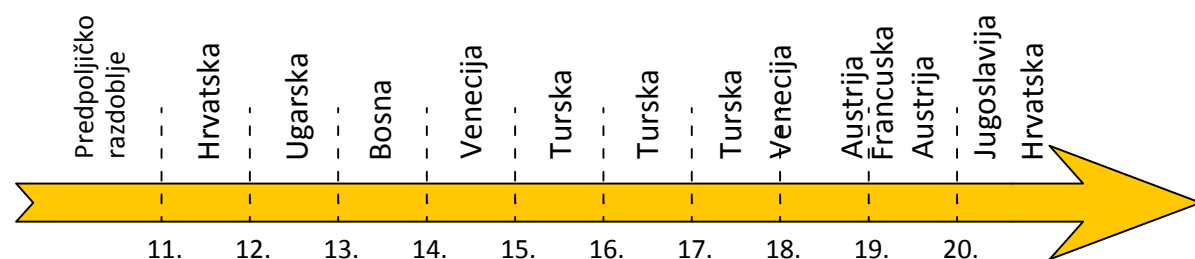
- Gata kao centar Poljičke republike od njenog osnutka
- zajedničko zborište za sve Poljičane - Podgradac u Gatima, tu su se rješavala važna pitanja za život Poljica i tu se birala Poljička vlada
- slojevitost socijalne strukture žiteljstva i staleška podijeljenost, međutim Gatsko je društvo bilo prožeto uzajamnošću i međusobnim pomaganjem
- gubitak unutarnje autonomije za vrijeme Mlečana, plaćanje danka i davanje vojnika - nezadovoljstvo stanovništva te smanjivanje njihovog broja u Gatima o čemu svjedoči rušenje ranokršćanske crkve te gradnja nove, manje srednjovjekovne crkve

TURSKO RAZDOBLJE

- od 15. do 18.st. razdoblje obilježeno iscrpljujućim borbama protiv Osmanlija, Gata doživljavaju najtežobnije razdoblje svoje povijesti
- život oduvijek bio tegoban, ali dugotrajnim ratovima cijelo područje je opustijelo
- trgovina u Gatima otežana brdovitom konfiguracijom okolnih mjesta
- značajnije iseljavanje stanovništva u godinama velike nestašice i gladi
- mjesto u stanju konstantne napetosti i vojnog stanja
- širenje islama, uzimanje danka u krvi kod katolika
- počinje primirje sa Splitom, u daljnjoj povijesti Gaćani često udruženi nastupaju u borbama s Turcima
- vrlo sporo oporavljanje u mjestu u novom gospodarskom i društvenom poretku

VENECIJA

- kraj 17.st. i početka 18.st. - protjerani Turci, ostaje prazna Gatska udolina
- pošto je praznu zemlju teško braniti, Mlečani dovode stanovništvo koje odabire njihova državna uprava (iz Bosne i Hercegovine) te ih naseljavaju na novostečenu teritoriju
- novo zemljišno stanje u Gatima upisuje se u zemljišnike nakon premjera
- zemlja se pojedinim korisnicima daje u nasljedni posjed i uživanje, pri tom su osnovni ciljevi mletačke politike bili: da se opustošeno mjesto s vrlo malo preostalog stanovništva, ponovno što brže u zadovoljavajućoj mjeri naseli, da se na toj zemlji obnovi proizvodnja, za opskrbu stanovnika, a i kao izvor državnih prihoda, da se dodijelom tako dragocijenog blaga novonaseljano pučanstvo veže za mletačku državu
- zemlja se dodjeljuje uz obvezu davanja desetine svih proizvoda, s pravom nasljeđivanja, a nakon izumiranja potomaka vraća se državi
- demografski razvitak bio je uvjetovan s jedne strane materijalnom proizvodnjom unutar sistema zemljišnog vlasništva i javnih nameta koje je stanovništvo moralo snositi, a s druge strane opsegom, režimom i sistemom upravljanja Poljičkom republikom

DOMINACIJA AUSTRIJE

- u prvoj polovini 19.st. nije bilo gotovo nikakvih pothvata za unapređenjem prilika u Gatima, poslije se stanje postupno popravlja
- zbog oskudice i dugotajnih ratova s Turcima crkvene su se građevine u mjestu slabo održavale, a nove se rijetko gradile, s druge strane broj stanovnika je s vremenom rastao, pa one nisu mogle više zadovoljavati potrebe bogoslužja

Detalj topografske karte Gata iz 18.st.

FRANCUSKA UPRAVA U DALMACIJI I PAD POLJIČKE REPUBLIKE

- Gatsko stanovništvo trpi velike teškoće, pomanjkanje osnovnih živežnih namirnica i visoka davanja
- prva gradnja cesta nakon rimskog doba - "Napoleonov put", domaće stanovništvo radi besplatno na gradnji cesta u zamjenu za hranu i piće
- sve do najnovijih vremena ti su putevi bili jedina komunikacija Gata i Poljica s okolnim krajevima

NASTANAK DANAŠNJIH GATA

- nakon Francuske dolaze Habsburgovci, koji nakon prvotne nezainteresiranosti organiziraju poljoprivredu, grade otkupne stanice, školu i podižu infrastrukturu u Gatima
- oduzeta dobra ukinutih samostana i bratovština, novčani doprinosi župljana te pribavljanje materijala ili rad koriste se za obnovu mjesta, sredstava i stručnjaka je bilo malo pa su se poslovi otezali godinama (kraj 19.st.)

GATA U 20. STOLJEĆU

- prvi svjetski rat osiromašuje ovo područje
- masovna ubojstva žitelja Gata počinjena 1942. godine - masakar izveden od strane četnika u znak odmazde zbog podrške koje su žitelji Gata i obližnjih sela pružali dalmatinskim partizanima u njihovoj borbi protiv Talijana
- zaseoci su u potpunosti opljačkani i spaljeni, a žitelji koji nisu uspjeli pobjeći su ubijeni
- prema različitim podacima, ubijeno je 95 osoba
- sredinom stoljeća počinju naznake kulturnog života u Gatima
- političke prilike u Kraljevini Jugoslaviji i komunističkoj SFRJ nanovo osiromašuju Gata
- bio je to prostor stalnih okršaja starosjedilaca s osvajačima pridošlih sa svih strana, ali nakon Domovinskog rata Gata hvataju novi zalet
- višestoljetna izoliranost sačuvala je izvornu prirodu i bogatu pučku tradiciju

GATA DANAS

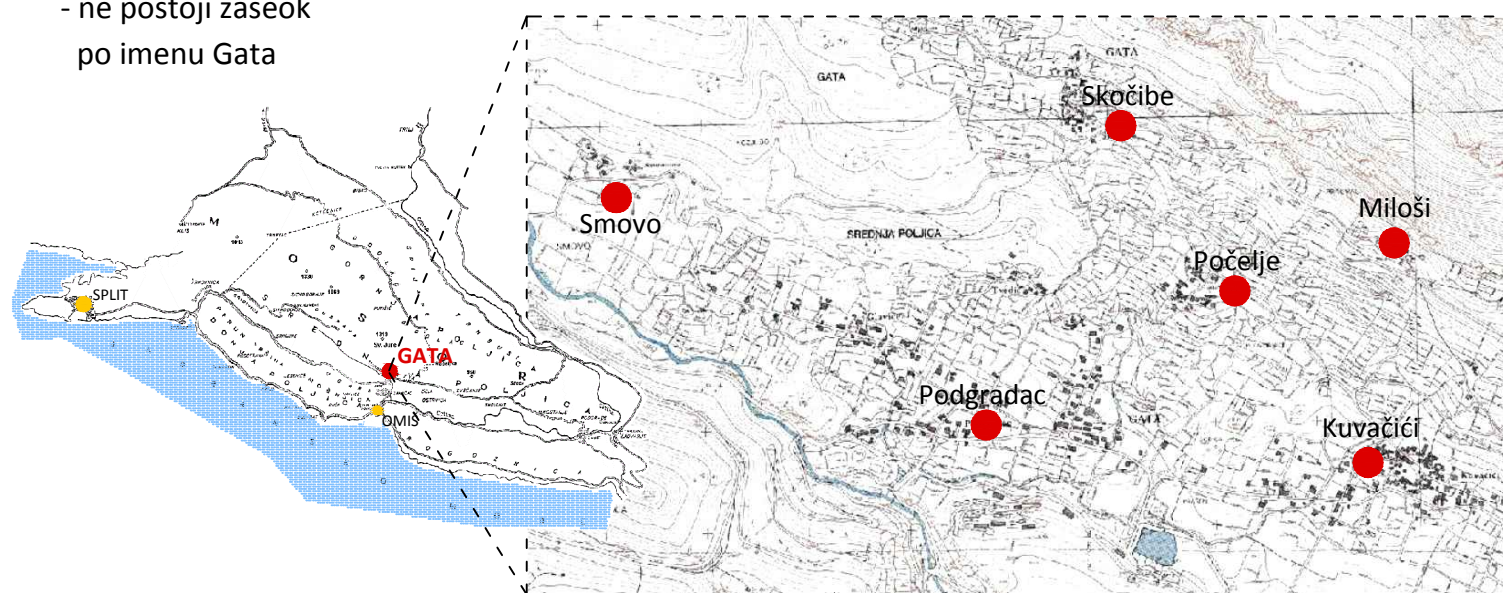
- mjesto pripada zatvorenoj geomorfološkoj sredini, od brda Gradec se s plodnim poljima i pašnjacima prostire prema istoku
- prostire se uglavnom uz glavnu regionalnu cestu (osim pojedinih vrlo malih zaseoka)
- Gata su uz Srinjine i Tugare najplodniji dio Poljica

- udaljeno tek 6 kilometara od grada Omiša kojem administrativno pripada, te 25 km od Splita
- ekonomski razvoj otvorio je tradicionalno zatvoreno mjesto Gata prema globalnom društvu - razvoj koji otvara mogućnost izbora, ostati u selu ili otići, baviti se poljoprivredom ili tražiti nove izvor života unutar sela, van sela ili čak van države

- grad prihvaćen kao oblik dnevnih migracija
- paralelno odvijanje procesa preseljenja seljaka - radnika u grad i postepeno preseljenje i njegove porodice
- svako domaćinstvo autohtonog porijekla ima svoje manje ili veće gospodarstvo, te ga obrađuje prema tome koliko je ekonomski motivirano prihodima s tog gospodarstva
- pojava „mješovitog“ modela ekonomije, odnosno pojava domaćinstava koje žive na dvojnem dohotku (poljoprivrednom koji dolazi od rada na gospodarstvu i nepoljoprivrednog koji dolazi od radnog odnosa)
- sezonsko stanovništvo (koje živi u gradu ali u mjesto dolazi vikendima, praznicima ili za razne prigode), donosi sa sobom urbani stil življenja, urbane navike i potrebe
- trenutno broje 596 stanovnika
- turističke atrakcije: priroda, čisti zrak, rafting i planinarenje

STRUKTURA MJESTA

- stariji gatski zaseoci redovito su zbijenog tipa, kuće kao da su nalijepljene jedna uz drugu a između njih se provlače uske i strme uličice često s vanjskim stepeništima
- rast mjesta - postupno su se prvotne zgrade nadograđivale i popunjavale prazan prostor između kuće tako da su gospodarska dvorišta malena, a površine okućnica sitne i zbijene
- transport proizvoda i druge robe odvijao se prtećom stokom, mazgama, mulama, magarcima, pa su zbog toga ulice i dvorišta mogli biti tijesni što je bilo potrebno kako bi se sačuvalo što više plodnog tla, obradive površine po svojim dimenzijama također su bile prilagođene snazi čovjeka i njegove stoke
- život, onaj javni, a dobrim dijelom i obiteljski, odvija se vani - u dvorištu i na ulici
- osjećaj zajedništva manifestira se u ustaljenom običaju kolektivnoga rada i kolektivnog korištenja nekih proizvodnih i uslužnih objekata (presa za ulje, pecara za rakiju, krušne peći i sl.)
- stare obiteljske kuće adaptiraju se prema novim - gradskim standardima, dvorišta i gospodarske zgrade gube svoju prvotnu svrhu i podređuju se novim potrebama
- širi se vodovodna mreža, uvodi se javna rasvjeta i asfaltiraju se seoski putovi i pristupne ceste do važnijih saobraćajnica
- centar naselja predstavlja prostor oko crkve sv. Ciprijana

ZASEOCI

- **Skočibe** su smještene na sjeverozapadnom dijelu Gata, gotovo pod samim mosorskim vrletima. Naselje je vrlo staro, najstarije u Gatima. Kuće su građene u tehnici suhozida, a pokrivene kamenom pločom, a voda se nalazila u bunarima
- **Podgradac** je smješten na jugozapadnom dijelu Gata. Graniči sa sjeveroistočnom padinom povijesnog Graca. To se područje nazivalo i polje. Stanovnici napuštenih Skočiba danas žive u Podgracu
- **Čovići** su ostali na starini, jedine novine su novosagrađene obiteljske kuće
- **Kuvačići** su u prošlosti zvani i Varoš. Smješteni na krajnjem istoku. U prošlosti su davali dosta svećenika.
- **Počelje** se u zadnjih nekoliko godina počelo "oporavljati", nekoliko obitelji je sagradilo nove kuće, ili su se stare obnovile
- **Miloši** su mali napušten zaselak
- ne postoji zaseok po imenu Gata

CRKVE U GATIMA

Područje Poljica obiluje kulturnim spomenicima od kasnoantičke villae rusticae u selu Ostrvici, ostataka ranokršćanske crkve u Gatima pa do brojnih očuvanih crkvica na cijelom poljičkom području. U Poljicima je od 9. do 20. stoljeća, sagrađeno 106 većih i manjih crkava i kapelica koje još uvijek postoje. Na području Gata pronađene su sljedeće crkve:

Crkva sv. Ciprijana

- četiri crkve, jedna iznad druge: ranokršćanska crkva iz 6.st., romanička crkva sv. Ciprijana iz 12. st., gotička crkva iz 15.st. i današnja župna crkva iz sredine 17.st. u simbiozi čine današnju stolnu crkvu u Gatima

Svetište Majke Božje (Crkva uznesenja BDM)

- smještena u Smovu (Gospe od Smova). Sagrađena je od lijepo klesanog bijelog kamena. Smještena je uz glavnu cestu, na mjestu s kojeg se odvaja put prema župskoj crkvi. Vjeruje se da datira iz 12. st. Ovu crkvu u svojoj vizitaciji spominje nadbiskup Stjepan Cupilli 1711. godine. 1970. popravljen joj je krov i obnovljena unutrašnjost.

Crkva sv. Roka

- nova crkvica, od klesanog bijelog kamena, sagrađena početkom 20. st. na lokalitetu stare svečeve crkve. Zvono datira iz 1518. godine.

Crkvica sv. Ante

- nalazi se u Skočibama (stari dio Gata), živne na blagdan sv. Ante, kada se u njoj održava slavlje.

Kapelica sv. Jure na Mosoru

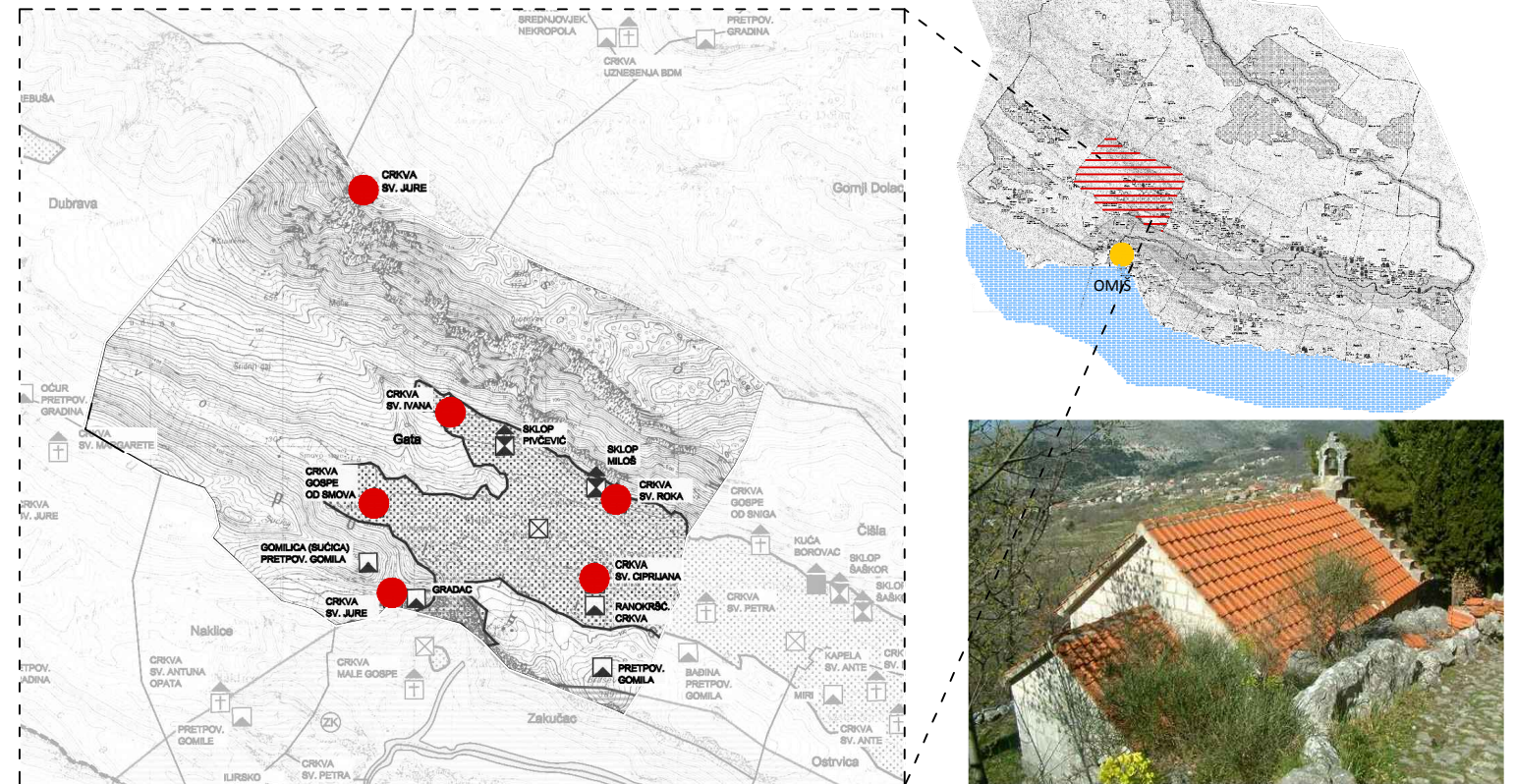
- nalazi se na nadmorskoj visini od 1318 m. Razorena je gromom 1898. godine i potom je dugo stala razrušena. Ipak, time nije prešla u zaborav. Hodočasnici su je sve to vrijeme posjećivali i molili se. 2004. godine kapelica je obnovljena. Zidana je u suhozidu, a dimenzije su joj 6 x 4 m. Svod je bio od sedre i pokriven kamenim pločama. Iznad ulaznih vrata nadvratnik je nepravilnih dimenzija. Kapelica nema preslice ni zvono.

Crkvica sv. Jure na Gradcu

- na kamenom brdu Gracu Poljičani su sagradili crkvu svetom Jurju i oko nje su, početkom 13. stoljeća, okupili i osnovali svoju vlastitu župu-općinu. Svaki katun je u rano jutro na Jurjevo (23. travnja) birao svog katonara, a oni su, nakon vjerske svečanosti na Gracu, silazili zajedno s narodom u Podgradac i birali velikog kneza i tri suca. Zbog svoje povijesne važnosti, premda spada među najmanje poljičke crkve, imenovana je poljičkom katedralom. Nova crkvica je sagrađena 1933. godine, a od stare je ostala samo apsida. Svake godine, prve nedjelje nakon blagdana sv. Jurja ovdje se održava sveta misa i slavlje za cijela Poljica. Ovo mjesto je poznato i kao prekrasni vidikovac s kojeg puca jedinstven pogled na kanjon Cetine i dalje do Brača.

Crkvica sv. Ivana Krstitelja

- smještena je sjeverozapadno od Skočiba. S obzirom na način gradnje, vjerojatno potječe iz 16. st. 1979. je temeljito obnovljen krov, a 1983. unutrašnjost je iznova ožbukana. U njoj se slavi blagdan sv. Ivana Evangelista.

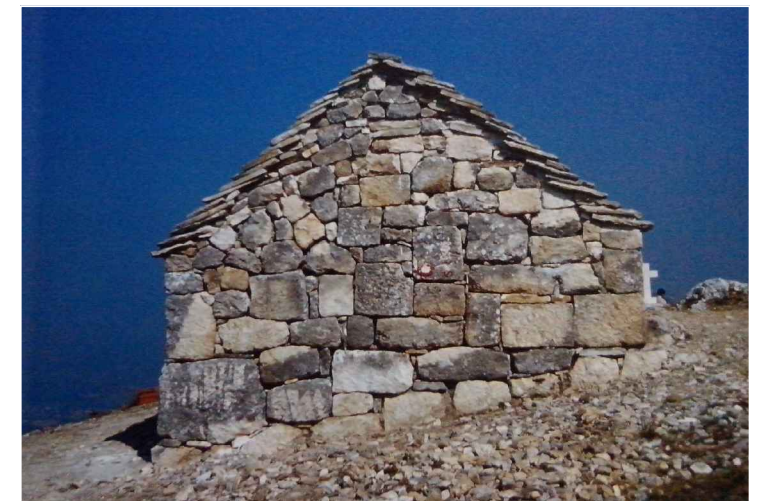
Crkve u Gatima

Crkva sv. Roka

Svetište Majke Božje

Kapelica sv. Jure na Mosoru

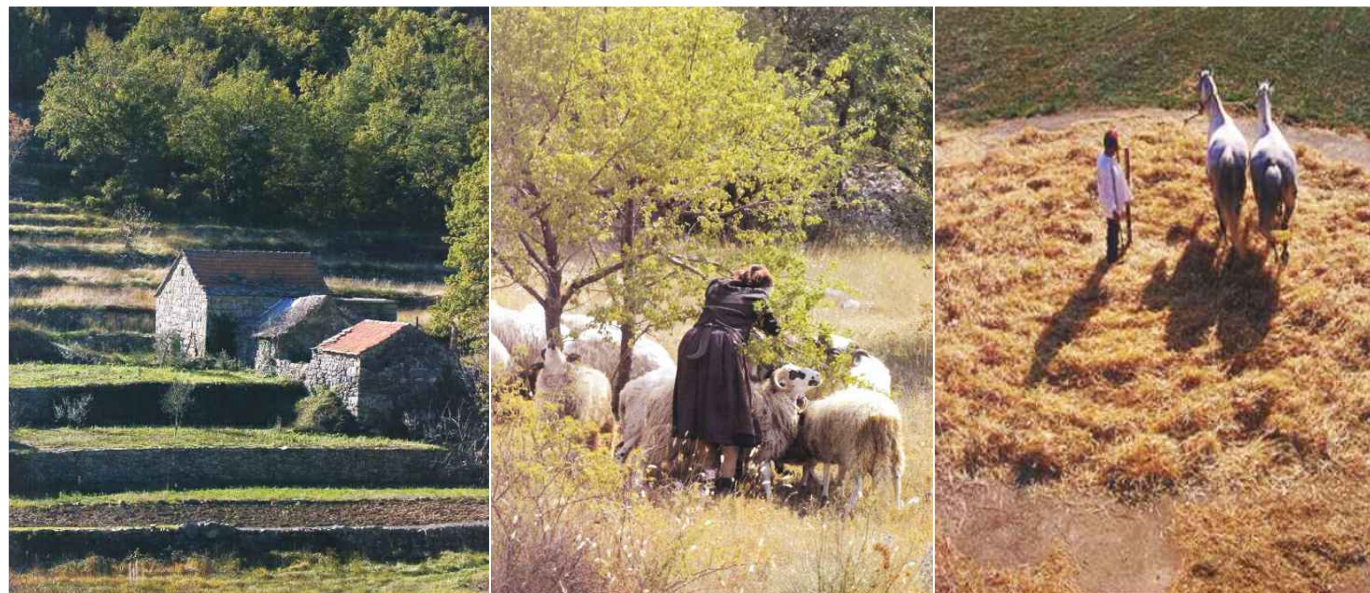
Crkvica sv. Jure na Gradcu

Crkvica sv. Ivana Krstitelja

GOSPODARSTVO

- glavna zanimanja stanovništva poljodjelstvo i stočarstvo, more se malo koristilo kao izvor prehrane
- civilizacijski stupanj života bio je daleko niži od gradskog života
- uzgoj u poljima u blizini kuća (uzgajali pšenicu, pir, raž, bob, leću, slanutak, kukuruz, krumpir, duhan, češnjak, ljutiku, kupus i raštiku, a od voća bajame, smokve, trešnje i breskve)
- stoku sitnog zuba uzgajale su sve obitelji i vodile na ispašu u blizini sela, na zajedničkim seoskim ili općinskim površinama (ekonomska struktura obilježena postojanjem kolektivnog vlasništva na zemlju)
- žito se vršilo na gumnu u blizini kuća, nekoliko kuća koristilo je isto gumno

Poljodjelstvo

Stočarstvo

Vršidba na gumnu

KULTURA/TURISTIČKI POTENCIJALI

- bogat kulturni život u mjestu (izložbe, predstave, muzičke večeri), organizacija kulturnog ljeta, mogućnost odlazaka na zanimljive izlete, autohtona gastronomska ponuda, mogućnost upoznavanja života ljudi i lokalnih običaja
- karnevalska zbivanja porijeklo vuku još iz prapovijesti, a usporediva su s rimskim luperkalijama, pokladne družine obilaze sela, razveseljavaju domaćine koji ih darivaju

Dani Ive Marjanovića - Gatsko kulturno ljeto

- od 2006. godine organizira se kulturno ljeto s bogatim programom u kolovozu
- igraju se razne predstave (Otok sv. Ciprijana), komedije (Testament, Ribarske svađe), Promocija Gatskog ljetopisa, Drame (Božićna bajka), Likovna radionica za djecu, lutkarska predstava, Večer folklor, klapske pjesme, pučki napjevi

Večer Gaćana

- tradicionalno na blagdan Velike Gospe održava se sportsko-zabavna manifestacija
- 4 zaseoka (Podgrac, Podelje i Gomela, Čovići i bratimi Miloši i Kuvačići) se bore u 4 sportske discipline: potezanje konopa, balun, karte i balote

Dani Mile Gojsalić

- od 2003. održava se ljetna kulturna manifestacija sa susretom klapa

Sabor Društva Poljičana "Sv. Jure" - Priko

- subotu uoči blagdana sv. Jure, zaštitnika Poljica, u Gatima se po uzoru na stara vremena simbolično bira veliki poljički knez

Gospin Prinos

- jedan od najsvečanijih obreda u kojem procesijom sudjeluju pučani i župljani
- prvi prijenos se događa zadnju nedjelju srpnja kada se prenosi Gospin lik u župnu crkvu gdje ostaje sve do Velike Gospe kada se vraća u svoj dom

KUU (Kulturno umjetnička udruga) Mosor

- don Stipe Kaštelan 1920-tih piše Poljičku trilogiju, tri drame iz bogate povijesti Poljica: Počelo Poljica, Prodana djevojka i Rasulo Poljica.
- 1954. godine, grupa Gaćana organizira se dramsku grupu
- 1962. se osamostaljuju i osnivaju KUU Mosor koje djeluje i danas
- obraćajući se HNK Split za pomoć, za režisera su dobili glumca Ivu Marjanovića pod čijim su vodstvom obnovljene sve tri predstave iz Poljičke trilogije
- sudjelovali su na mnogim smotrama dramskih amatera Dalmacije i Hrvatske i osvojili mnoge nagrade
- KUD je od osnutka do danas prošlo tristotinjak članova, a gotovo svaki drugi žitelj sela je bio na neki način uključen u rad KUD-a

Likovni umjetnici i književnici podrijetlom iz Poljica

- likovni umjetnici: Petar Smajić, Ante Kaštelančić, Bruno Bulić
- književnici: Drago Ivanišević, Jure Kaštelan, Nikola Milićević, Josip Pupačić, Antun Mihanović

Kulturno umjetnička udruga Mosor

Gatsko kulturno ljeto

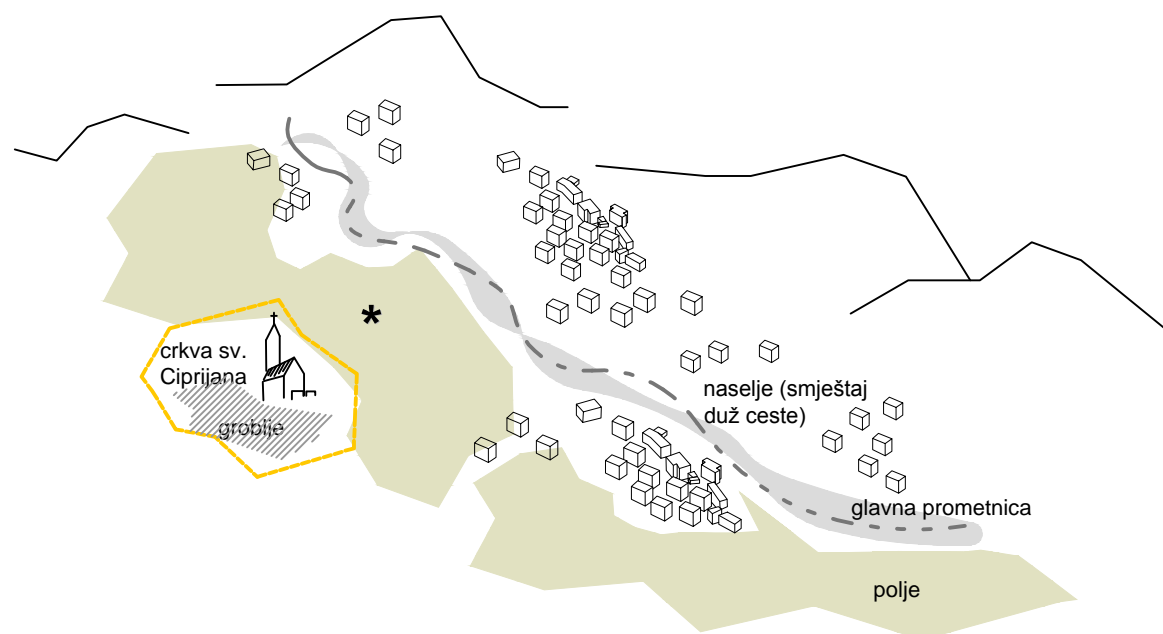
CRKVA SV. CIPRIJANA - OD JUSTINIJANA DO 21. ST.

RANOKRŠĆANSKI KOMPLEKS (početak 6.st.)

- smještaj u plodnoj udolini na Mosoru vjerojatno u okviru nekog većeg poljoprivrednog imanja
- vjerojatno povezana sa Salonitanskom crkvom i podignuta uz pomoć neke ugledne ličnosti provincije Dalmacije koji je s obzirom na odabrani tip centralno planirane građevine i osebujnu opremu njenog namještaja vjerojatno bio s Orijenta, stigao je preko Salone u bogato i plodno područje Poljica
- pretpostavka da na svom posjedu u središtu Gedata podiže crkvenu građevinu, a možda u neposrednoj blizini i svoju rezidenciju (selo Ostrvica - pronađena kasnoantička vila, ladanjski objekt u obliku pravokutnika, dimenzija 33x11m, s bogato raščlanjenim pročeljem i velikom nadsvođenom dvoranom u sredini palače)
- značajno vjersko središte Srednjih Poljica

ARHITEKTURA RANOKRŠĆANSKOG KOMPLEKSA

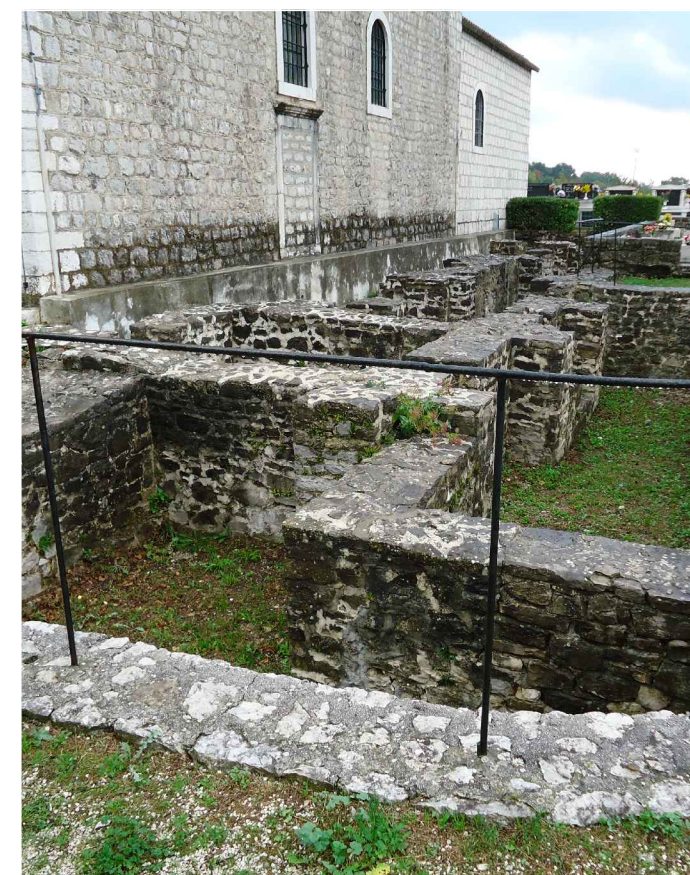
- crkva pripada ranobizantskom razdoblju, lokalna interpretacija tipa "dvostruke ljuske", centralno planirana crkvena građevina, pravilno orijentirana, dimenzija 20x18m
- atipična građevina u odnosu na salonitanski građevni korpus
- zidovi građeni od priklesanog kamena uz obilnu upotrebu maltera i potom ožbukani izvana i iznutra
- u upotrebi sve do 12. st. kada je podignuta srednjovjekovna crkva reduciranih dimenzija
- kasnoantički grobovi vjerojatno bili istočno i zapadno od crkve ili u podu narteksa
- znatno uništena i oštećena kasnijim crkvenim gradnjama i ukopima

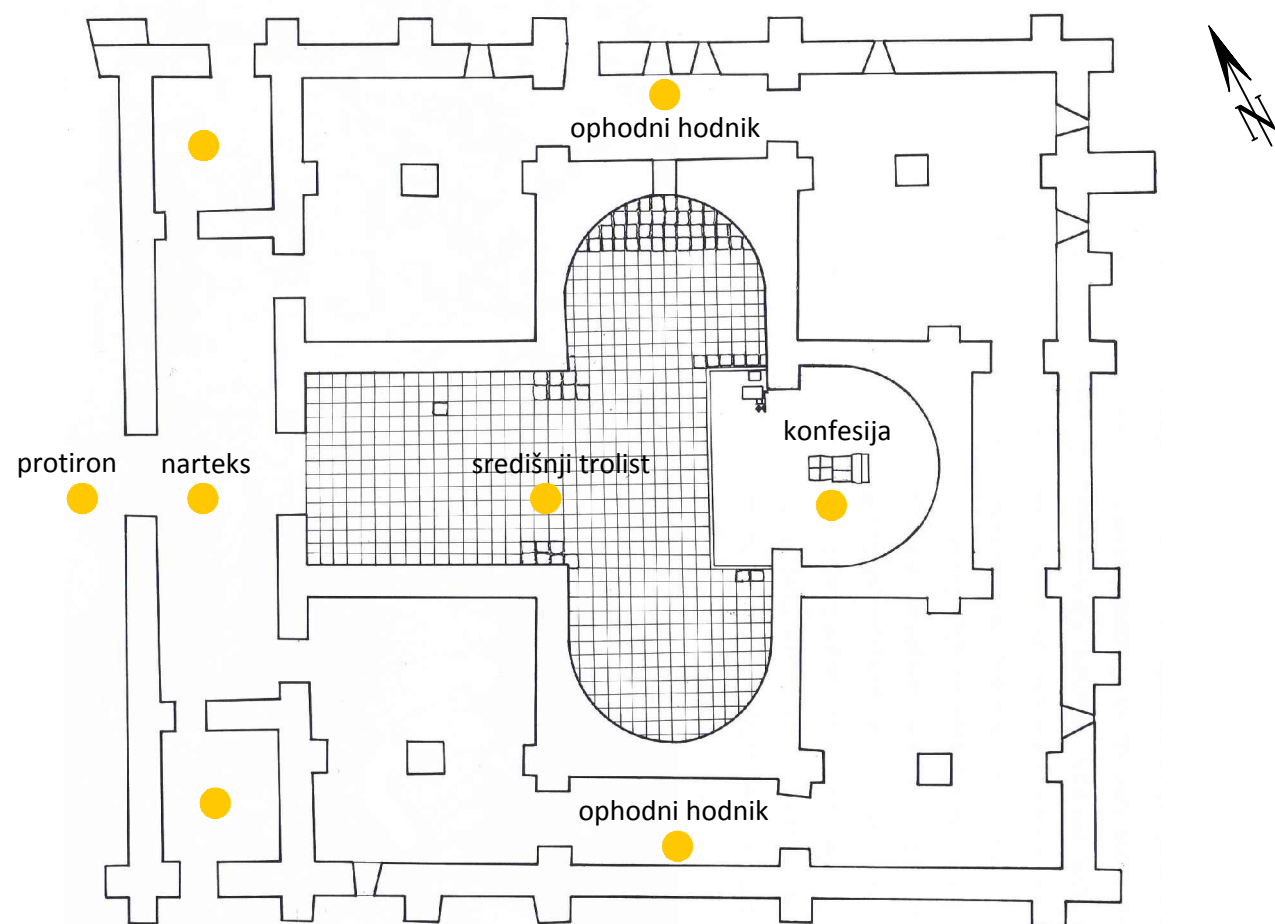

Današnja crkva u središtu Gatske udoline

Na jednom mjestu otkriven je kontinuitet crkvenih građevina, nađene su tri crkve, jedna poviše druge, različitih oblika i veličina, svojstvenog načina gradnje sukladnog određenim vremenskim razdobljima od 6. do 18. stoljeća. Na cijelom prostoru bili su mnogi grobovi koji su pripadali pojedinim crkvenim zdanjima od ranokršćanskog do baroknog.

Tlocrtna rekonstrukcija ranokršćanske crkve

*izvor: Jasna Jeličić-Radonić: Gata - crkva Justinijanova doba, Split, 1994.

PROTIRON

- masivni protiron ističe glavni ulaz po sredini zapadnog pročelja, s obje strane ulaza su njegovi zidovi
- unutrašnje stjenke zidova protirona oštećene su kasnije ukopanim grobnicama
- s južne strane protirona sačuvana je grobnica - tip kasnoantičkih grobnica "a pozzetto"

NARTEKS

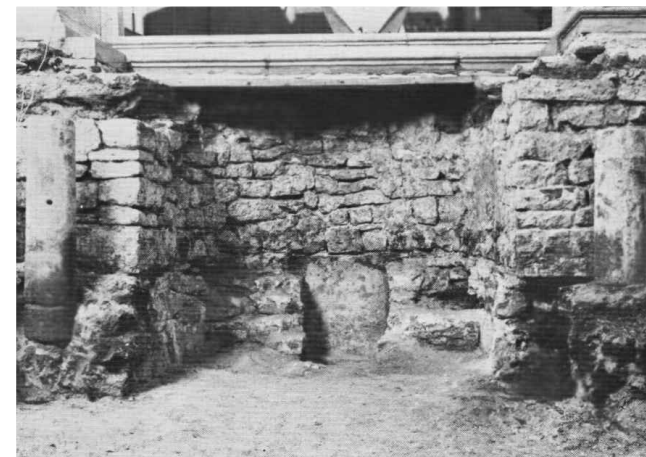
- narteks usko pravokutno predvorje uz pročelje, određeno za nekrštene i pokajnike
- prolazna prostorija koja omogućuje pristup središtu crkvene građevine i njenom svetištu, omogućuje odvijanje osnovnih crkvenih funkcija

PROSTORIJE SA STRANA NARTEKSA

- dvije manje pravokutne prostorije istih dimenzija, gotovo kvadratnog oblika u izravnoj su vezi sa narteksom i sa susjednim pomoćnim prostorijama
- prostorija s južne strane narteksa otvarala se prema sklopu pomoćnih zgrada
- u neposrednoj blizini sjeverne prostorije nastao je gospodarski kompleks s turnjačnicom i cisternom
- i sjeverna i južna prostorija imale su bočne ulaze izvana, a preko narteksa su bile povezane s unutrašnjošću

SREDIŠNJI TROLIST

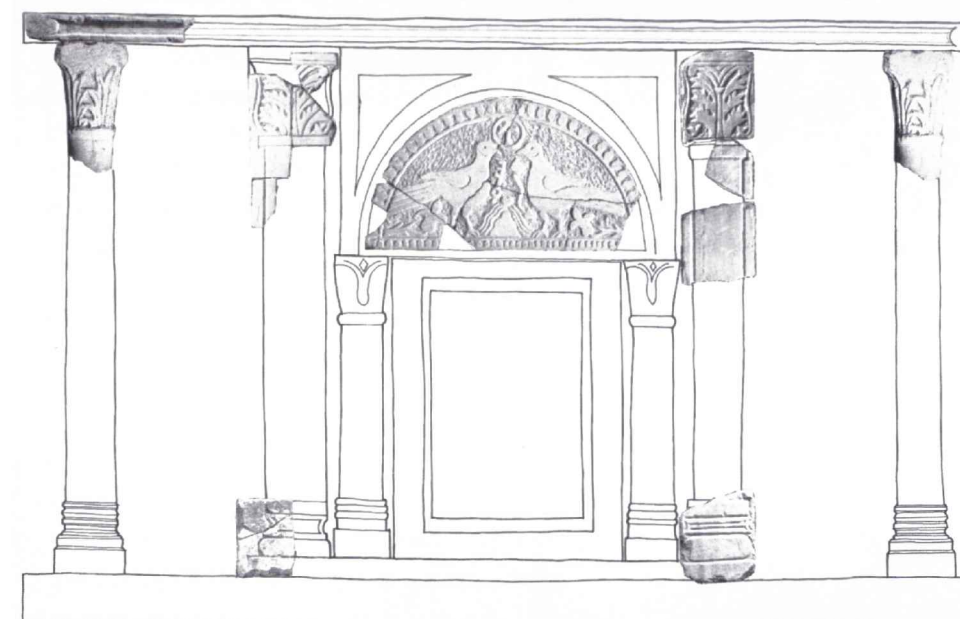
- središnji dio građevine bio je trolist kojeg su tvorile tri apside iste veličine upisane u kvadrat
- trolist podsjeća na križ - odlika kasnijih tipova bizantske arhitekture
- unutar prostora istočne apside nalazi se konfesija pravokutnog oblika položena u središnjoj osi

Apsidalni dio s ranokršćanskom konfesijom

Tjeme istočne apside

Rekonstrukcija ranokršćanskog oltara tipa cippusa s prozorčićem konfesije i s polukružnom ukrasnom lunetom

*izvor: Jasna Jeličić-Radonić: Gata - crkva Justinijanova doba, Split, 1994.

Skulptura

- primjeri vrsne skulpturalne dekoracije - reljefne ploče pravokutnog oblika, osim polukružne ukrasne lunete oltara
- mnogo ulomaka reljefnog namještaja s prikazima ovaca, golubica, vinove loze...
- donji dijelovi zidova bili su obloženi pločama, često s figuralnom dekoracijom

Freske

- unutrašnjost oslikana freskama - pronađeni vrlo skromni ostatci (slobodna kompozicija raznovrsnih biljnih i geometrijskih motiva)

PREZBITERIJ

- povišeni prostor uz glavni oltar u istočnoj apsidi
- oltarna pregrada započinjala pri ramenima bočnih apsida pružajući se prema prostoru za vjernike
- oltar tipa cipusa ukrašen reljefnom strukturom
- mensa od žućkasto-bijelog kamena uokvirena karakterističnom višeslojnom profilacijom

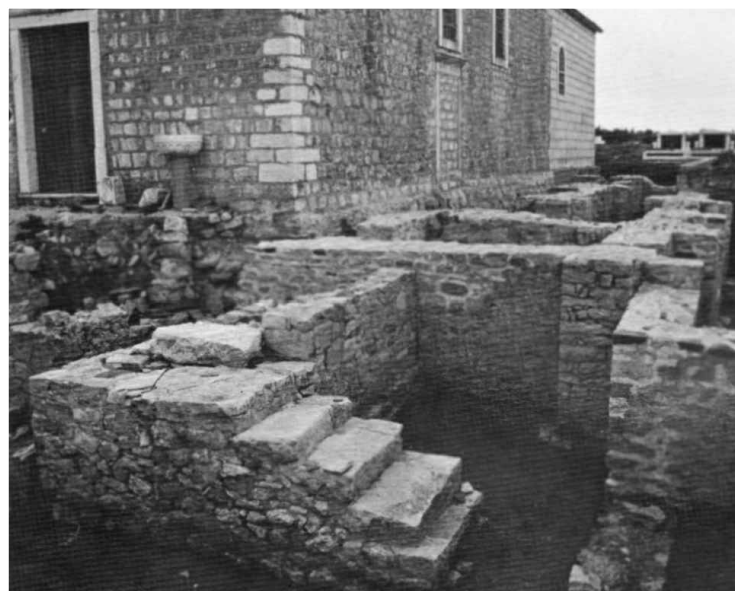
OPHODNI HODNIK - AMBULATORIJ

- pravilnog kvadratnog oblika, potpuno okružuje tlorisno središte i daje crkvi specifičan oblik
- iz narteksa su obično postojala tri ulaza prema kružnim hodnicima
- služio kao supstrukcija za galerije na katu crkve, nisko nadsvođenje

Južni ophodni hodnik

Zapadno stepenište za galerije

GALERIJE

- na katu, pružale se oko središnjeg dijela, ponavljale su oblik hodnika i narteksa u prizemlju
- prostrani prozori vjerojatno u obliku bifora koje su ukrašavali stupići s akantus-kapitelima
- galerije svojstvene istočnom rimskom carstvu
- pristupalo se posebno izgrađenim stepenicama izvana prislonjenima na zidove

GOSPODARSKI KOMPLEKS

- crkvene građevine početkom 6.st. posjedovale su značajna imanja, odlika ranokršćanske arhitekture u Dalmaciji je povezanost turnjačnica sa samom crkvom
- sjeverna strana crkve, nekoliko prostorija u kojima su tijesak i cisterna - proizvodnja ulja i vina
- izravno povezani sa crkvenom građevinom izduženim i natkrivenim hodnicima koji su služili kao spremišta gdje se moglo čuvati proizvedeno vino i ulje, možda su imali svoje izdvojene prostorije

TIJESAK

- naprava za preradu vina ili ulja, služio u prvom redu potrebama crkve
- grožđe se prethodno gnječi u posebnom prostoru, dok se masline mliju kamenim žrvnjem u mlinu za ulje, tako dobivena masa se polaže na turanj
- dio tijeska na povišenom platou sa kamenom bazom okruglog udubljenja
- niže postavljeni bazen izduženog pravokutnog oblika za sakupljanje iscijeđene tekućine

Tijesak za proizvodnju ulja i vina

Gospodarski dio s tijeskom

CISTERNA

- sakupljanje vode s okolnih krovova, izduženi pravokutni oblik
- sagrađena na prirodno višem terenu
- otkriveno više dijelova odvodnih kanala (uglavnom južno od cisterne sljedeći pad terena)
- jedan se kanal pruža od pravca cisterne preko obilaznog hodnika i kroz tjeme južne apsidi, prema sjeveru se gubi ispod stare zgrade Povijesnog muzeja, dok je na jugu uništen srednjovjekovnim grobovima
- drugi kanal ide iz prostorije gospodarskog kompleksa i nastavlja se pred pročeljem crkve

Cisterna gospodarskog dijela kompleksa

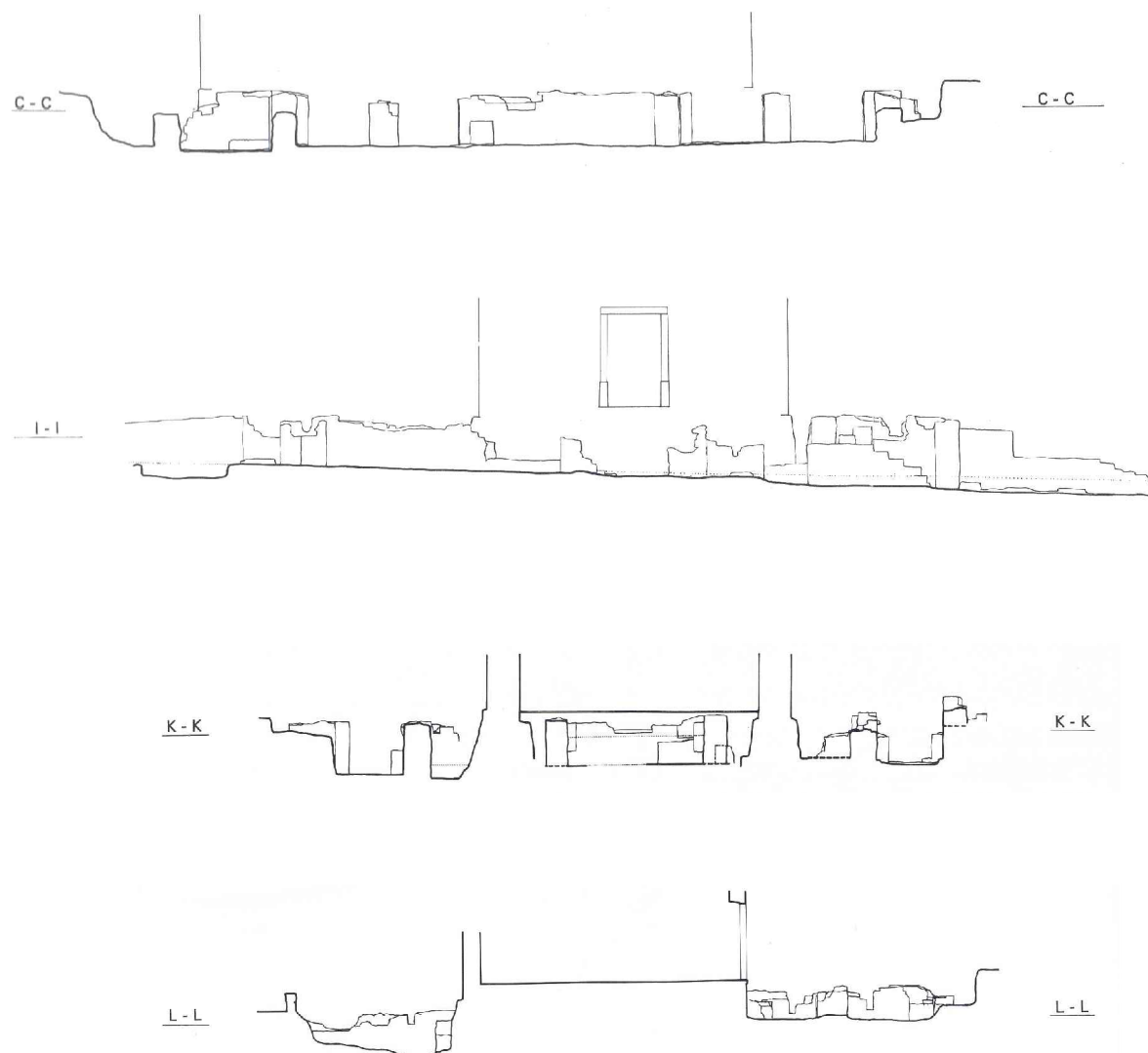
*izvor: Jasna Jeličić-Radonić: Gata - crkva Justinijanova doba, Split, 1994.

SKLOP PROSTORIJA S JUŽNE STRANE CRKVE

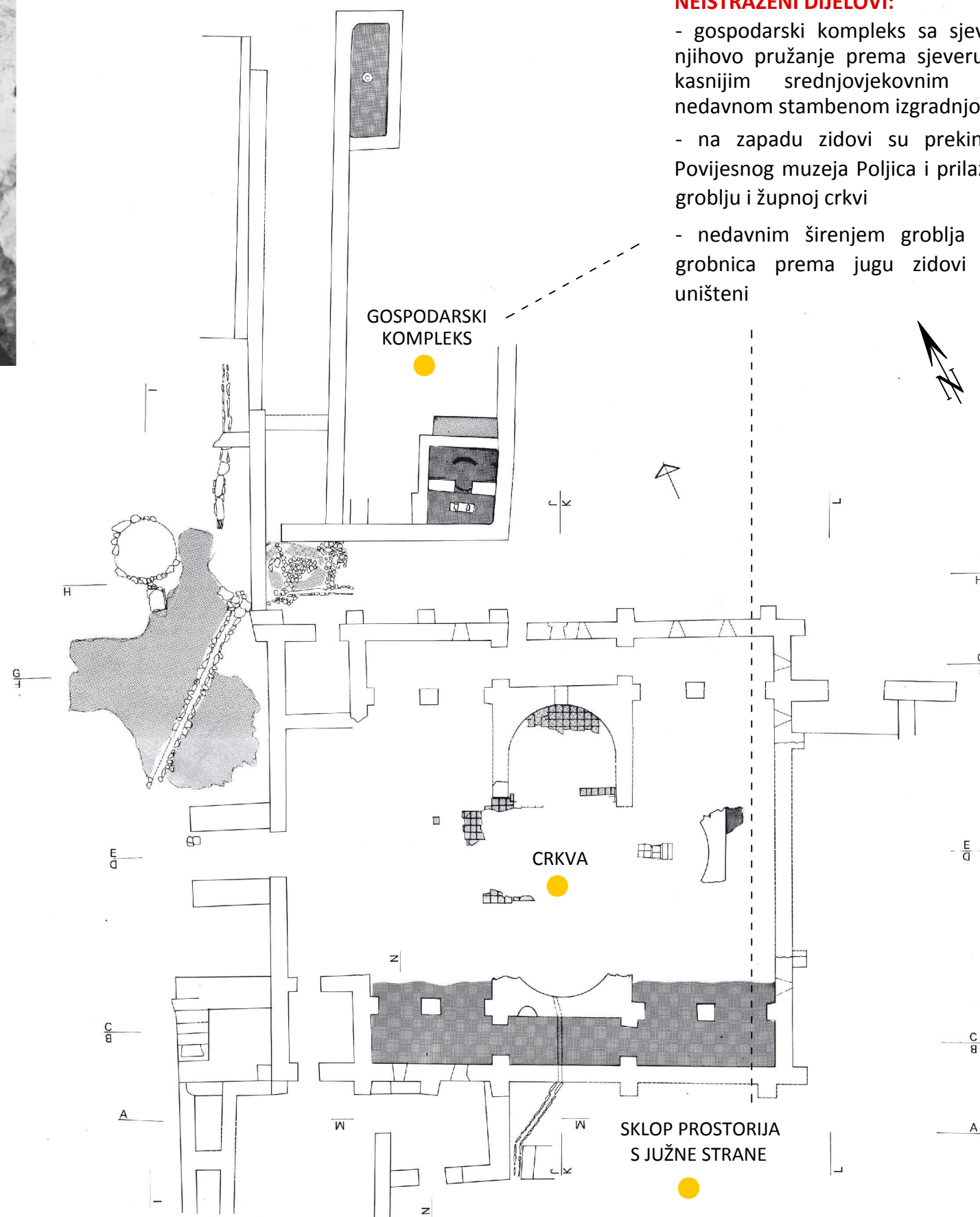
- doživjele manje promjene, međutim njihova namjena nije poznata
- izravno povezane s prostorijom s južne strane narteksa
- manja prostorija djeluje kao predprostor dok je zapadna prostorija znatno veća, a zidovi joj se protežu prema jugu gdje su prekinuti gradnjom novih grobnica

Prostorije s južne strane crkve

Presjeci ostataka ranokršćanskog kompleksa

Tlocrt ostataka ranokršćanskog kompleksa

*izvor: Jasna Jeličić-Radonić: Gata - crkva Justinijanova doba, Split, 1994.

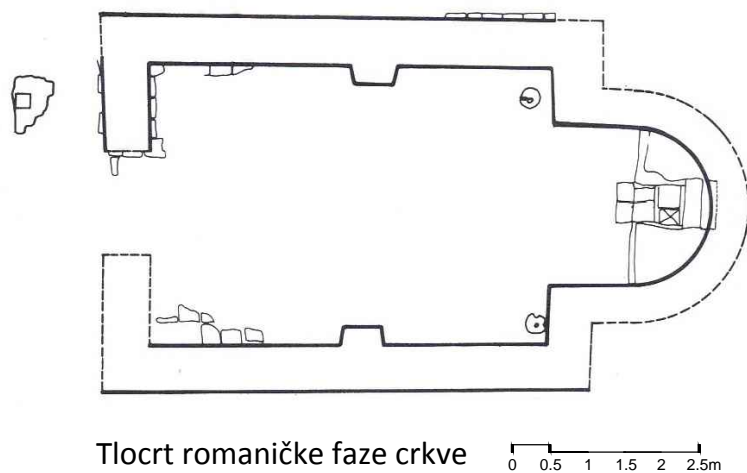
NEISTRAŽENI DIJELOVI:

- gospodarski kompleks sa sjeverne strane, njihovo pružanje prema sjeveru uništeno je kasnijim srednjovjekovnim grobljem i nedavnom stambenom izgradnjom
- na zapadu zidovi su prekinuti zgradom Povijesnog muzeja Poljica i prilaznom cestom groblju i župnoj crkvi
- nedavnim širenjem groblja i izgradnjom grobnica prema jugu zidovi su potpuno uništeni

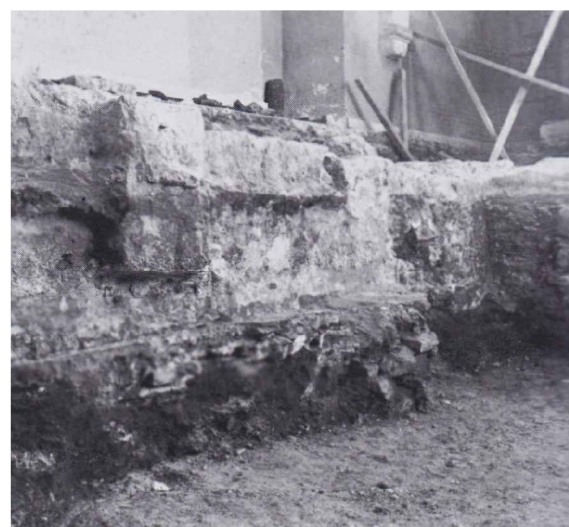
Tijekom 11. i 12. st. često se manje crkve ugrađuju unutar velikih ranokršćanskih crkava. Slučaj "crkve u crkvi" gotovo se kanonski ponavlja na nizu lokaliteta u poljičkom primorju i na srednjodalmatinskim otocima (pr. Sv. Petar u Selu, Sumpetar; crkva sv. Stjepana u Jesenicama; crkva sv. Petra u Prikui kod Omiša), u najvećem broju primjera obuhvaćaju prezbiterij starije crkve, pa konfesija ili baza oltara postaju središnje mjesto srednjovjekovne crkve.

RANOROMANIČKA CRKVA

- mjesto godišnjeg susreta poljičkog svećenstva, dok je crkva sv. Jurja na Gracu bila mjesto sastanka poljičkog puka
- sloj grobova s kraja 10. i početka 11. st. prethode gradnji manje crkve
- srednjovjekovna crkva sagrađena unutar središnjeg trikonhosa
- širina crkve zadana rasponom središnje ranokršćanske apsida
- prostor ranoromaničke crkve reducira se na dio lađe, a raspon apsida se smanjuje te se dobiva izduženi oblik da bi obuhvatila konfesiju - jednostavni pačetvorinasti oblik s dubokom polukružnom apsidom
- zidovi starije crkve nisu prilikom gradnje srušeni iako su otežavali gradnju nove crkve
- gradnja bez temelja, neposredno na podu ranobizantske crkve
- vanjskim izgledom dominira postojeća starija arhitektura, ali unutrašnjost je oblikovana u skladu sa mogućnostima novog stila
- ophodni hodnik bogato artikuliran pilastrima postaje vanjski prostor
- unutrašnjost bila pošteđena pokapanja, pa se groblje širilo izvan ranokršćanskog sklopa pred zapadnim pročeljem crkve, na prostoru koji je bio namijenjen za okupljanje vjernika
- groblje raspoređeno oko vanjskog zida sklopa koje je pripadalo žiteljima sela, a razvijeno je u 12.st.

Tlocrt romaničke faze crkve

Tragovi romaničke razine poda u crkvi

*izvor: Jasna Jeličić-Radonić: Gata - crkva Justinijanova doba, Split, 1994.

GOTIČKA FAZA

- nove potrebe brojne župe zahtijevale su crkvu većih dimenzija
- krajem 14. ili početkom 15.st. crkva ima istu širinu lađe, ali se produžava prema zapadu, pa u unutrašnjosti dobiva još jedan par pilastara, apsida dobiva izduženi oblik
- presvođena gotičkim svodom
- u sjeverozapadnom uglu podignut je bazen koji je mogao služiti kao škropionica ili čak krstionica
- razina poda se povisuje u odnosu na romaničku crkvu zbog pokapanja

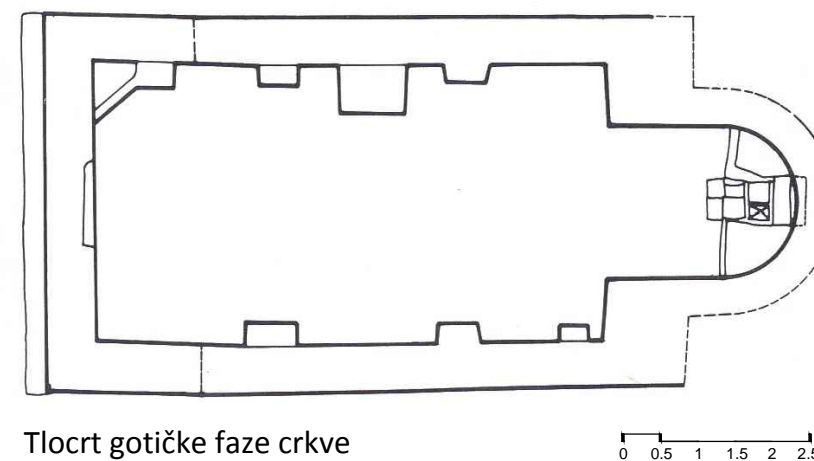
Kasnosrednjovjekovni grobovi pred pročeljem ranokršćanske crkve

Pogled na pod gotičke crkve s nadgrobnim pločama

- gradnja dubokih grobnica u unutrašnjosti gotičke crkve, u ophodnom hodniku kao i izvan crkve

- kasnosrednjovjekovno groblje - niz grobova pravilnije orijentacije počinje se formirati u 14. st. i traje kroz cijelo 15. st., mnogi grobovi višekratno upotrijebljeni

Tlocrt gotičke faze crkve

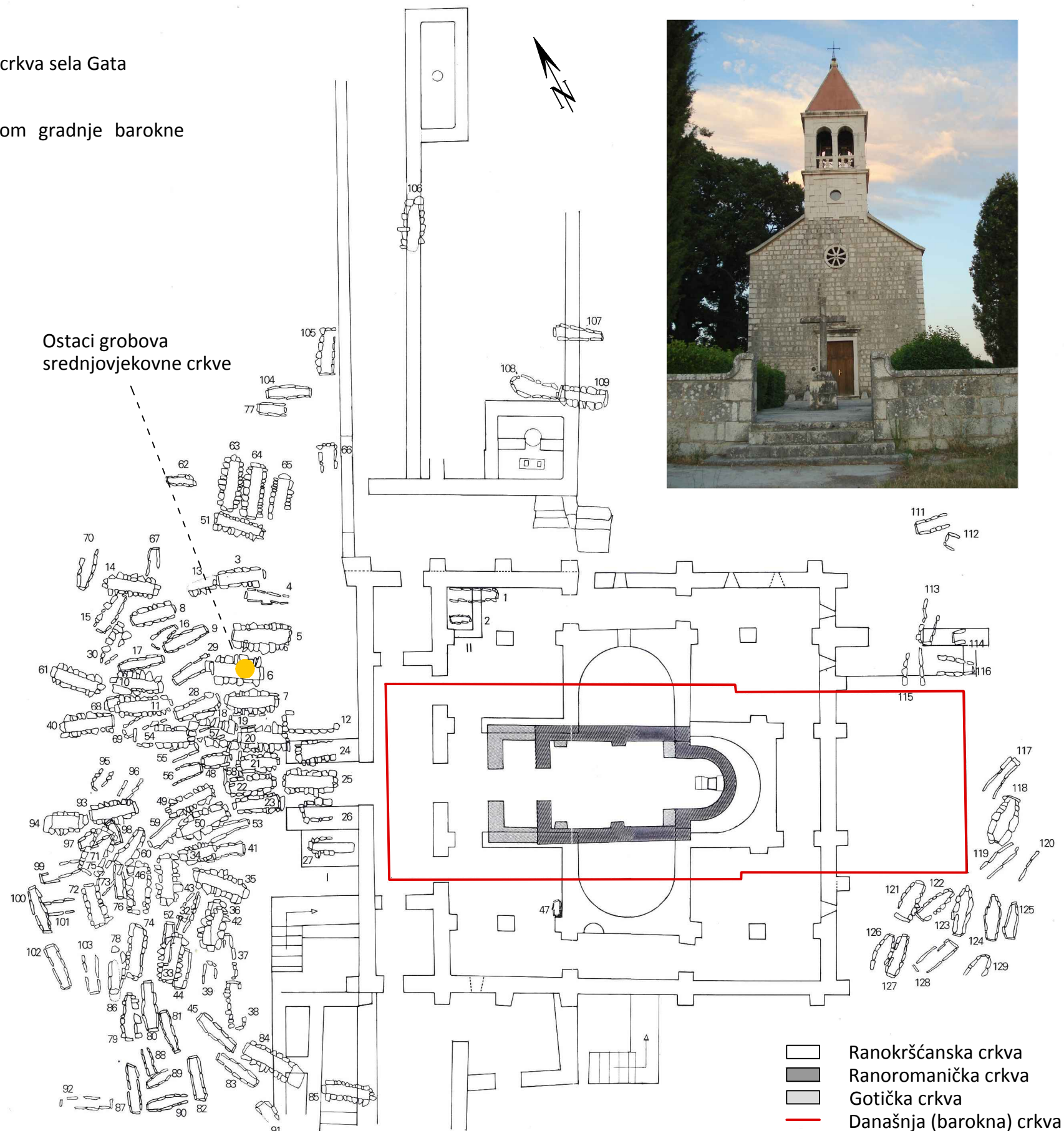
*izvor: Jasna Jeličić-Radonić: Gata - crkva Justinijanova doba, Split, 1994.

BAROKNA CRKVA

- današnja crkva sv. Ciprijana podignuta je u 18.st. te je trenutno župna i grobišna crkva sela Gata
- podignuta iznad složenog sakralnog kompleksa
- smještaj nove crkve simetrično u odnosu na romaničku građevinu- prilikom gradnje barokne građevine, zidovi starokršćanske crkve bili su zaravnani i zatrpani
- temelji barokne crkve su se oslanjali na razinu poda ranokršćanske crkve

- suvremeno groblje iz 19.st. planirano i obzidano, sagrađeno je u 19.st. na mjestu višeslojnog ukopišta
- u drugoj polovini 20.st. gradi se više nizova velikih grobnica uz južnu i istočnu stranu crkve pa su tom prilikom uništena dva krila srednjovjekovne nekropole koja se zasigurno širila koncentrično oko središnjeg sakralnog sklopa
- jasno su čitljive dvije mreže grobova: staro groblje s grobovima različite orijentacije čiji te izuzetno duboke zidane grobnice ortogonalno raspoređene prema obrisu najranije crkve
- 1981. postavljanje gromobrana oko crkve - izašlo na vidjelo vanjsko lice kasnoantičkog zida
- arheološko sondiranje 1982.-1986. godine

Položaj današnje crkve u odnosu na starije faze

*izvor: Jasna Jeličić-Radonić: Gata - crkva Justinijanova doba, Split, 1994.

POVIJEST POLJICA

Živo tkivo Poljica jedna je izuzetno bogata skala događanja, spoj zbilje i mita, povijesnih istina i zabluda, predaja i mašte. To su nizovi slojeva koji progovaraju iz dubine vjekova sve do naših dana, a svaki sloj svjedoči o nastajanju, prožimanju, nestajanju i vječitoj mijeni ponekad izrazito oprečnih sudbina i kultura.

Višestoljetno postojanje relativne političke samostalnosti Poljičke republike, bitno je utjecalo na svijest generacija Poljičana o samobitnosti njihove kulture kao i na njihov odnos prema cjelokupnoj kulturnoj baštini. Drugi važni činilac koji je formirao i podržavao njihovu svijest o vrijednosti kulturno - povijesnog nasljeđa ima svoje izvore u Poljičkom statutu nastalom na temeljima društvenih i običajno-pravnih normi.

Povijest poljičkih naselja, pa time i samih Gata, tumači predaju, običaje i prošlost našeg zaleđa, svjedoči o ustrajnosti ljudi u borbi s klimatskim, privrednim i političko-društvenim nepogodama i zaostalostima, pokazuje snalažljivost, otpornost i životnu snagu zemljoradnika, pastira i ribara u kršu, u neprohodnim, osamljenim i vjetrovitim predjelima. Od tu se vidi njihov smisao za zajednički zadružni život, za poštivanje susjedstva i skupnu obranu. Njihovo graditeljstvo pokazuje sposobnost anonimnih graditelja da se snađu i skućenim sredstvima udovolje potrebama seljaka. Njihov smisao za usklađivanje lijepoga i korisnoga izrastao je iz samih životnih potreba. Kućice, građene bez nacрта, i naselja, nastala bez unaprijed utvrđenog plana, imaju u svojoj jedinstvenosti čisti izraz. Seosko je graditeljstvo ostalo živo, gipko i podatno čovjeku. Tako su nastali praktični stanovi i prijatna sela, povezana s krajem, obranjena od nepogodnosti klime i brojnih osvajača. Graditelji sela su ostali vjerni najnužnijoj potrebi života, gradili su iskonski i spontano, gotovo jednako kroz nekoliko stoljeća.

ANTIČKE GEDATE

Prvi poznati žitelji Gata bila su različita ilirska plemena koja su obitavala naselja gradinskoga tipa. Za razdoblja Rimskog Carstva, među ilirska plemena naselio se sloj rimskih građana. Njihovi tragovi izašli su na svjetlo dana ispod barokne crkve sv. Ciprijana. U središtu ranokršćanske crkve u 12.st. podignuta je ranosrednjovjekovna crkvena građevina koja je u 15.st. bila produžena. Početkom 18.st. sagrađena je današnja barokna crkva. Nađene su su tri crkve, jedna poviše druge, različitih oblika i veličina, svojstvenog načina gradnje sukladnog određenim vremenskim razdobljima.

GATA U SREDNJEM VIJEKU

Prirodne pogodnosti, smještaj u udolini u središtu brdovitog krajolika i mediteranska klima odgovarale su intenzivnoj naseljenosti naselja Gata koja su od 11. st. nadalje bila glavni centar Poljičke republike. Međutim, mjesto je tokom stoljeća bilo izloženo brojnim napadima osvajača, borbama i prirodnim poteškoćama, te je zbog tegobnog života često u prošlosti bilo opustošeno. Glavna zanimanja stanovništva bila su poljodjelstvo (uzgoj na terasama polja u blizini kuća) i stočarstvo, dok se more malo ili nikako koristilo kao izvor prehrane.

GATA DANAS

Intenzivne migracije, ekonomske, demografske promjene i novi kulturni obrasci, kao i očite socio-kulturne diferencijacije, naročito dolaze do izražaja iza 2. svjetskog rata da bi kulminirale posljednjih dvadesetak godina. Neposredan rezultat toga je ekspanzija niza priobalnih naselja i velike ekonomske promjene. U isto vrijeme dolazi do osipanja, pa čak i potpune devastacije starih naselja ili nekih njihovih dijelova. Gata su se u zadnjih nekoliko godina počela "oporavljati" gradnjom novih kuća, ili obnovom starih. Bogat kulturni život u mjestu (izložbe, predstave, muzičke večeri), organizacija kulturnog ljeta, autohtona gastronomska ponuda, mogućnost upoznavanja lokalnih običaja dovode brojne turiste u mjesto.

GORNJA POLJICA

Donji Dolac

Gornji Dolac

Trnbusi

Srijane

Putišić

Blato na Cetini

Sela se smještaju na vrhovima polja, u zaklonjenim planinskim perivojima, uz izvore i potoke, a dalje od mogućih osvajača i tirana. Pazilo se da se položajem osiguraju mogućnost bavljenja poljoprivredom i stočarstvom. Svako selo sastojalo se od više zaseoka.

Paralelni nizovi sela tipični su za cijela Poljica. Nakon izгона Turaka potkraj 17.st. dolazi stabilnije razdoblje i gradnja u cijelim Poljicima. Tijekom 17. i 18. st. sela se mijenjaju, podižu se i obnavljaju župne crkve i kapele u zaseocima na udaljenijim mjestima.

SREDNJA POLJICA

Srinjine

Gornje Sitno

Dubrava

Gata

Tugare

Donje Sitno

Naklice

Kostanje

DONJA POLJICA

Podstrana

Sumpetar

Duće

Zakučac

Jesenice

Dugi rat

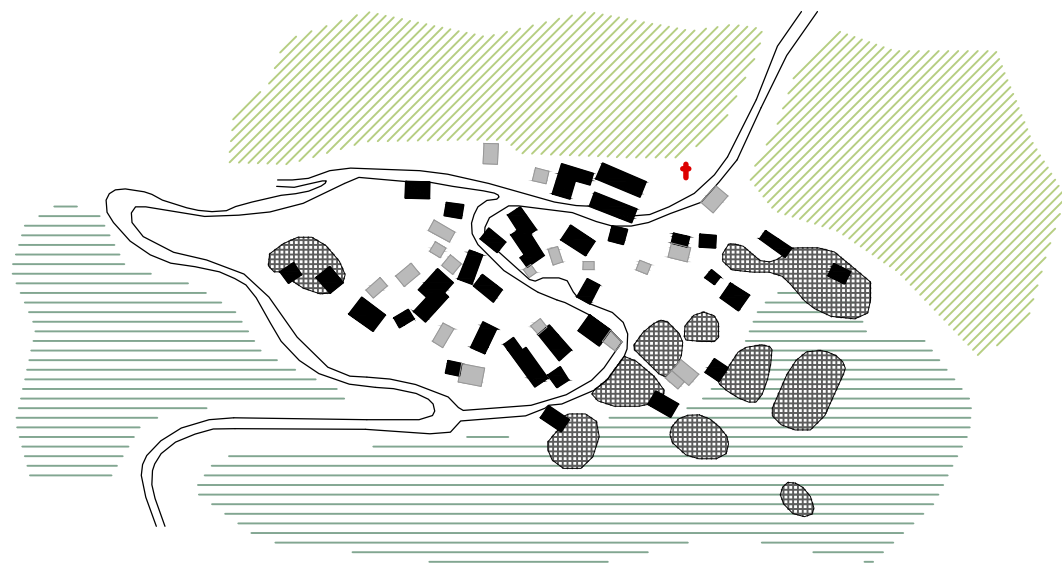
Priko

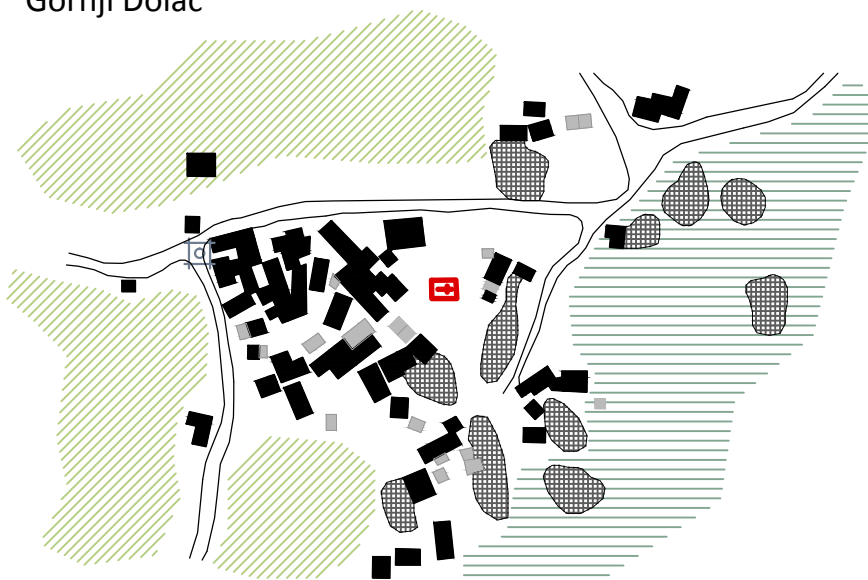
Smještaj naselja je strateški, radi iskoristivosti horizontalne površine plodnog tla smještena su na padine brežuljaka u čijim podnožjima se nalazi obradivo zemljište. Na jednoj strani naselja proteže se vrijedna šuma, a na drugoj strani polja.

GORNJA POLJICA

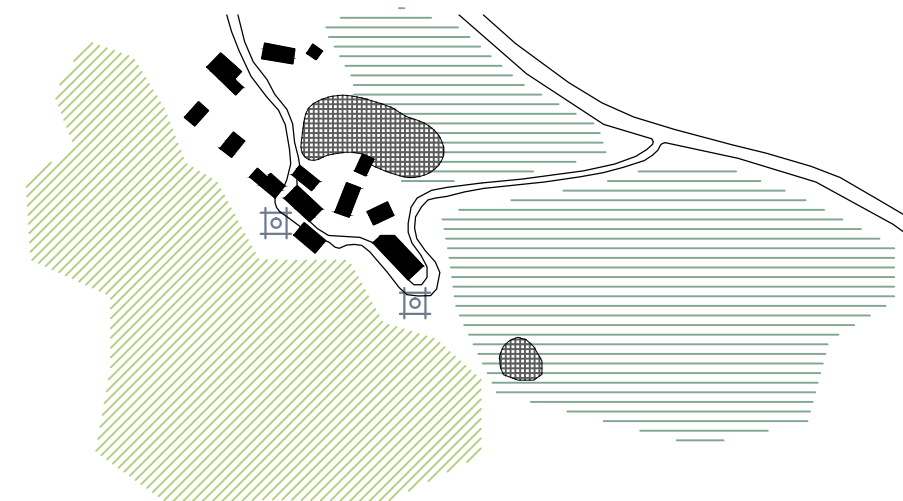
Donji Dolac

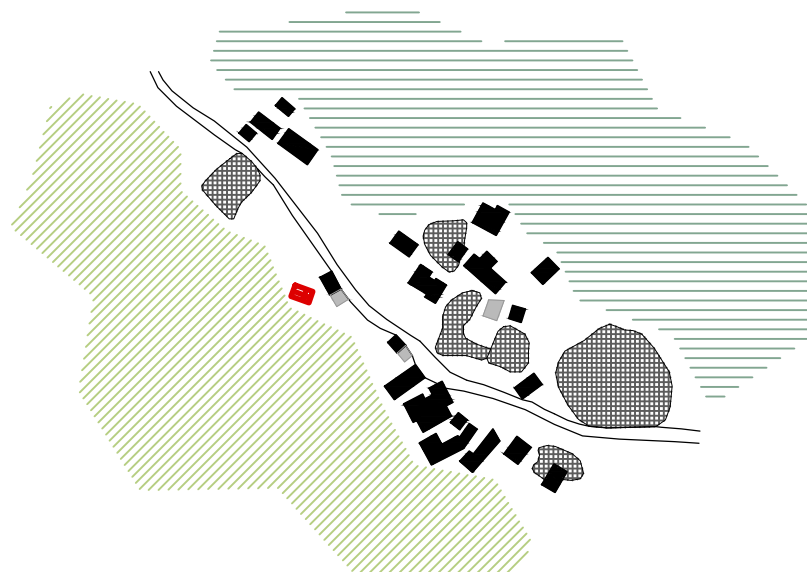
Gornji Dolac

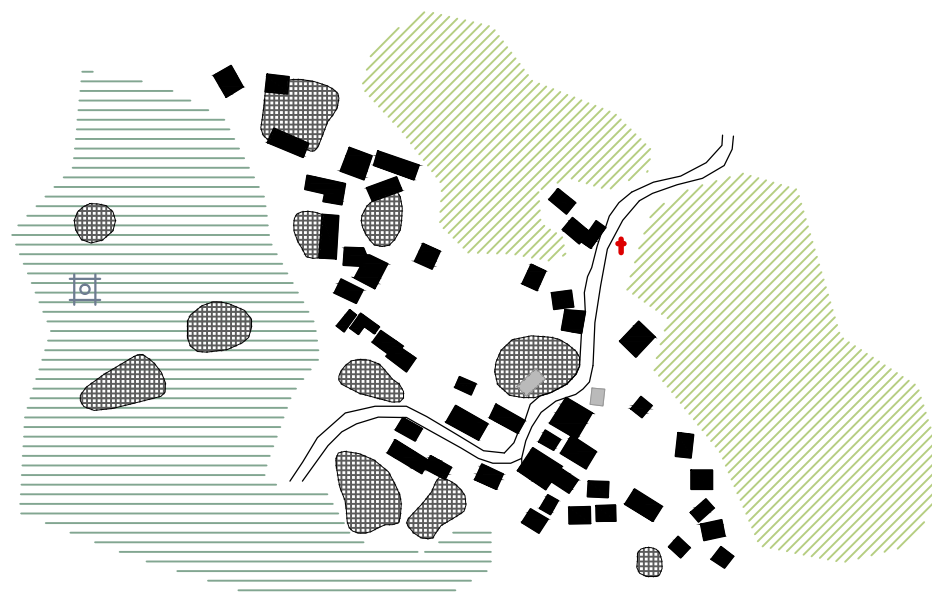
Trnbusi

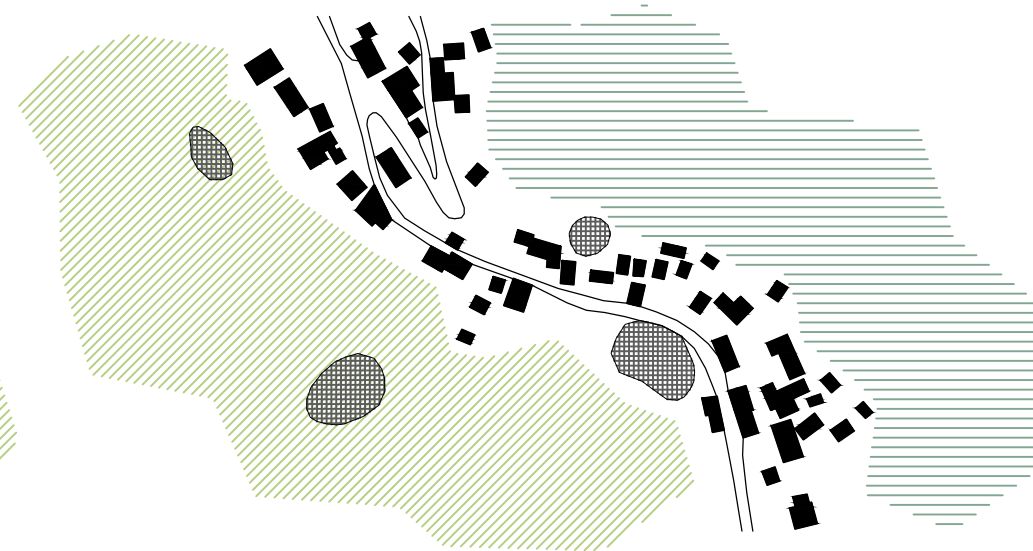
Srijane

Putišić

Blato na Cetini

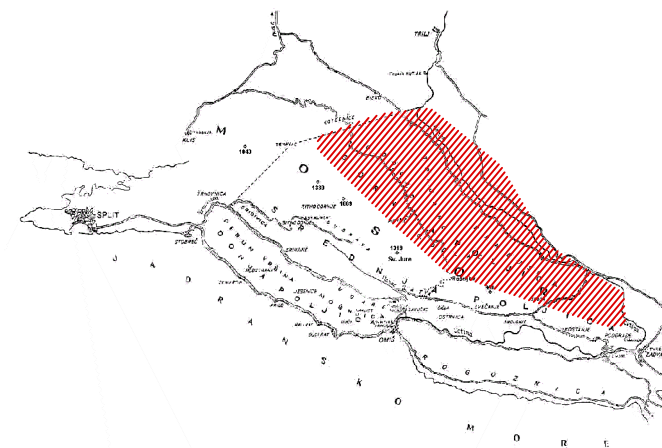

GUMNO

Gumna su se uglavnom gradila na uzvišenijim, brdašcima, uz pojate i štale, a ponegdje i u blizini obiteljskih kuća, gdje je čarlijao vjetar i tijekom ljeta. Starija su gumna bila od nabijene zemlje, a novija popločena ili od cementa. Bila su prepoznatljiva po izgledu, drvenoj stožini, okruglom obliku; omeđeni grubo oblikovanim i isklesanim kamenjem.

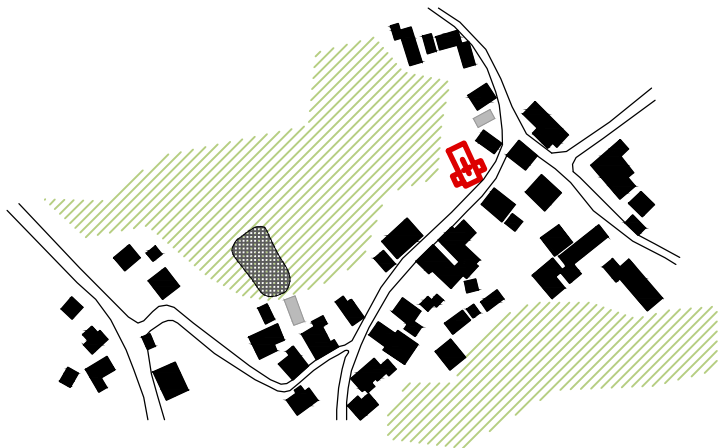
Gumno je oduvijek bilo temelj težačkog življenja u selima, oko kojeg (i na kojem) se vrtio život. Na gumnu se nekada sušilo sijeno, u jesen perušao i runio kukuruz odnosno odvajao se klip od zrna. Tu se nizao i sušio duhan, ljekovito bilje, a na njemu su se također sušile i smokve. U vrijeme jematve i grožđe se na gumnu stavljalo u hrpe te se ondje gnječilo u drvenim kacama. Seljacima se činilo kako se u njihovu selu tijekom godine nije ništa ni dogodilo ako se to ne bi činilo na gumnu... gumna su danas ponegdje postala igrališta za djecu. Na gumnima su se igrala i pučka kola. Ondje su nastajale bajke, pučke priče, legende, a na gumnima su se priređivala i narodna sijela, a govorilo se i o tradiciji, ponašanju, svadbama. Na njima su se održavali skupovi ljudi, sastanci na kojima se birao glavari sela, a donosile su se i odluke značajne za selo. I ribari su se okupljali na gumnu gdje su rasprostirali i sušili mreže, pleli te ih krpali; sušili parangale, pleli vrše. Na gumnu su žene često prele vunu, dok su muškarci i žene ondje pravili i opanke. S gumna je odjekivala i pučka pjesma.

Međutim, s novim razvojem industrije seljaci su postupno napuštali težačke poslove - zemlju, stoku, imanja...zaboravljajući i običaje, tradiciju, podrijetlo... Tako je (iz)bljedila i slika identiteta sela, koje je postupno nestajalo s gumnima gubeći svoje sadržaje.

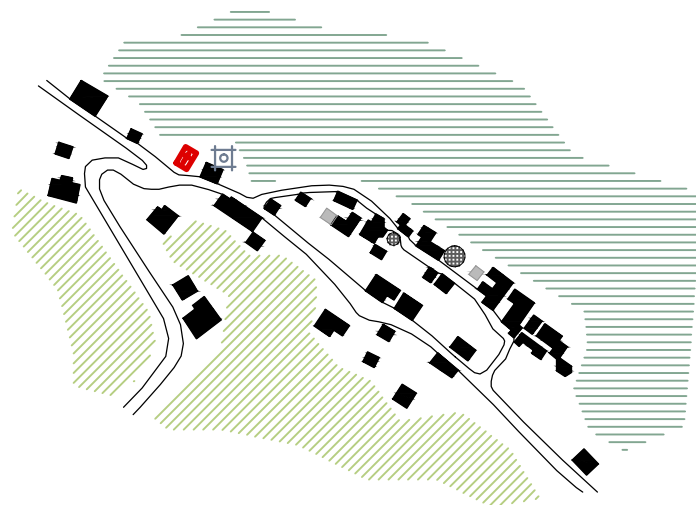

SREDNJA POLJICA

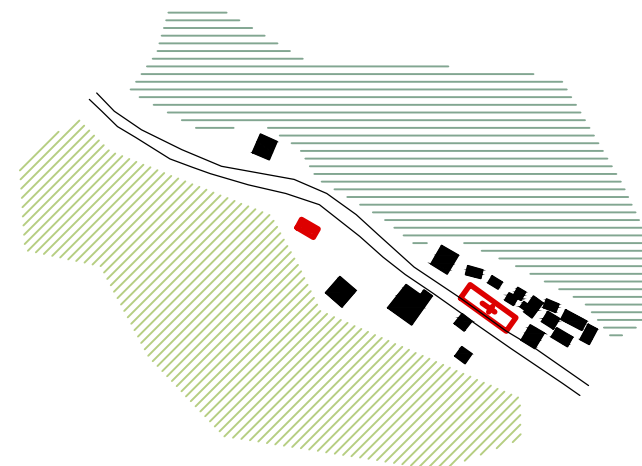
Srinjine

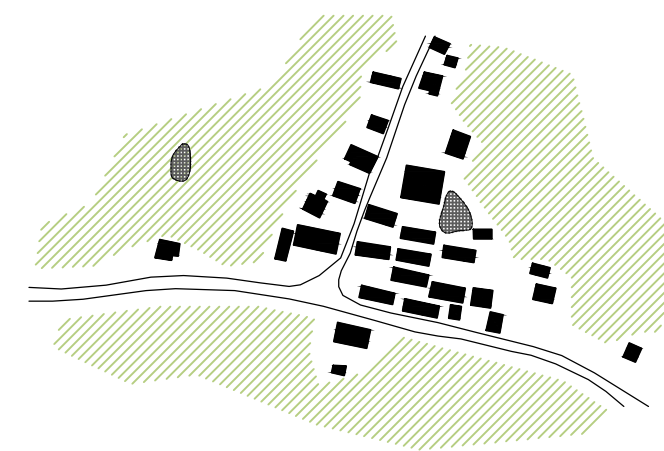
Gornje Sitno

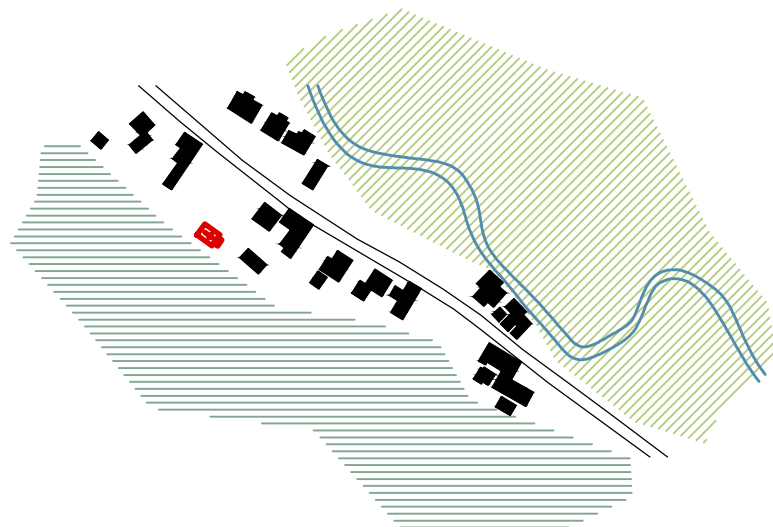
Dubrava

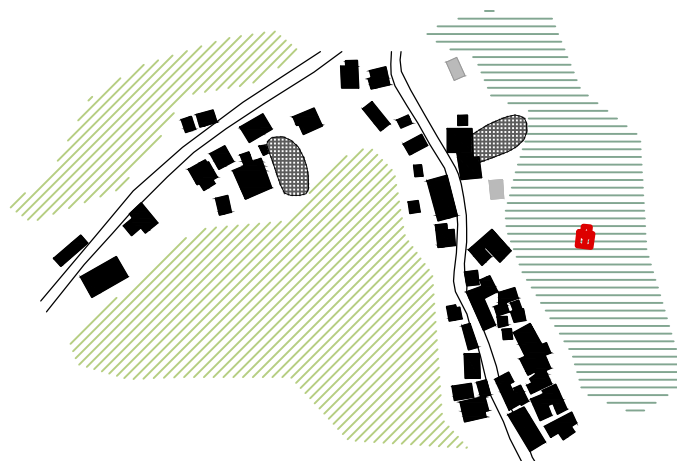
Gata

Tugare

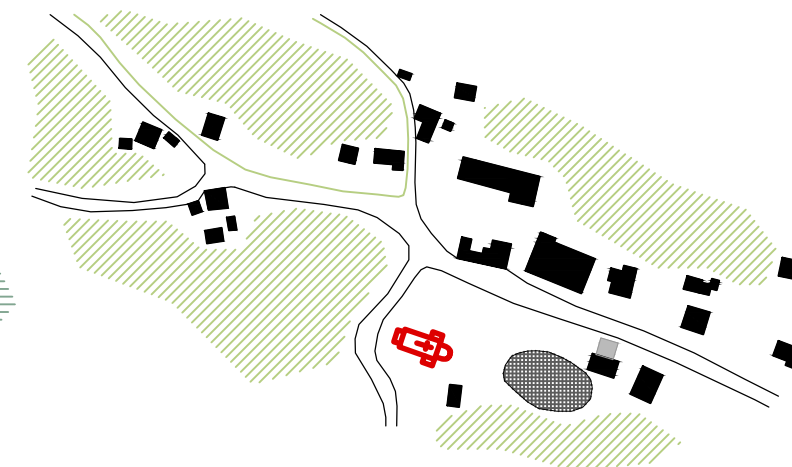
Donje Sitno

Naklice

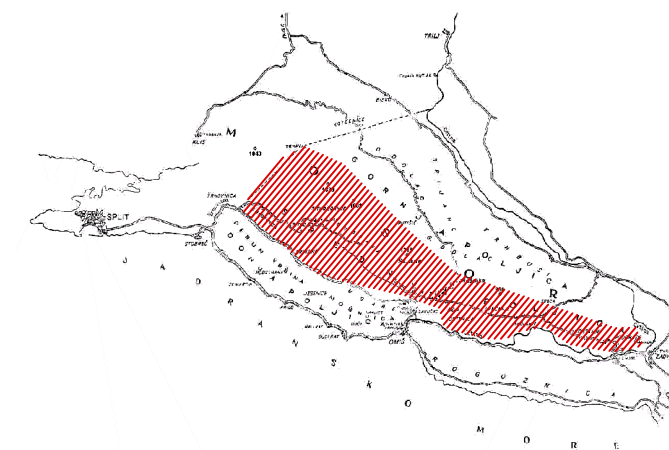
Kostanje

CRKVE

U Poljicima je od IX. do XX. stoljeća, sagrađeno 106 većih i manjih crkava i kapelica od kojih mnoge još uvijek postoje. Svako selo je imalo barem jednu crkvu što se može vidjeti po sačuvanim dokumentima u kojima se spominju. Mnoge od njih još uvijek postoje iako su često u lošem stanju. Neke od srednjovjekovnih crkava građene su na mjestima ranokršćanskih crkava, potom su zamijenjene gotičkima, a zatim sveopćom baroknom restauracijom u 18. st. temeljito obnovljene, proširene, ili su na njihovim mjestima podignute nove, prostranije. Crkve su se uglavnom radile u samim naseljima ili neposredno uz njih, na vrhovima plodnih polja.

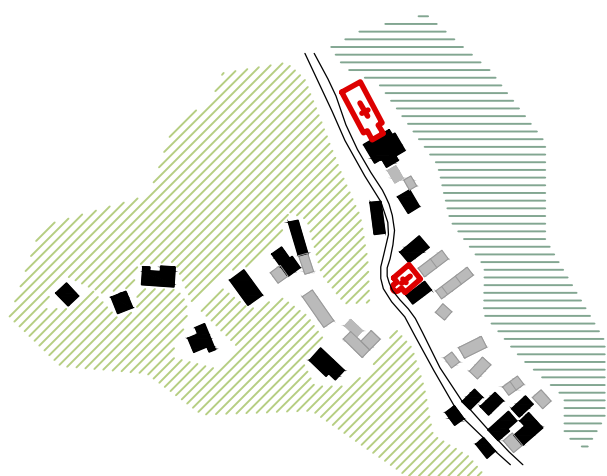
Gata su u svojoj povijesti imala značajnu ulogu kao glavni centar Poljičke republike, a i danas su centar Poljica. U središtu mjesta nalazi se ranokršćanska crkva iz 6.st., starohrvatska crkva iz 12. st., gotička crkva s početka 15.st. i današnja župna crkva iz sredine 18.st. koje nadograđene jedna na/u drugu u simbiozi čine stolnu crkvu sv. Ciprijana. Ta crkva je najočuvaniji i najveći predstavnik crkvenog graditeljstva cijelog Poljičkog kraja, a nalazi se neposredno uz odabranu lokaciju.

DONJA POLJICA

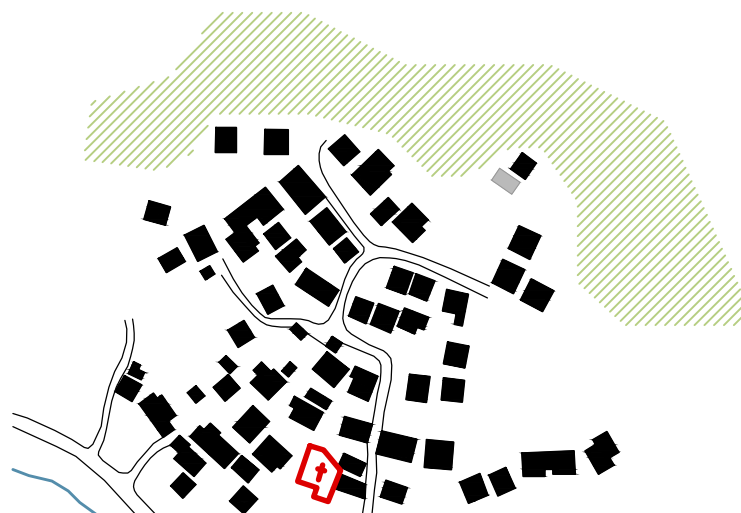
Podstrana

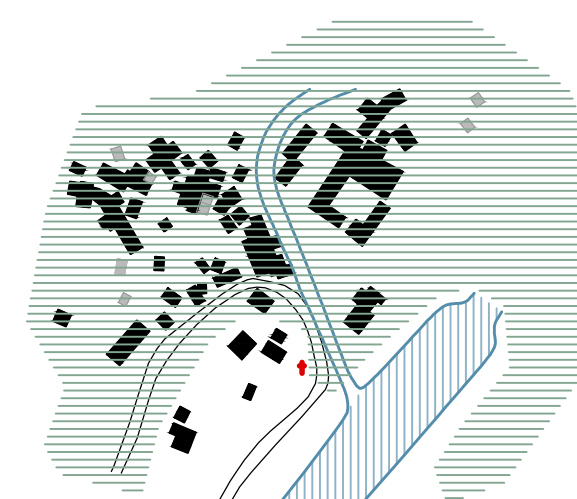
Sumpetar

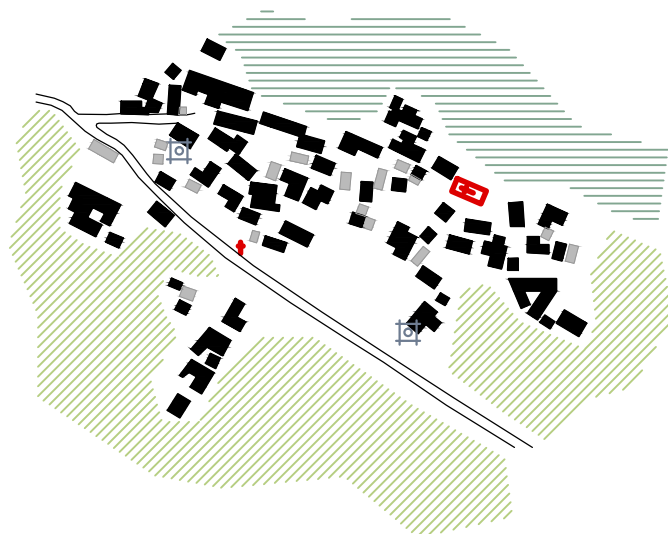
Duće

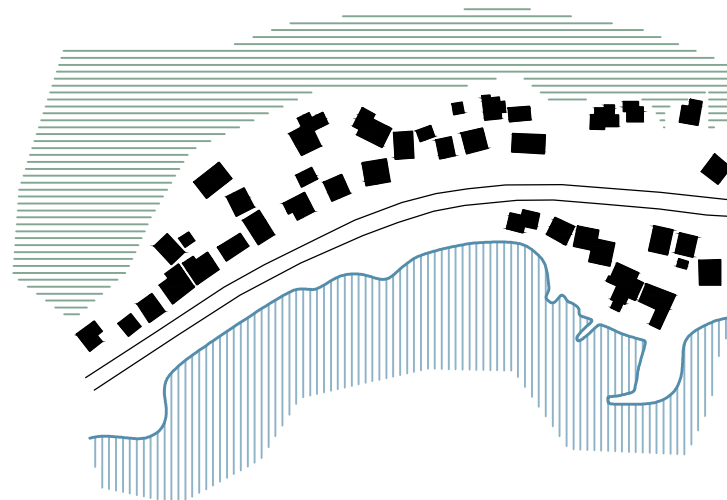
Zakućac

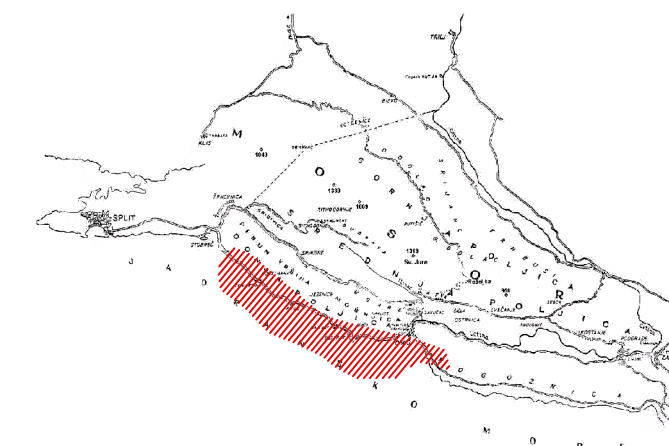
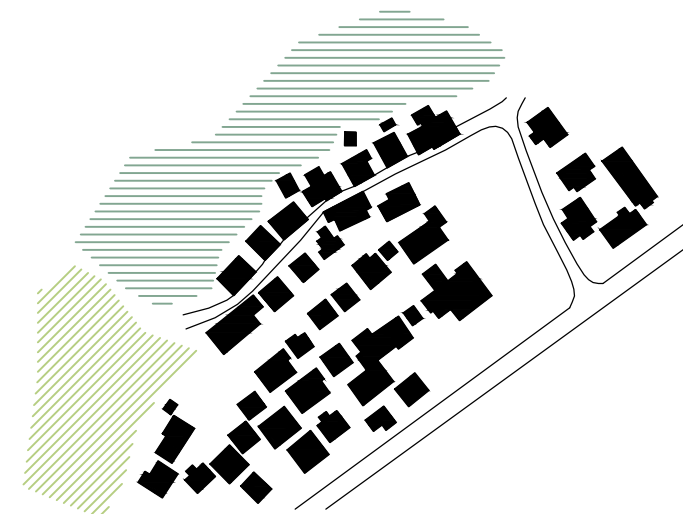
Jesenice

Dugi rat

Priko

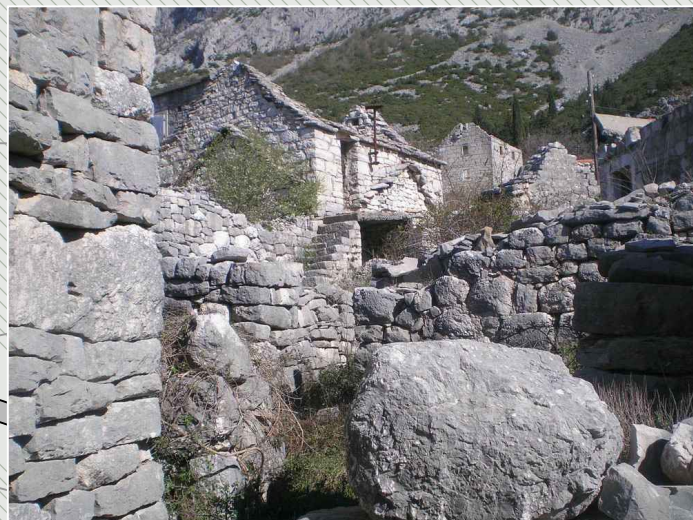
KUĆE

Stambene kuće su uglavnom katnice, a uz njih su prizemne kuhinje s otvorenim ognjištem (kominom), neke i s krušnom peći. Starije stambene kuće (17. i 18. st.) bile su jednodijelne potleušice građene "u suho" bez vezivnog materijala, s velikim i ugrubo obrađenim kamenjem. Bile su pokrivene raženom slamom ili kamenim pločama. Kuće podignute u 19. i 20. st. su katnice građene od obrađenog kamena, s naglašenim vanjskim kamenim stubištem (balatura), s kojeg se preko proširenog predprostora ulazi na prvi kat. Pod njim je ulaz u podrum (konobu), balaturom zaštićen od sunca da se vino nebi kvarilo za velike vrućine. Pojedini obiteljski sklopovi imaju dvor (uglavnom stariji), zatvoreni zidom ogradeni prostor, dok neki imaju samo neograđeni prostor oko kuće. U sklopu okućnice bile su i gospodarske zgrade (kućica za drva, za prasce, kokošinjac, pojata, staje za sitnu i za krupnu stoku). Vanjski prostori koriste na sličan način kao i unutarnji - njihova su ekstenzija.

Sekundarna stočarska naselja (staje, stanovi) nastajala su na planinskim predjelima u blizini pašnjaka. U stajama se boravilo sa stokom u ljetnom razdoblju. Arhitektura stočarskih nastambi bila je jednostavna - jednodijelne suhozidne kamene prizemnice s pokrovom od ražene slame, s jednim vratima i prozorčićem. Gotovo da i nije bilo razlike između nastambi za ljude i stoku, a neke su pojate bile čak i veće od kuća za stanovanje. S vremenom su neke stočarske nastambe prerasle u stalna naselja.

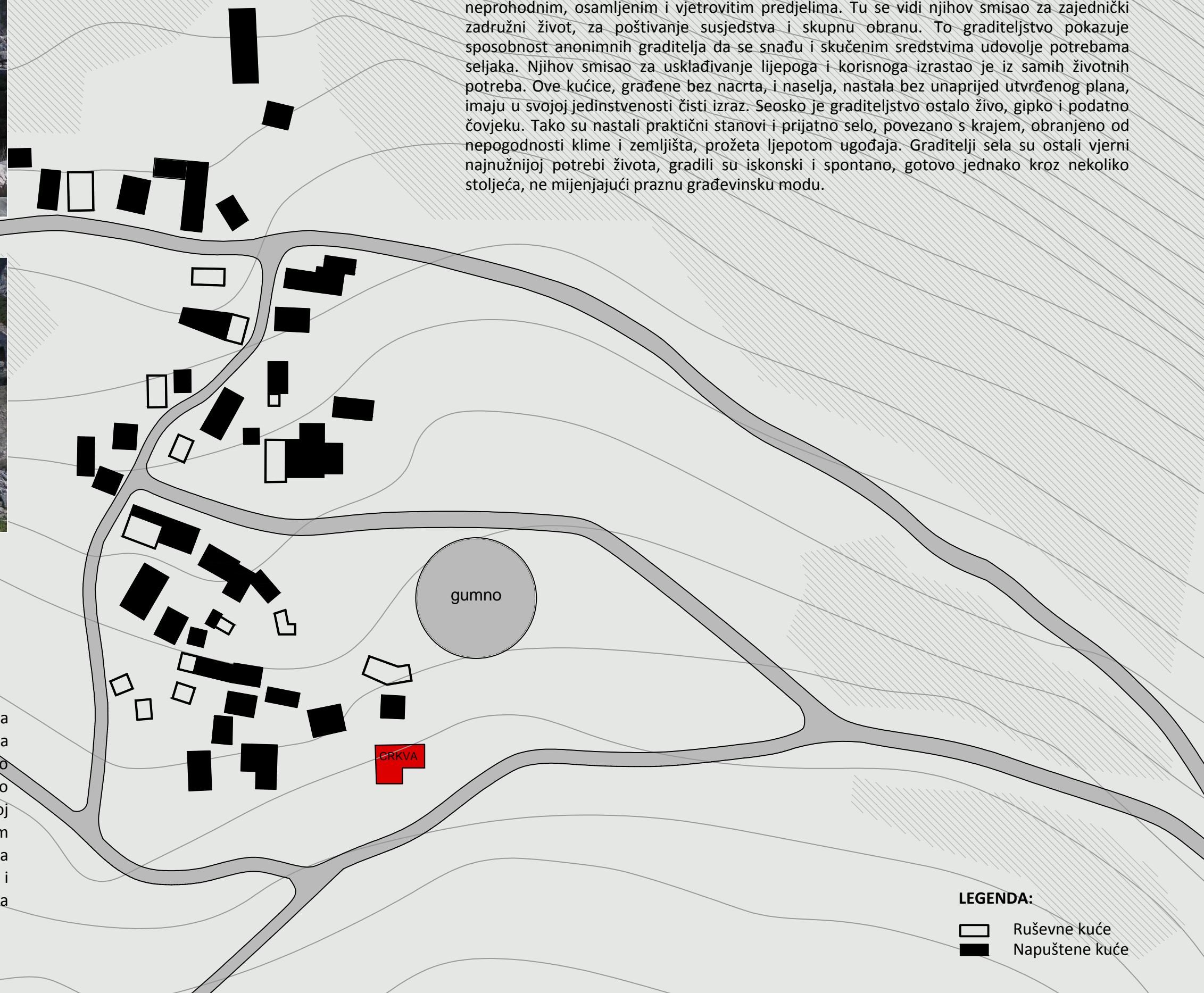
DIJELOVI POLJIČKE KUĆE:

depedenza - priručno spremište hrane
kamara - soba
konoba - podrum; spremište hrane, alata i sl.
komin - ognjište i dimnjak; kuhinja
kužina - kuhinja
sala - veća soba (svečano objedovanje, pirevi...)
tinel - najbolja soba za dnevni boravak; blagovaona
balatura - terasica pred glavnim ulaznim vratima
korte - ulaz u u dvor
dvor - ogradeni dvorište
košara - staja za sitnu stoku
gustirna - izgrađena sabirnica za kišnicu

Graditeljstvo zatečenog naselja tumači predaju, običaje i prošlost naše zagore, svjedoči o ustrajnosti naših ljudi u borbi s klimatskim, privrednim i političko društvenim nepogodama i zaostalostima, pokazuje snalažljivost, otpornost i životnu snagu zemljoradnika i pastira, u neprohodnim, osamljenim i vjetrovitim predjelima. Tu se vidi njihov smisao za zajednički zadržni život, za poštivanje susjedstva i skupnu obranu. To graditeljstvo pokazuje sposobnost anonimnih graditelja da se snađu i skućenim sredstvima udovolje potrebama seljaka. Njihov smisao za usklađivanje lijepoga i korisnoga izrastao je iz samih životnih potreba. Ove kućice, građene bez nacrt, i naselja, nastala bez unaprijed utvrđenog plana, imaju u svojoj jedinstvenosti čisti izraz. Seosko je graditeljstvo ostalo živo, gipko i podatno čovjeku. Tako su nastali praktični stanovi i prijatno selo, povezano s krajem, obranjeno od nepogodnosti klime i zemljišta, prožeta ljepotom ugođaja. Graditelji sela su ostali vjerni najnužnijoj potrebi života, gradili su iskonski i spontano, gotovo jednako kroz nekoliko stoljeća, ne mijenjajući praznu građevinsku modu.

Promjena tradicijskog načina života i privređivanja trajno je izmjenila seoski prostor i utjecala na iseljavanje stanovništva. Degradacija sela kao trajan proces u dvadesetom stoljeću, a naročito intenzivan u njegovoj drugoj polovici, u svojoj prostornoj pojavnosti rezultirala je napuštanjem sela. Napuštanjem naselja njegova je građevinska struktura, iako sačuvana u prostornoj organizaciji i nenarušena novom izgradnjom, izložena propadanju.

LEGENDA:

- Ruševne kuće
- Napuštene kuće

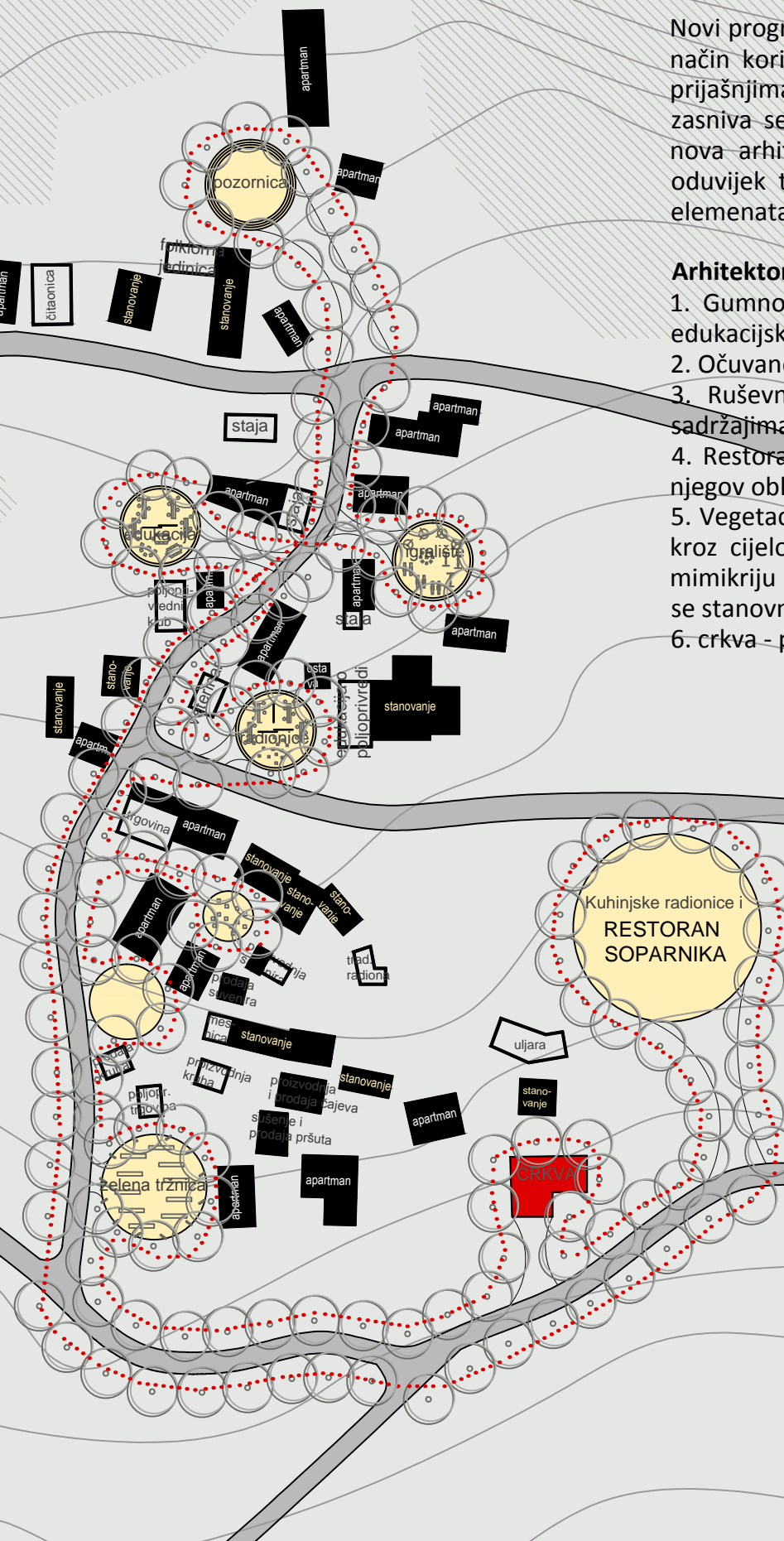
Cilj je očuvanje i obnova tradicijske graditeljske baštine, time se želi doprinjeti povratku domicilnog stanovništva, promovirati seoski turizam, oživjeti tradicijsku proizvodnju i stare obrte te proizvodnju zdrave hrane.

Novi program je po tipu jednak starom, ali potiče iz suvremenog društva. Rekonstruiran je način korištenja prostora tako da se u zatečene zgrade ubacuju funkcije kompatibilne prijašnjima, gdje god je to moguće. Postupak prilikom promišljanja novih intervencija zasniva se na proučavanju i nastavljanju zatečene arhitektonske logike. Namjera je da nova arhitektura respektira postojeću i da se interpolira na logičan način kao da je oduvijek tu bila. Kroz nove materijale i blagu reinterpretaciju zatečenih tradicionalnih elemenata u korist novog programa naznačio bi se duh sadašnjeg trenutka.

Arhitektonske intervencije vršene u naselju:

1. Gumno - element gumna transformiran je u multifunkcionalne površine (radionice, edukacijski prostori, trg, tržnica, pozornica)
2. Očuvane kuće - postaju kuće za boravak stručnih djelatnika i gostiju
3. Ruševne kuće - u ove zgrade ubacuje se nova konstrukcija sa različitim javnim sadržajima
4. Restoran - tradicionalni restoran soparnika položen na mjestu starog gumna poštuje njegov oblik i postaje glavni element prezentacije mjesta
5. Vegetacija - korištenjem autohtone vrste - masline, teži se stvaranju puta koji prolazeći kroz cijelo selo postaje putokaz, ulica između privatnog i javnog, te ujedno ostvaruje mimikriju novih intervencija i stapanje sa prirodom. Stablo masline ukazuje na ono čime su se stanovnici sela bavili stoljećima, a ujedno se njeno ulje koristi za pripremu soparnika.
6. crkva - potiče se obnova stare crkve sv. Roka

Obuhvat čine postojeće zgrade koje se pružaju u smjeru sjever-jug. Na sjevernom dijelu naselja nalazi se šumsko tlo, dok se na jugu nalaze poljoprivredne površine za uzgoj voća i povrća. Glavna prometnica smještena je između postojećih zgrada u smjeru njihovog pružanja.

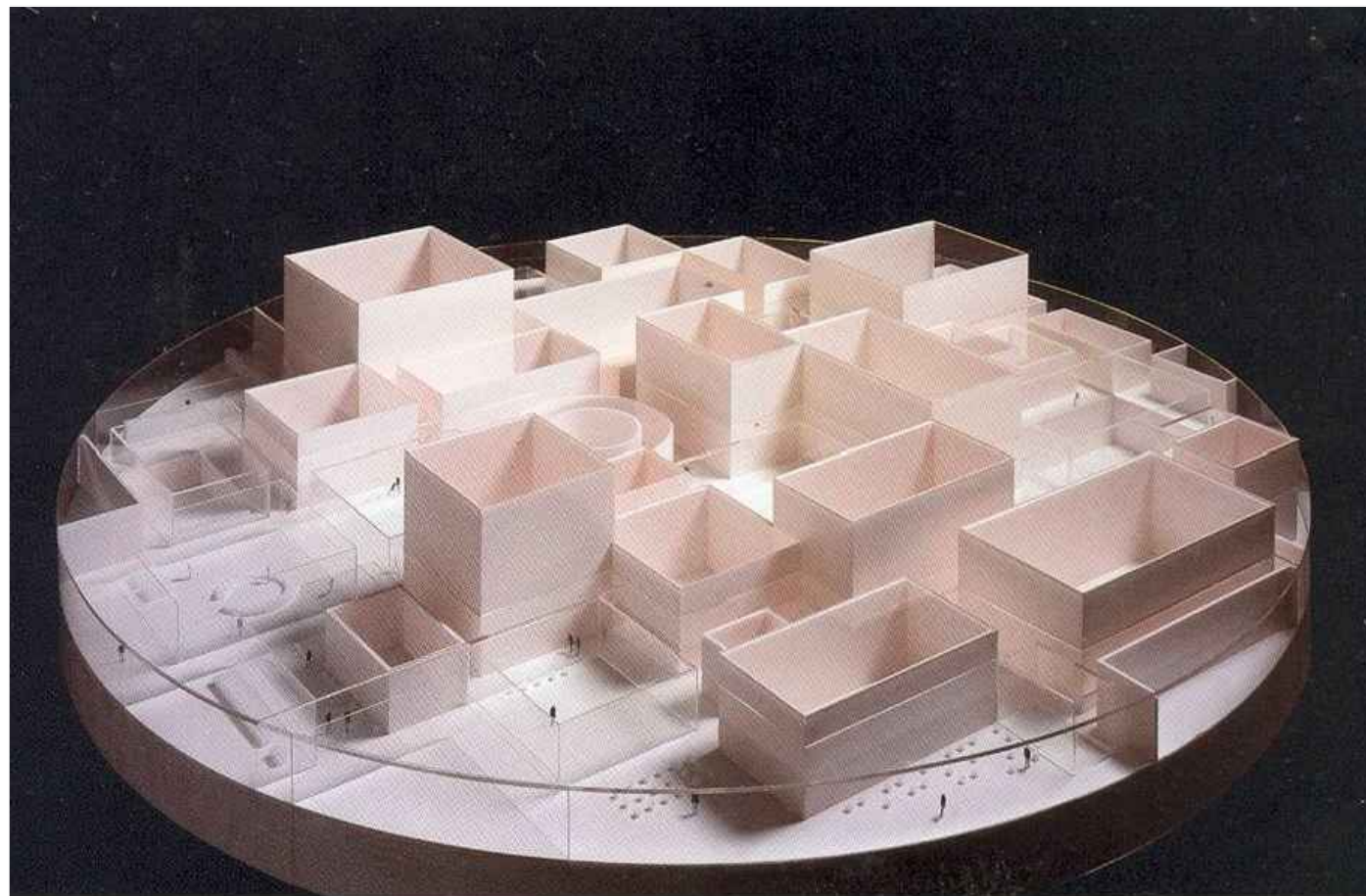

LEGENDA:

- Ruševne kuće - obnova, javna namjena
- Napuštene kuće - stanovanje i apartmani
- Nova "gumna" - vanjski javni prostori
- Put kretanja kroz selo - put maslina

Sanaa_21st Century Museum of Contemporary Art_Kanazawa (Japan)

Eduardo Souto de Moura_Musem Paula Rego_Cascais (Portugal)

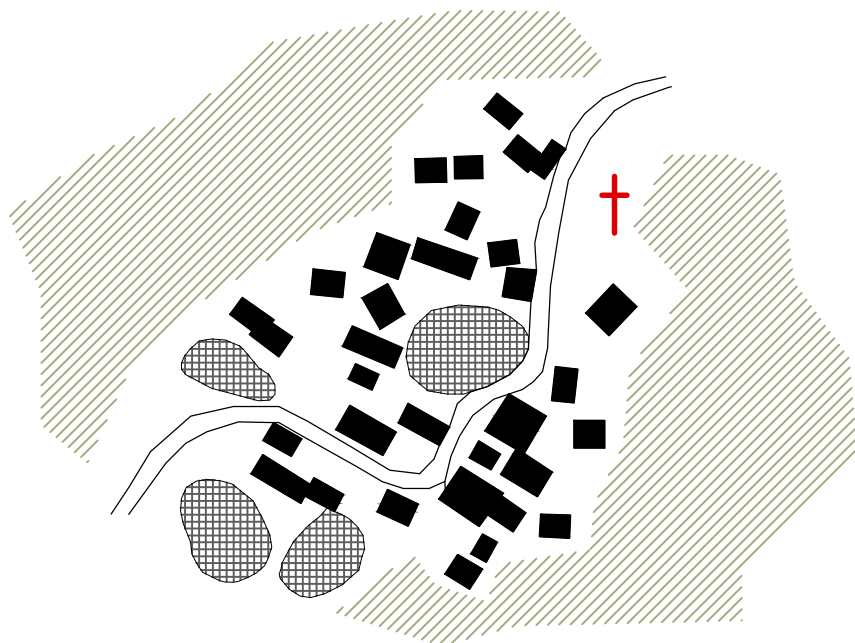
Jean Nouvel_Louvre_Abu Dhabi (Ujedinjeni Arapski Emirati)

ELEMENTI POLJIČKOG SELA:

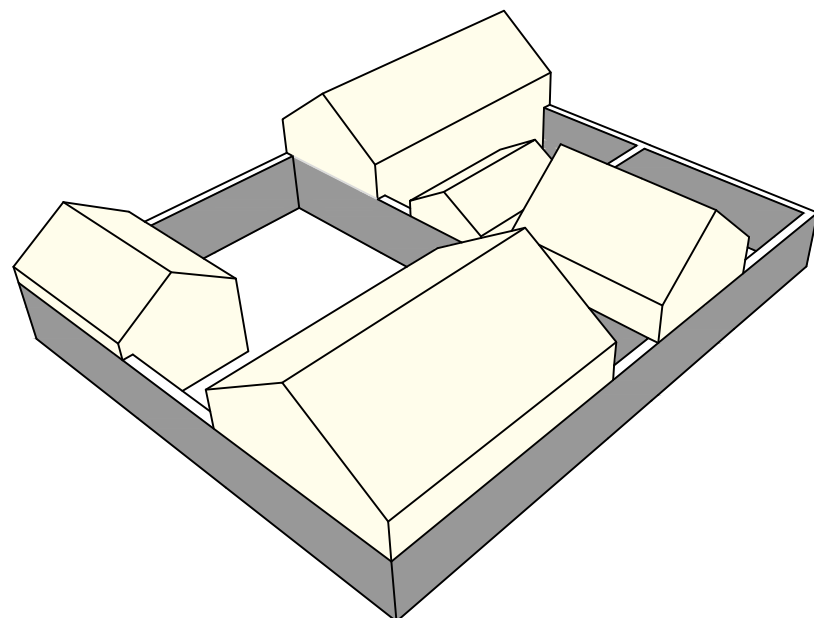
1. cesta (ulica)
2. kuće (smještene uz ulicu)
3. crkva
4. gumno (zajednički javni prostor)
5. dvorovi (prostori između kuća)
6. terasasta polja (uvijek uz samo selo)

- naselja su uvijek zbijena s uskim ulicama, kuće su često dvojne ili u nizu s brojnim dvorovima kako bi se što više plodne zemlje moglo koristiti

TIPOLOGIJE POLJIČKIH KUĆA:

- niske kuće sa stambenim i pomoćnim objektom (stajom)
- ograđeni dvorovi
- često se smještaju jedna uz drugu

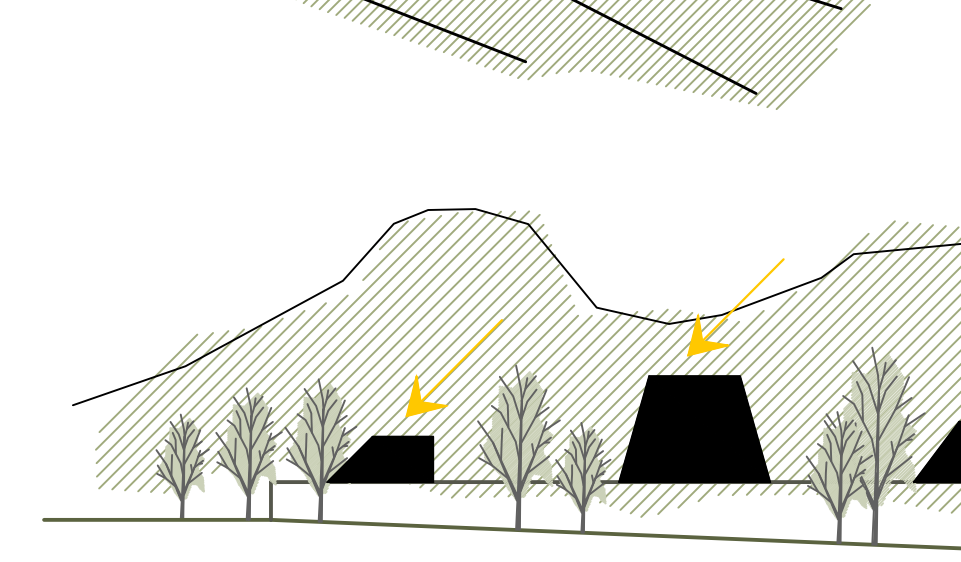
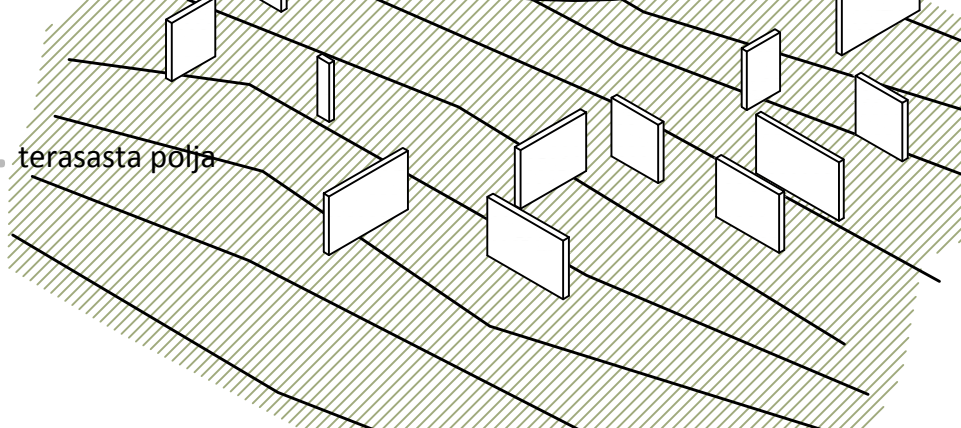
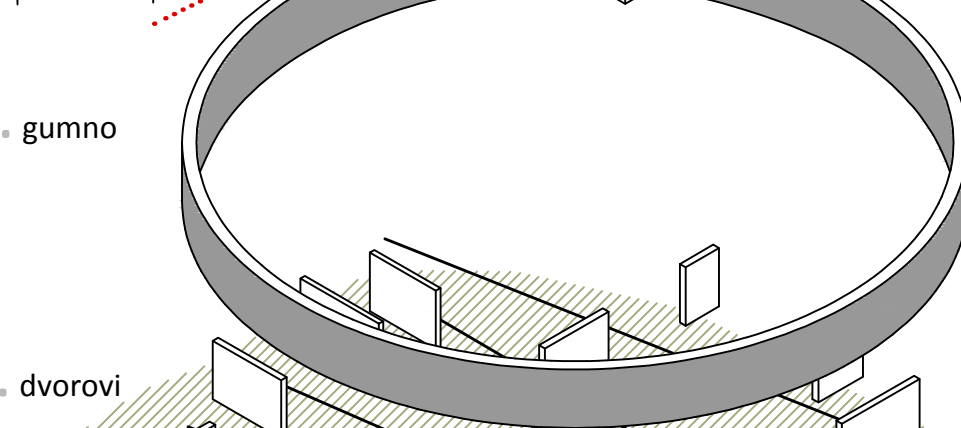
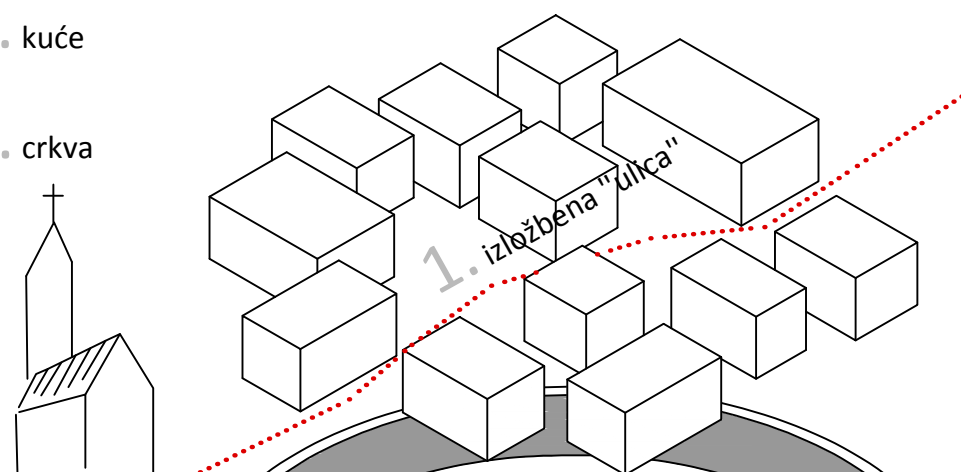
2. kuće

3. crkva

4. gumno

5. dvorovi

6. terasasta polja

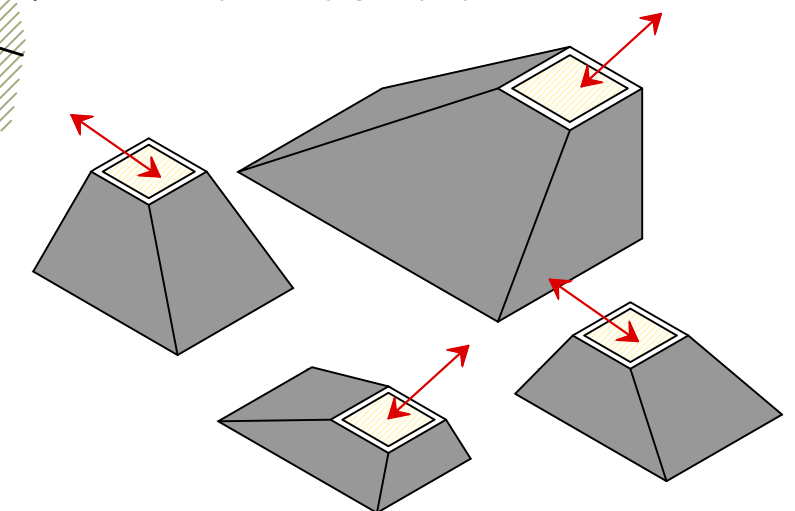
MUZEJ: POSTAJE JEDNO OD POLJIČKIH SELA SA SVOJIM KARAKTERISTIČNIM ELEMENTIMA

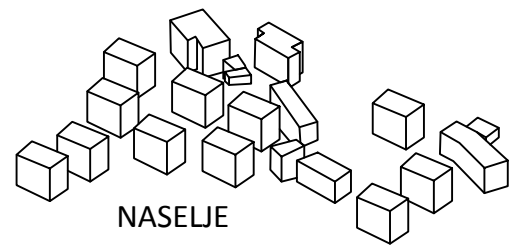
- cilj je da se posjetitelj osjeti dijelom poljičke povijesti i samih naselja
- niski projekt zbog konteksta samog mjesta - područje koje je oduvijek bilo poljoprivredno ostaje zelena površina - očuvanje memorije mjesta

KROVNE PLOHE SA SVJETLARNICIMA

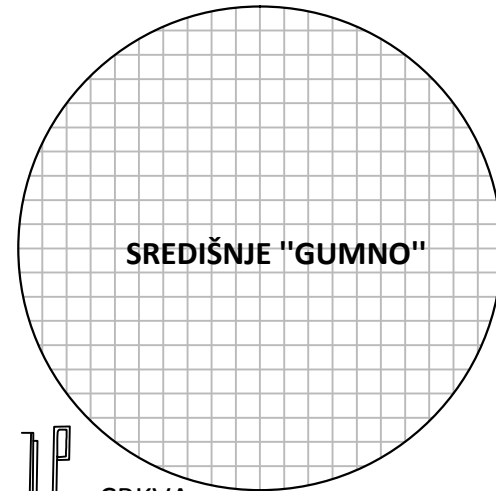
- krov postaje peta fasada i ima vlastiti značaj, krovni pejzaž
- svjetlarnici omogućuju različite ugođaje u prostoru, svaki presjek postaje karakterističan
- kadriranje samog mjesta (pogled iz muzeja prema planinama)
- svjetlo dizajnirano da svakoj prostoriji da drugaciji karakter, te postaje prolazan i promjenjiv element

Različit položaj i veličina otvora ovisno o mjestu kojeg osvjetljava

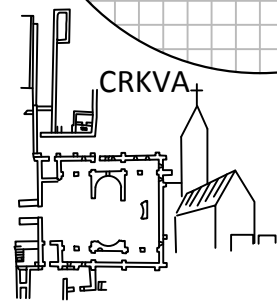

NASELJE

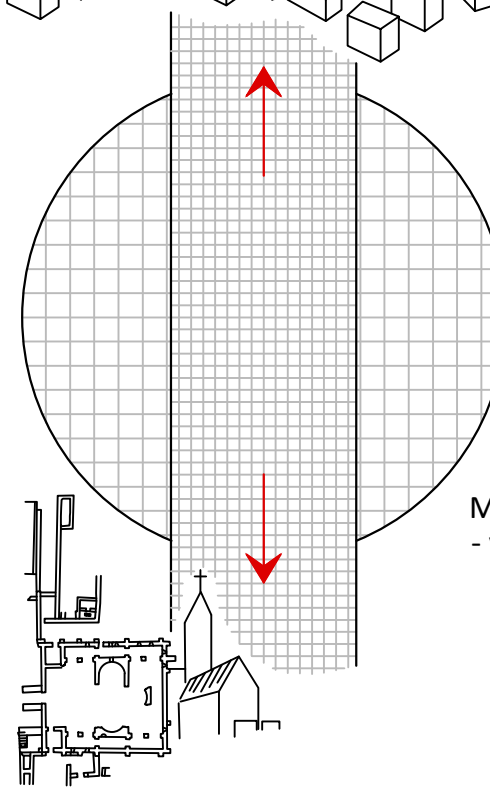
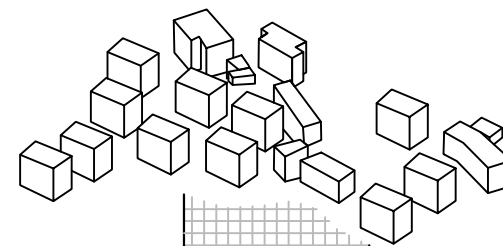
SREDIŠNJE "GUMNO"

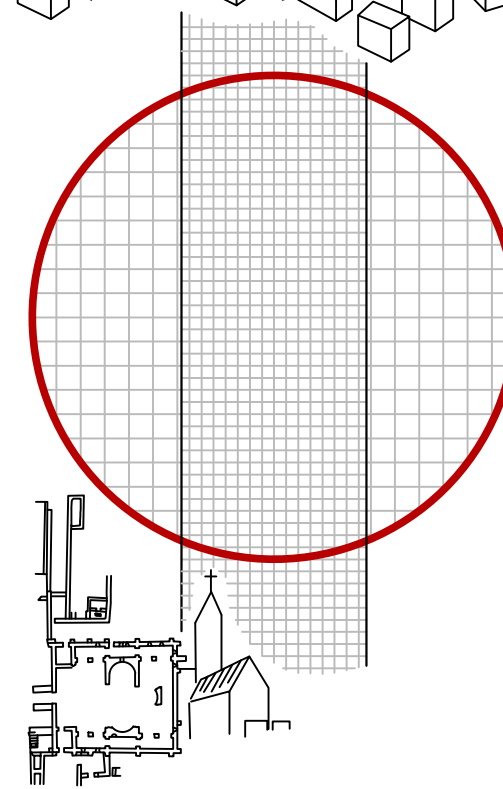
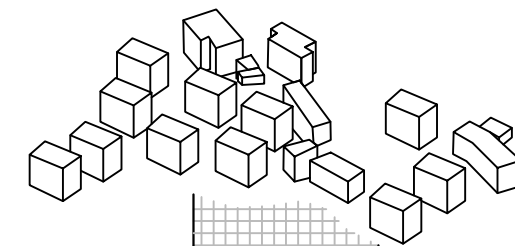
CRKVA

GUMNO - u poljičkoj povijesti, osim svoje uloge u poljoprivredne svrhe, služilo je kao središnji javni prostor i okupljalište naroda, tu su se odvijale razne priredbe, pričale priče, pjevale pučke pjesme

- stvaranje novog gumna - očuvanje tradicije

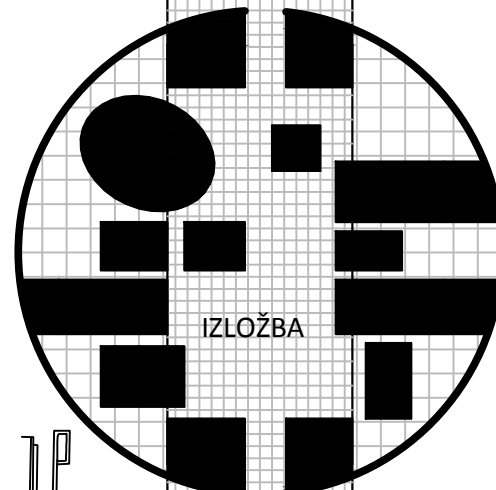
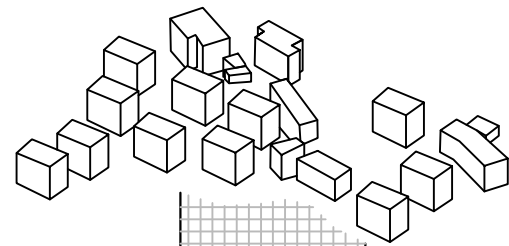

Muzej dostupan stanovnicima
- veza NASELJE - CRKVA

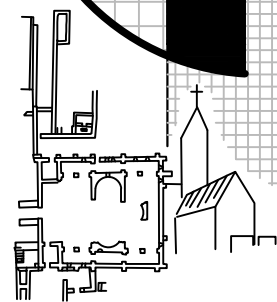

Tipologija zatvorenih kuća i njima pripadajućih elemenata omeđenih zidom

- smještanje svih funkcionalnih jedinica unutar čvrste ovojnice

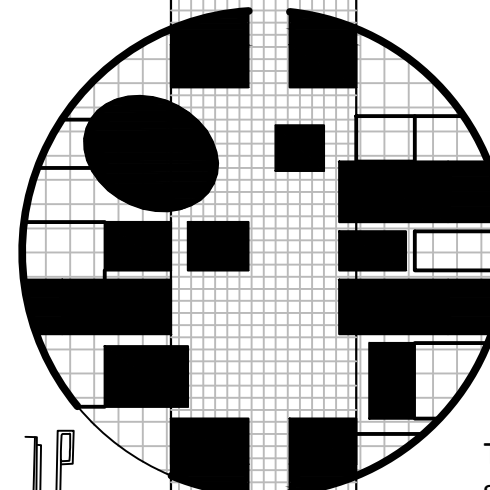
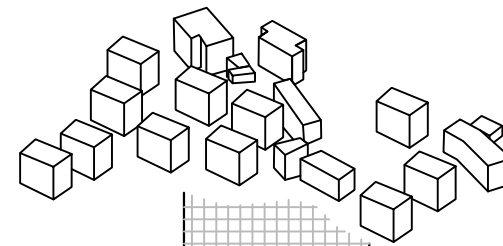

IZLOŽBA

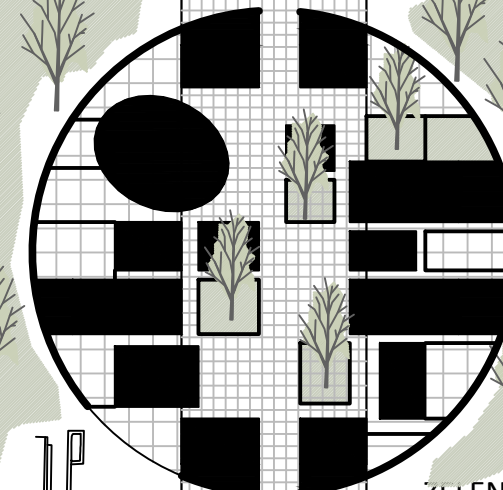
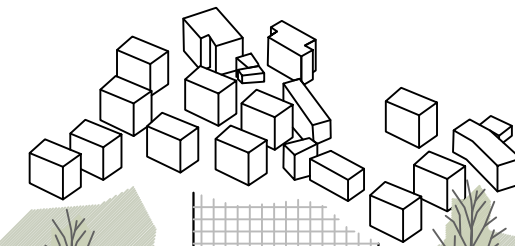

NOVO NASELJE - muzejske jedinice smještaju se u pojedine objekte sa svojim karakteristikama stvarajući ugođaj poljičkog sela, cilj je da se posjetioc osjeća dijelom bogate poljičke povijesti

- odnos prema središnjem izložbenom prostoru - unutar, prodiranje, uz, pokraj

Tipologija dvorova - smještanje ograđenih javnog unutar dvorova karakreta unutar oboda

ZELENILO uz "gumno" i u segmentima unutar njega - OČUVANJE MEMORIJE MJESTA (uzgoj poljoprivrednih kultura van naselja)

PROSTORI MUZEJA

OTVORENI PROSTORI (dostupni svima).....	25 60 m²
- ulazni prostor.....	208 m ²
- prijamni prostor (info punkt, prodaja karata).....	10 3 m ²
- garderoba i sanitarije.....	85 m ²
- muzejska trgovina (suvenirnica).....	60 m ²
- muzejska trgovina (autoht. proizvodi).....	60 m ²
- caffe bar.....	122 m ²
- knjižnica.....	1 38 m ²
- čitaonica.....	1 38 m ²
- prostori za edukativni rad (radionica, igraonica, predavaonica).....	326 m ²
- izložbeni prostor (stalni postav).....	1000 m ²
- izložbeni prostor (privremene izložbe).....	3 20 m ²
POLUOTVORENI PROSTORI (dostupni samo uz nadzor muzejskog osoblja).....	297 m²
- čuvaonica muzejske građe i dokumentacije.....	12 8 m ²
- prostor za uvid u muzejsku građu.....	118 m ²
- fotografski studio.....	2 3 m ²
- komunikacije.....	28 m ²
UPRAVA, ADMINISTRACIJA.....	136 m²
- muzejski tehničar.....	15 m ²
- kustos.....	15 m ²
- muzejski pedagog.....	13 m ²
- informatičar.....	1 5 m ²
- soba za sastanke.....	2 3 m ²
- arhiv.....	9 m ²
- čajna kuhinja.....	9 m ²
- sanitarije.....	11 m ²
- komunikacije.....	26 m ²
ZATVORENI PROSTORI (dostupni samo ovlaštenom osoblju).....	320 m²
- restauratorska i preparatorska radionica.....	4 3 m ²
- studijska čuvaonica.....	65 m ²
- spremište knjižnične građe.....	65 m ²
- prostor za prijam nove građe (karantena).....	6 5 m ²
- prostor za tehničko održavanje.....	28 m ²
- servisni ulaz.....	18 m ²
- komunikacije.....	3 6 m ²
GOSPODARSTVO.....	193 m²
- kotlovnica.....	40 m ²
- domar.....	1 4 m ²
- osoblje.....	38 m ²
- garderoba i sanitarije tehničkog osoblja.....	2 7 m ²
- spremište.....	10 m ²
- spremište poljop. alata.....	36 m ²
- komunikacije.....	28 m ²

UDRUGE I DRUŠTVA.....	192 m²
- čuvari baštine.....	40 m ²
- folklorno društvo.....	62 m ²
- radni prostori udruga.....	62 m ²
- agencija.....	28 m ²

UKUPNO: 3698 m²

VANJSKI PROSTORI

- pozornica za predstave i različita događanja.....	326 m ²
- radionice starih zanata.....	190 m ²
- radni prostor KUD Mosor.....	108 m ²
- igralište.....	112 m ²
- caffe bar.....	38 m ²

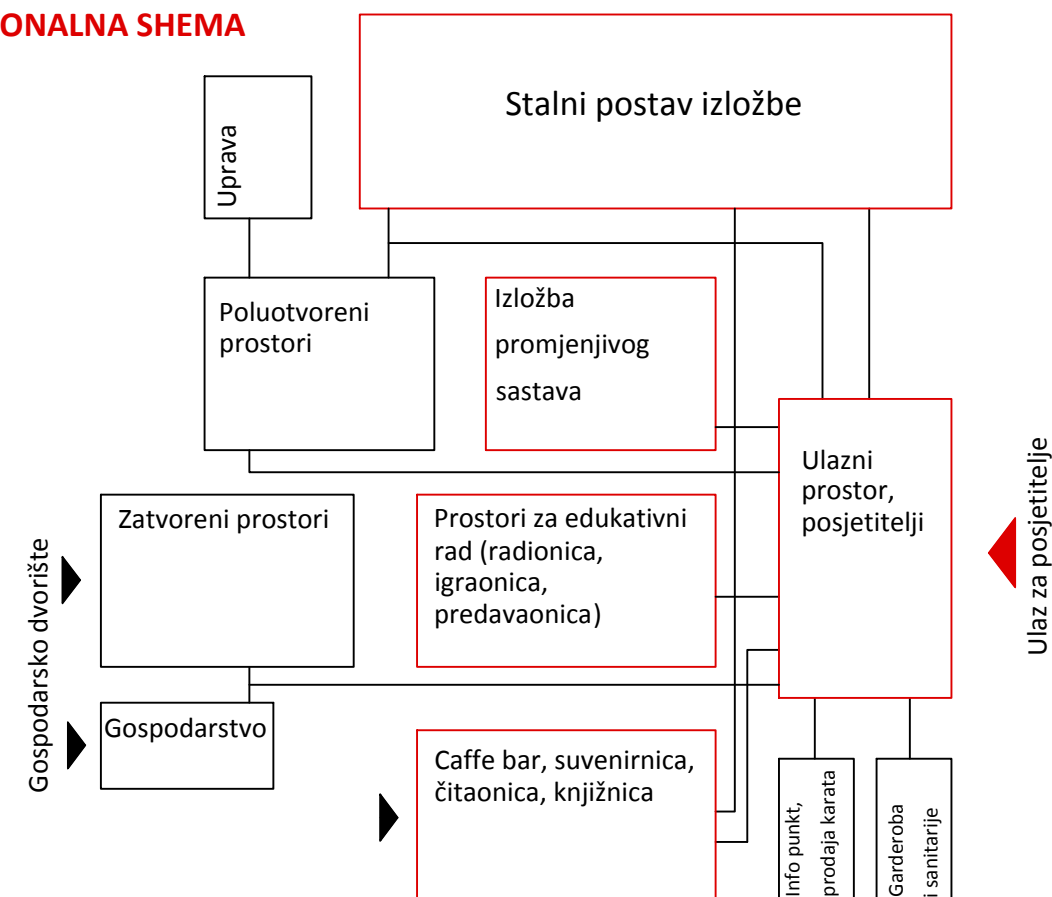
PROSTORI ZA PREZENTACIJU I PRODAJU DOMAĆIH PROIZVODA

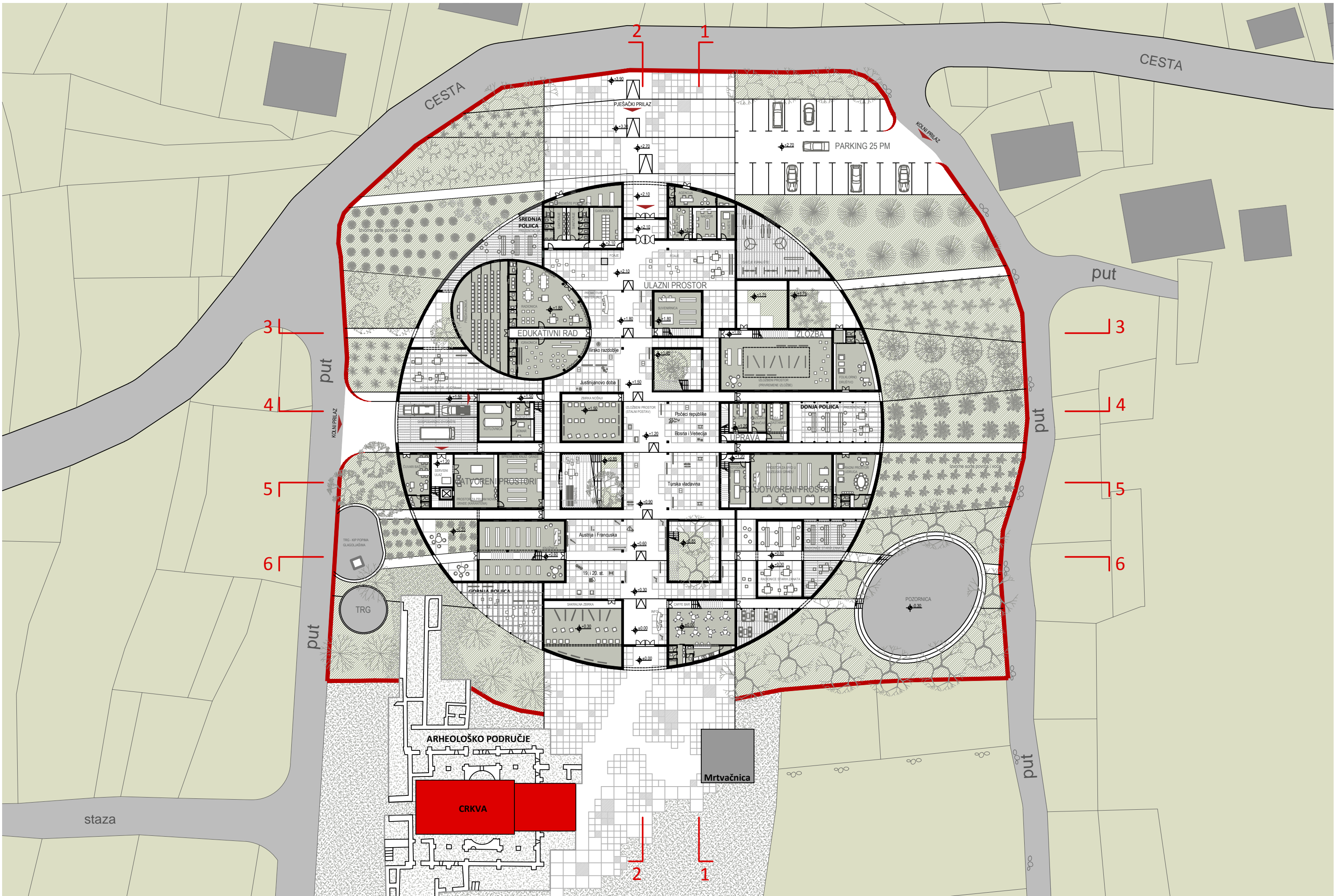
- Gornja Poljica.....	92 m ²
- Srednja Poljica.....	112 m ²
- Donja Poljica.....	96 m ²

- parkiralište (25 PM).....	450 m ²
- gospodarsko dvorište.....	120 m ²

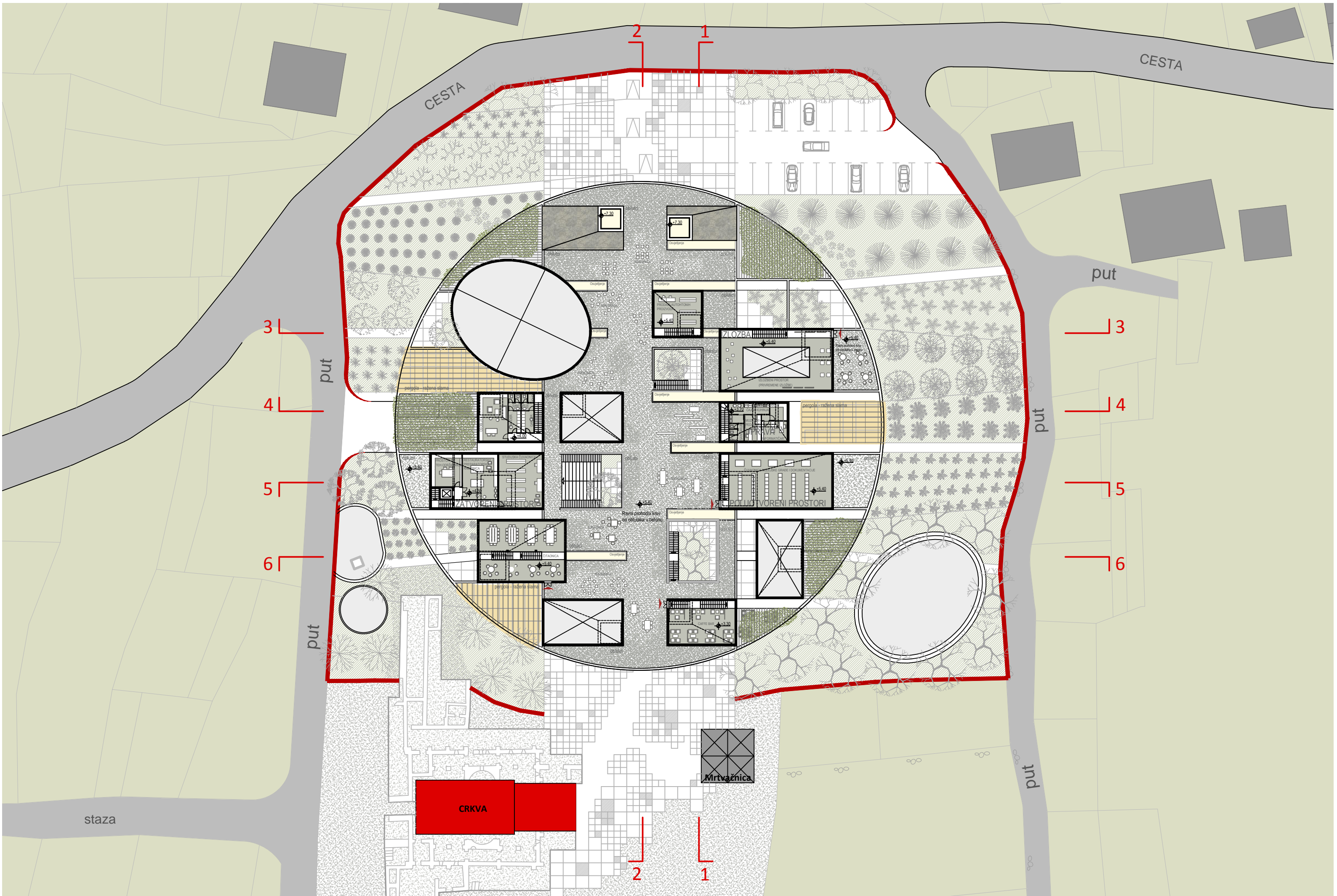
UKUPNO: 1644 m²

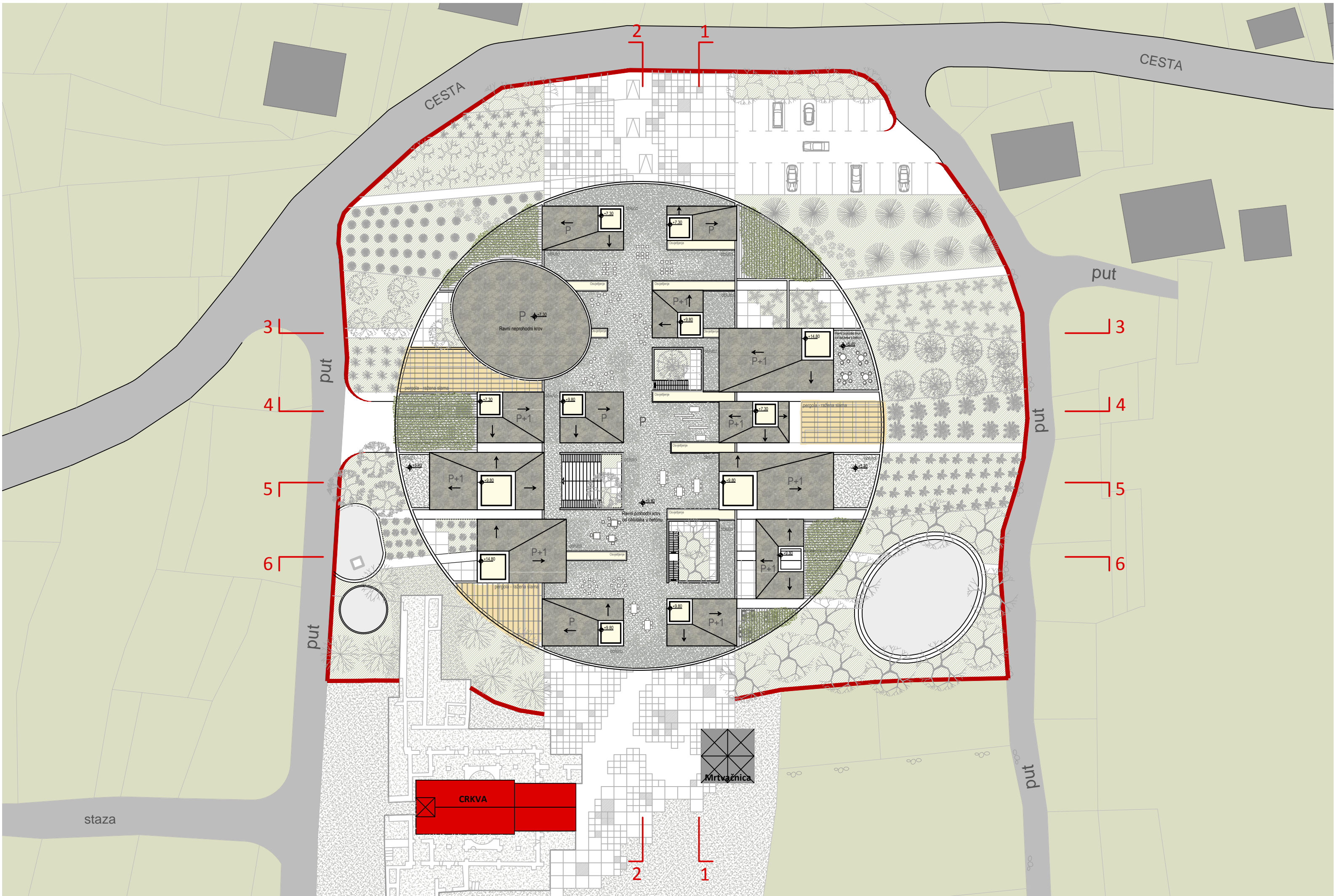
FUNKCIONALNA SHEMA

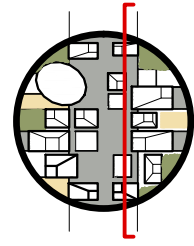

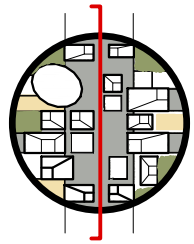

PRESJEK 1-1

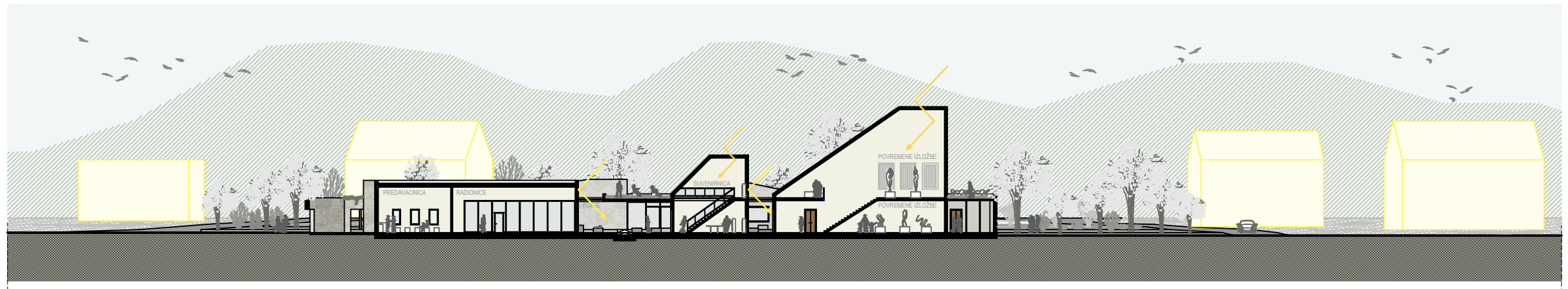
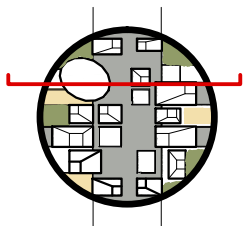
+14.80
+9.80
+7.30
+5.40
+2.10
±0.00

PRESJEK 2-2

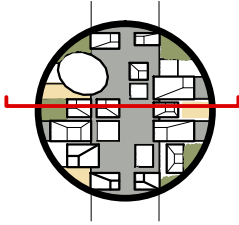
+14.80
+9.80
+7.30
+5.40
+2.10
±0.00

PRESJEK 3-3

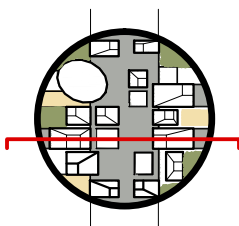
+14.80
+9.80
+7.30
+5.40
+1.80

PRESJEK 4-4

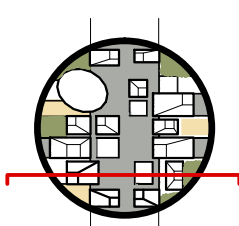
+14.80
+9.80
+7.30
+5.40
+3.70
+1.20

PRESJEK 5-5

+14.80
+9.80
+5.40
+4.50
+1.20

PRESJEK 6-6

+14.80
+9.80
+5.40
+0.60
-0.30

SJEVERNO PROČELJE

JUŽNO PROČELJE

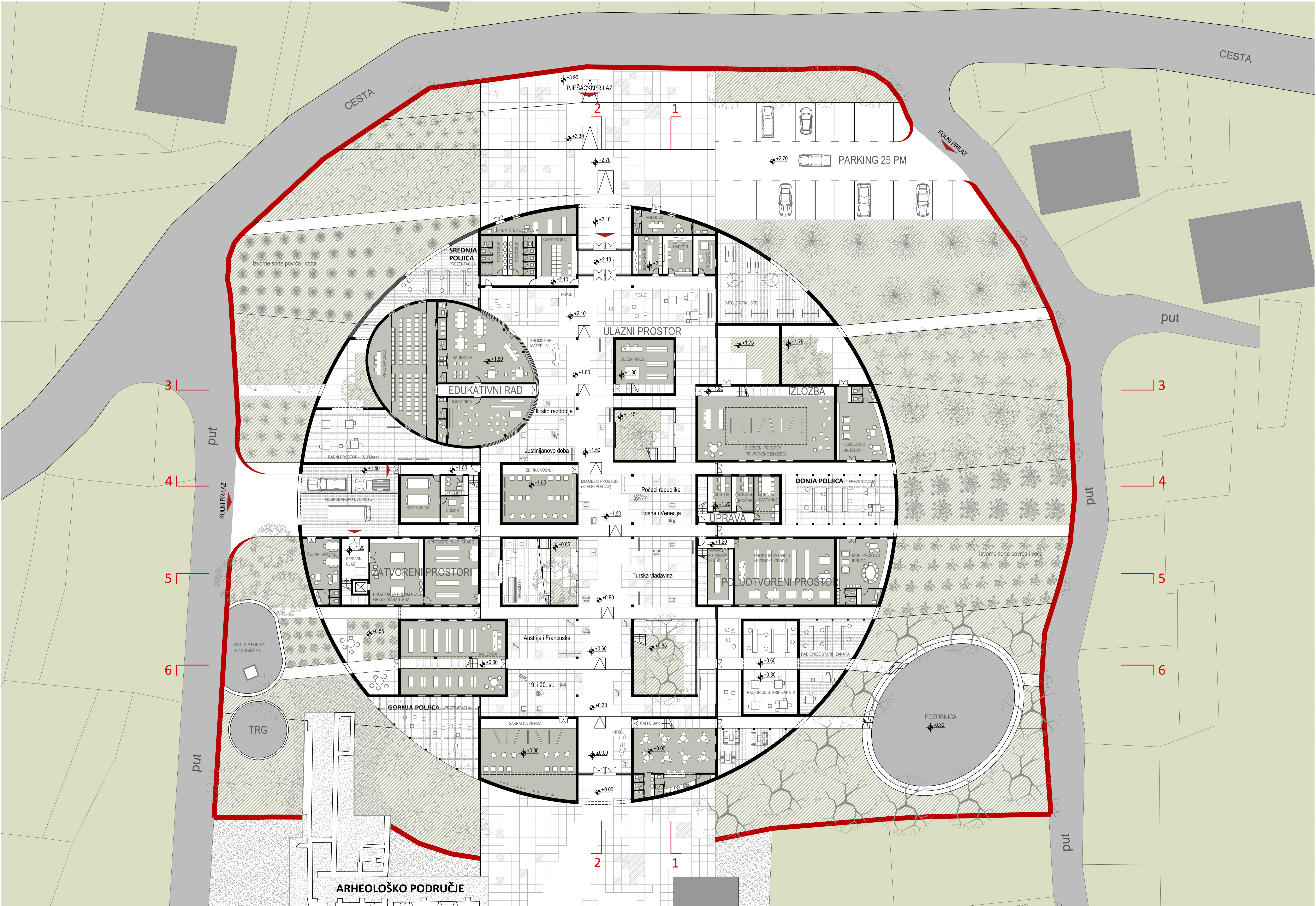

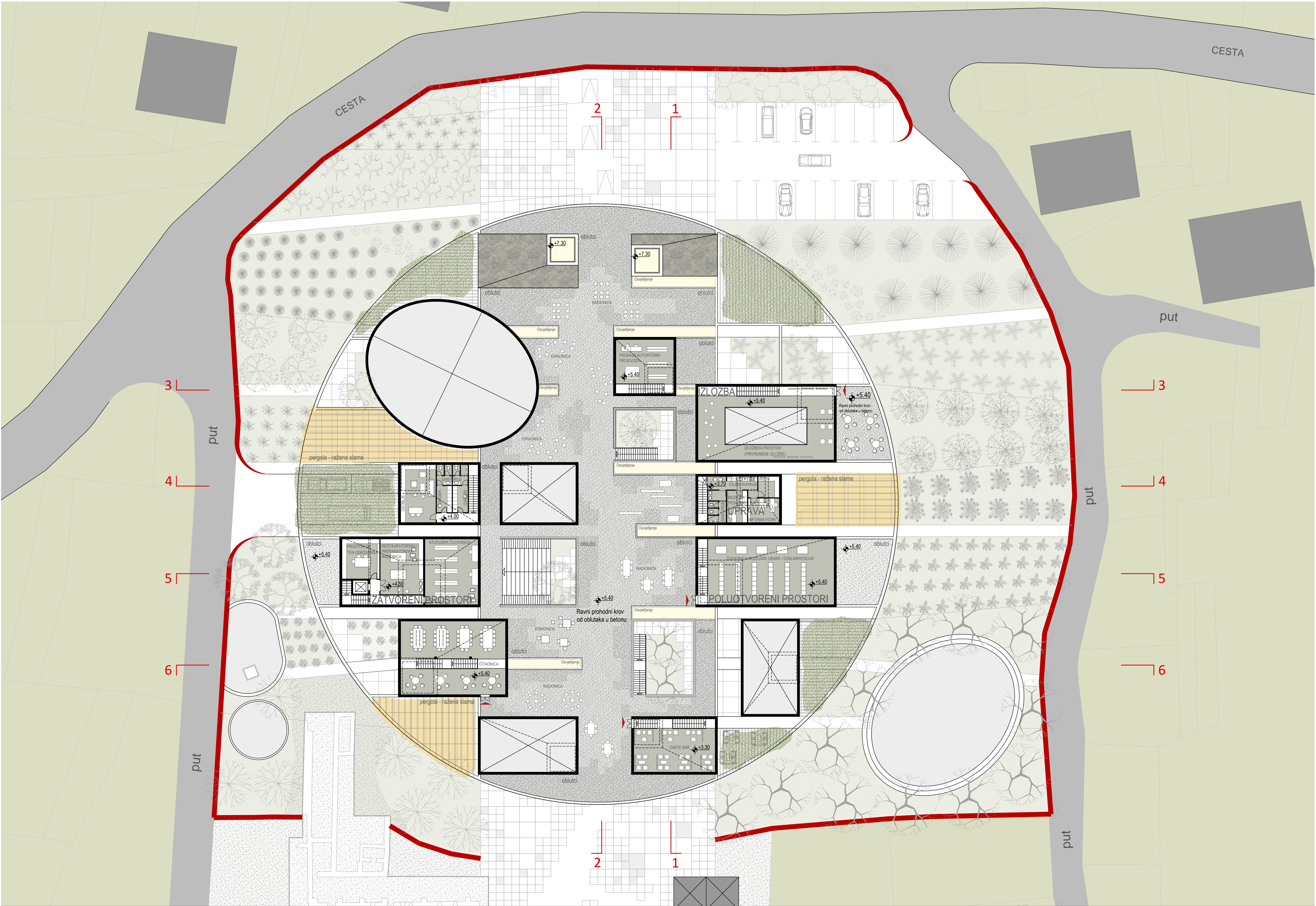
ISTOČNO PROČELJE

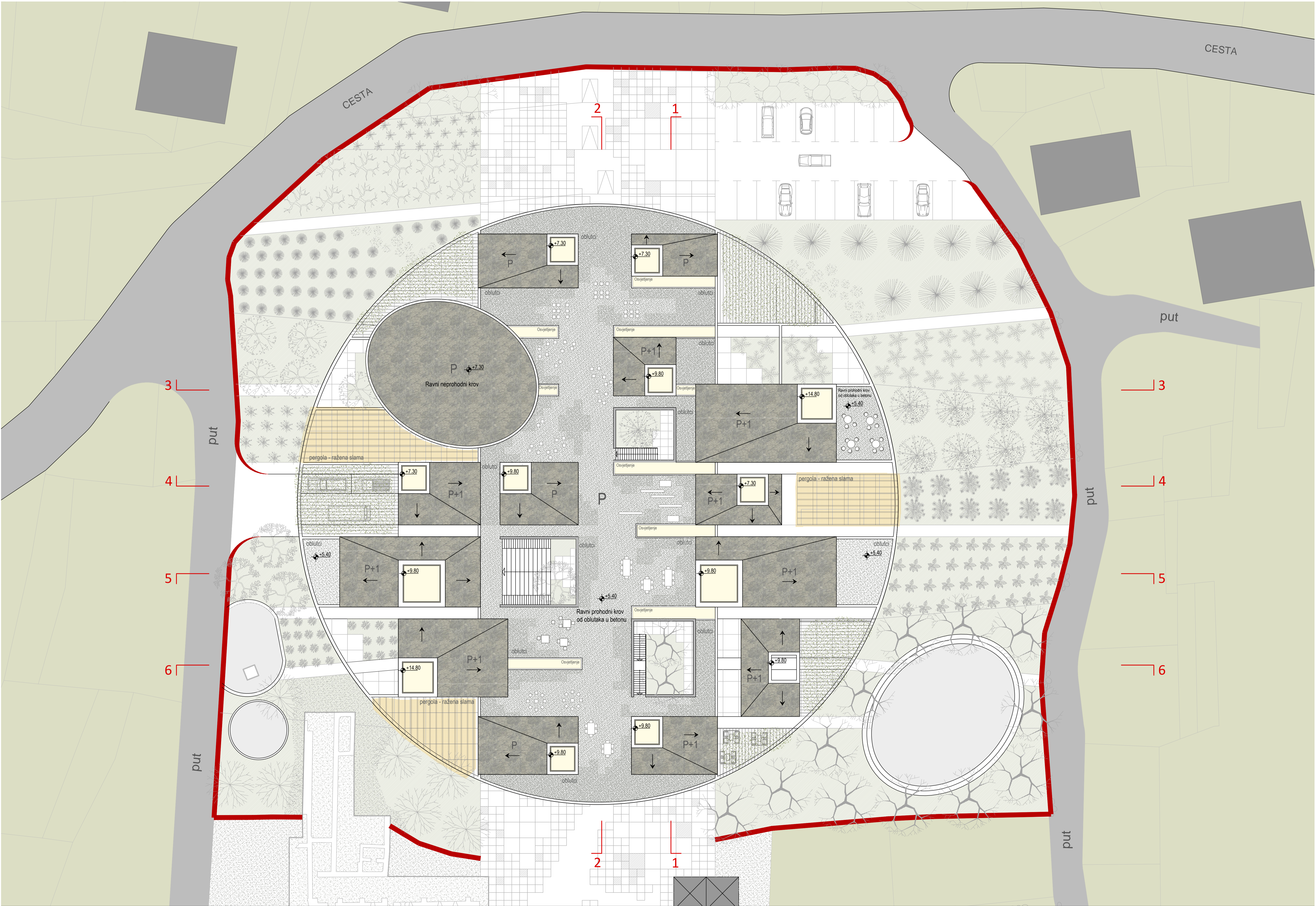

ZAPADNO PROČELJE

PRESJEK 1-1

PRESJEK 2-2

PRESJEK 3-3

PRESJEK 4-4

AKAD. GOD. 2013./2014.
STUDENTICA: ANITA ALJINOVIĆ

NASLOV RADA: MUZEJ POLJICA_GATA
MENTOR: dipl.ing.arh. DARIO GABRIĆ

M 1:200 0 2 4 6 8 10m

PRESJECI

48

PRESJEK 5-5

PRESJEK 6-6

SJEVERNO PROČELJE

JUŽNO PROČELJE

AKAD. GOD. 2013./2014.
STUDENTICA: ANITA ALJINOVIĆ

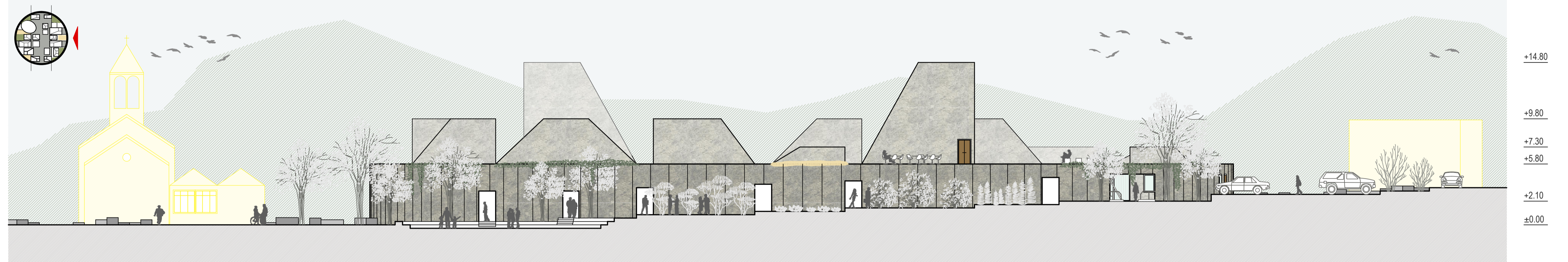
NASLOV RADA: MUZEJ POLJICA_GATA
MENTOR: dipl.ing.arh. DARIO GABRIĆ

M 1:200 0 2 4 6 8 10m

PROČELJA

50

ISTOČNO PROČELJE

ZAPADNO PROČELJE

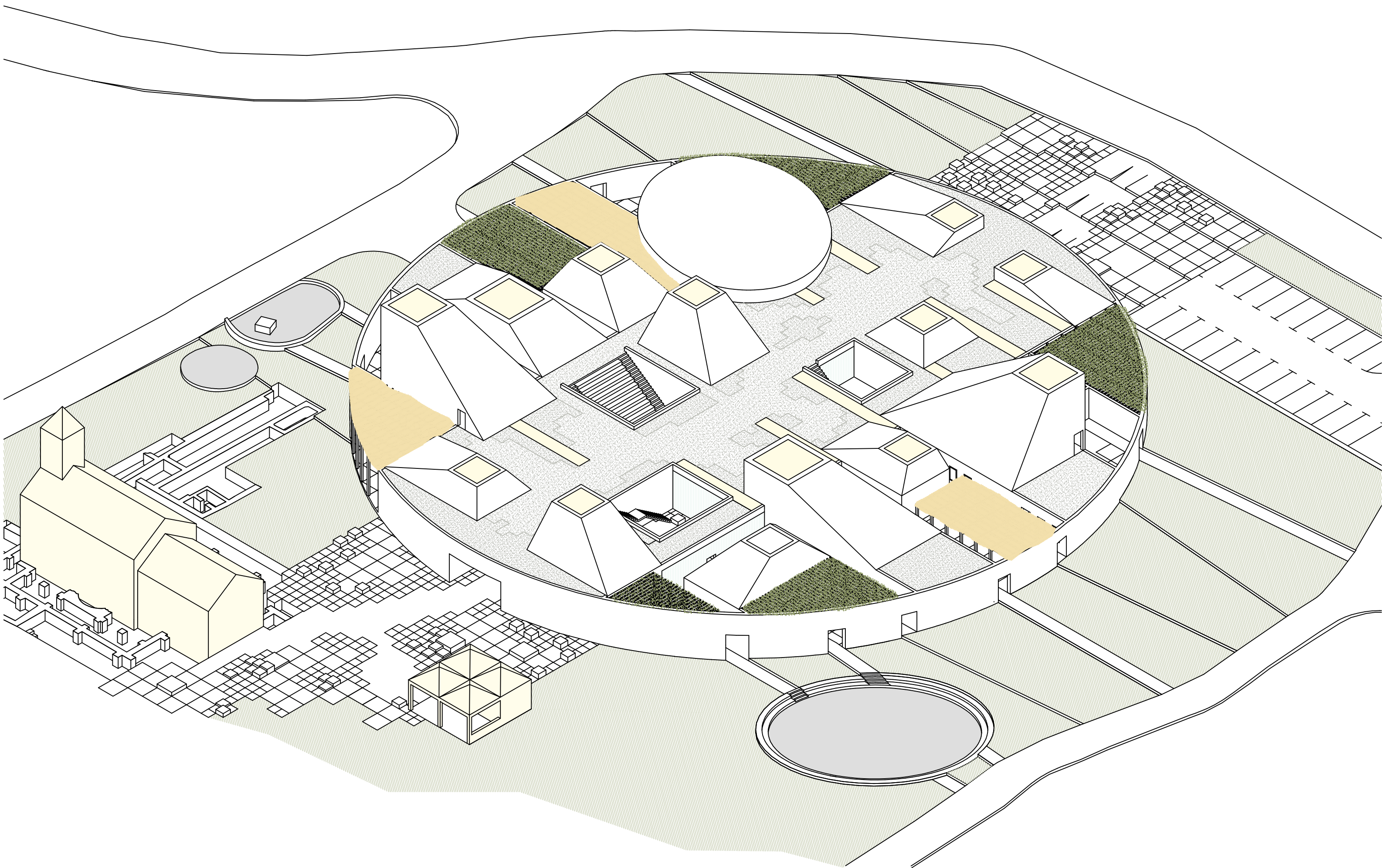
AKAD. GOD. 2013./2014.
STUDENTICA: ANITA ALJINOVIĆ

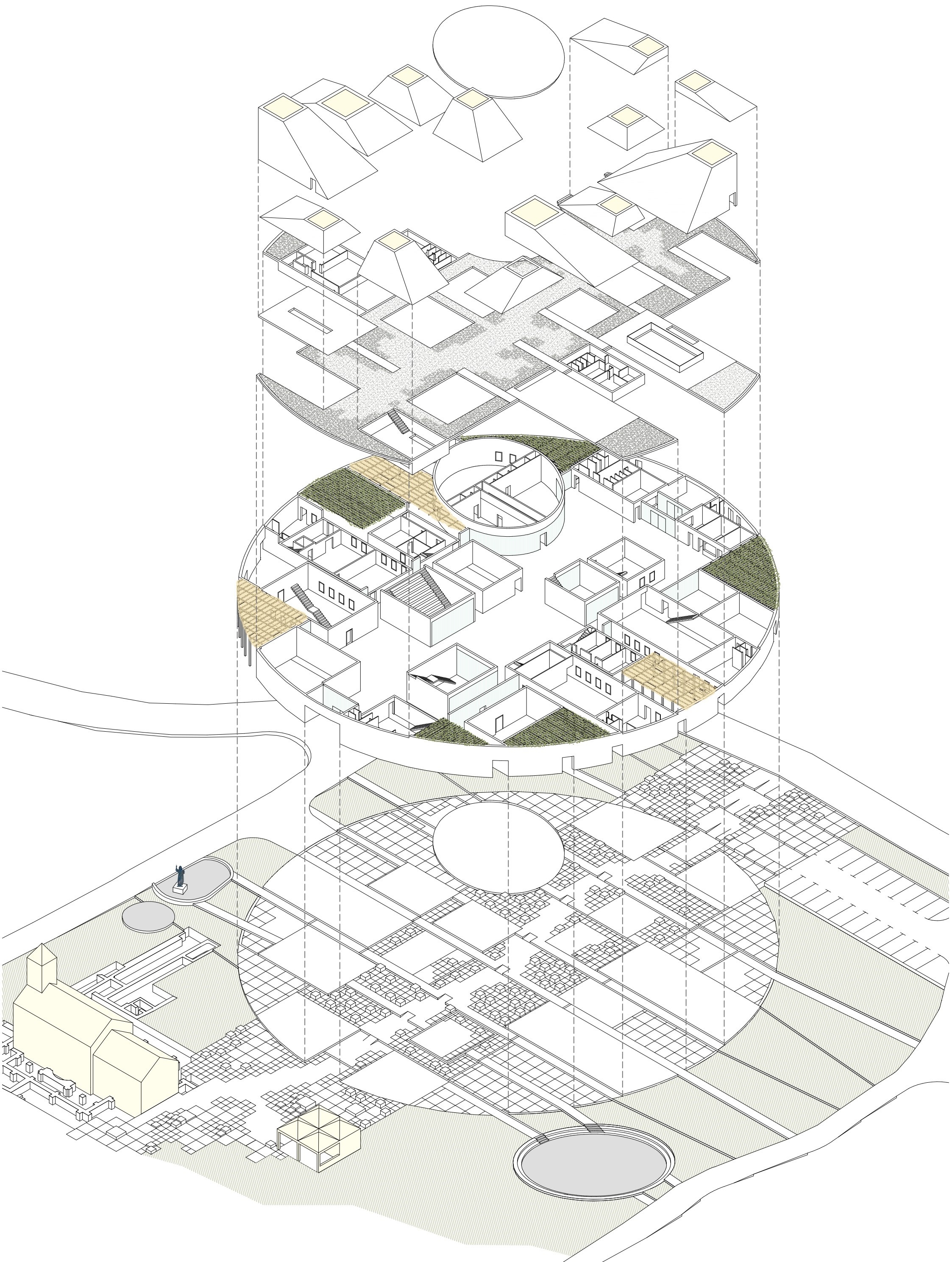
NASLOV RADA: MUZEJ POLJICA_GATA
MENTOR: dipl.inz.arh. DARIO GABRIĆ

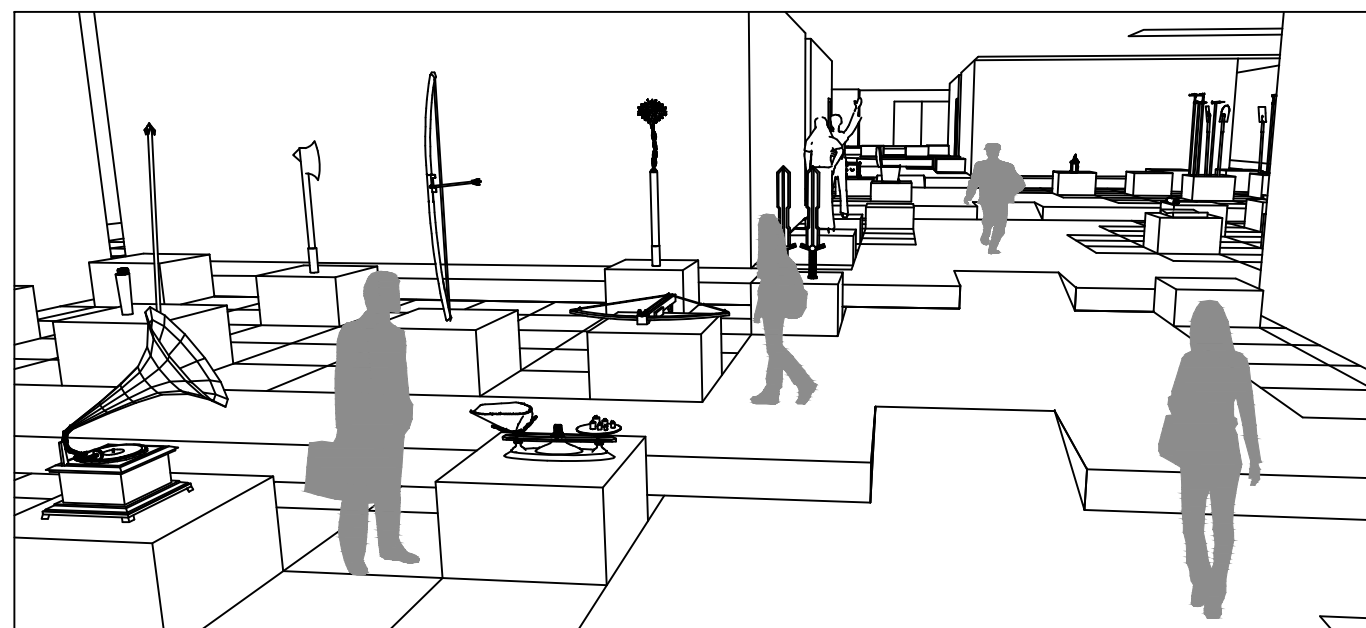
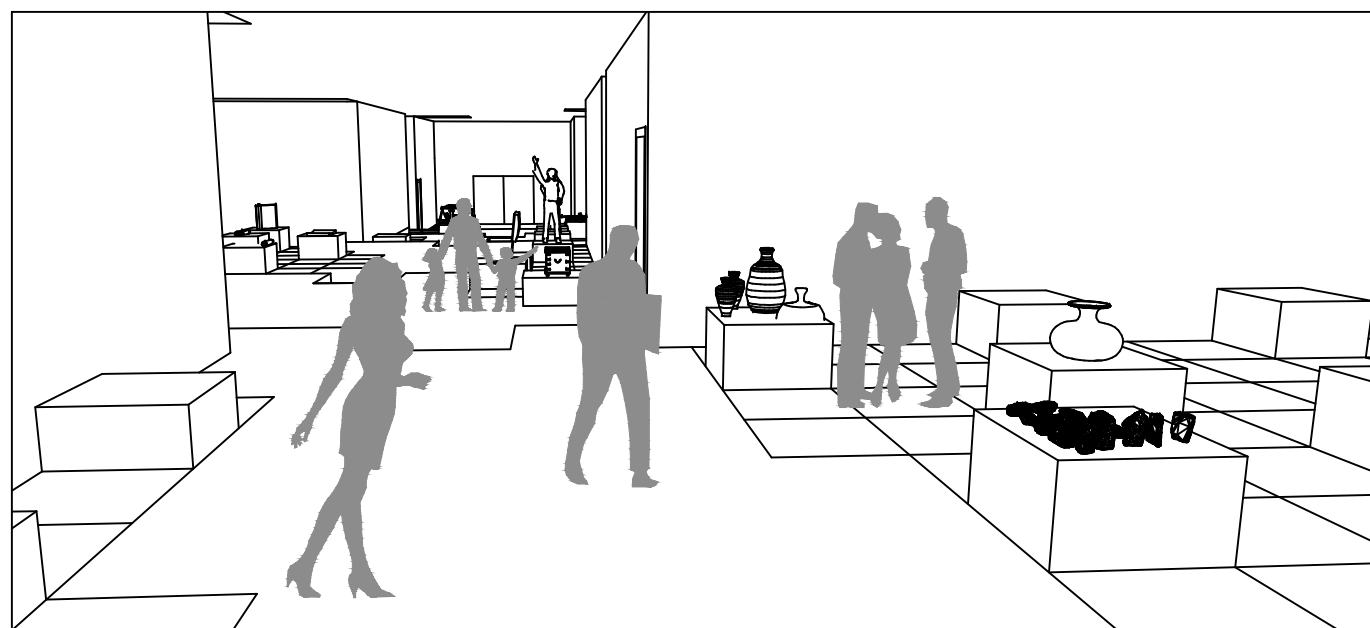
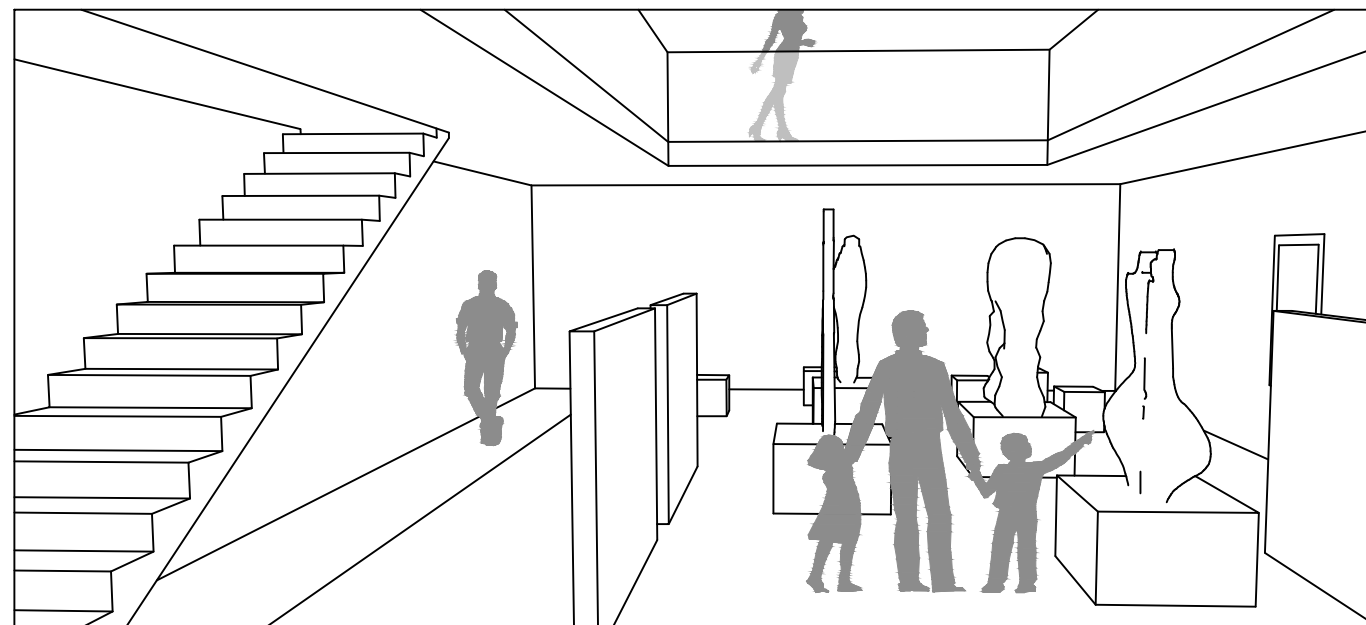
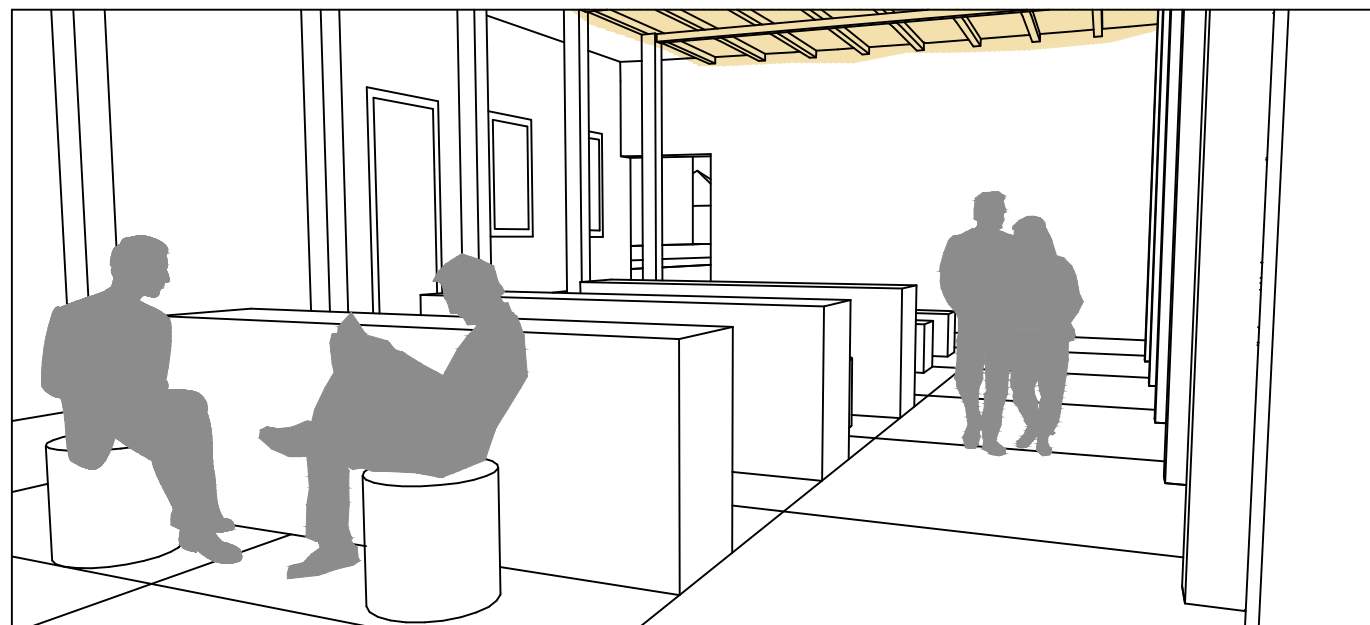
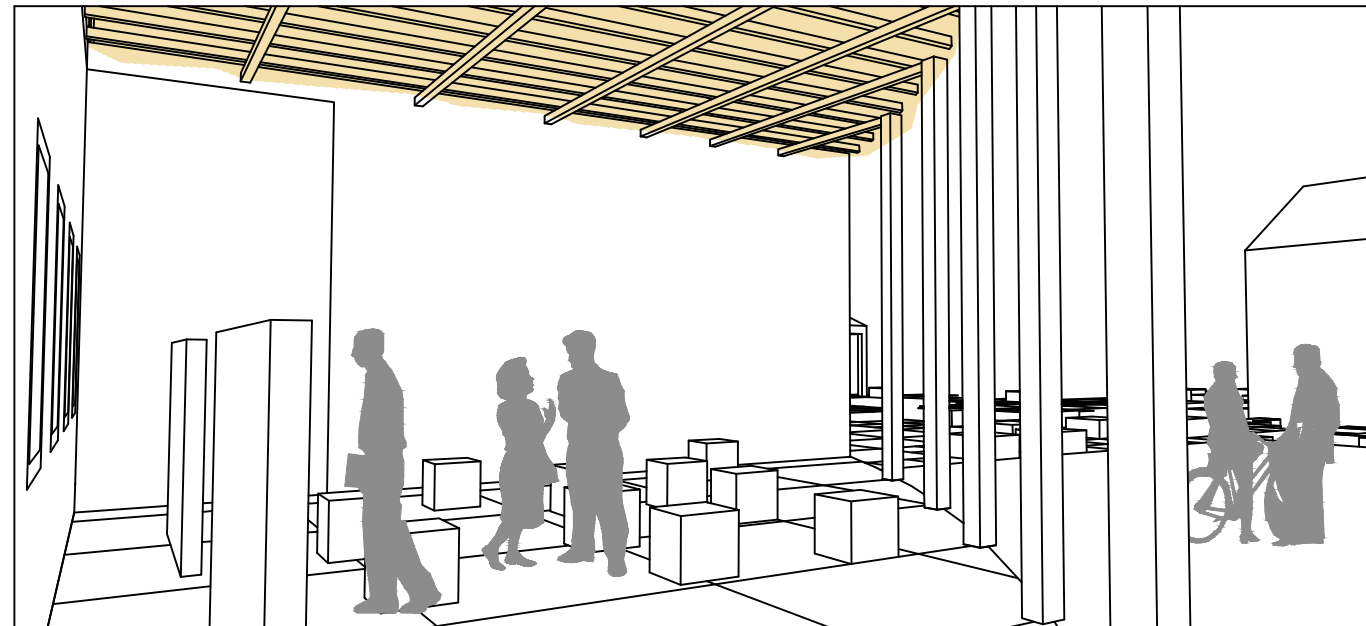
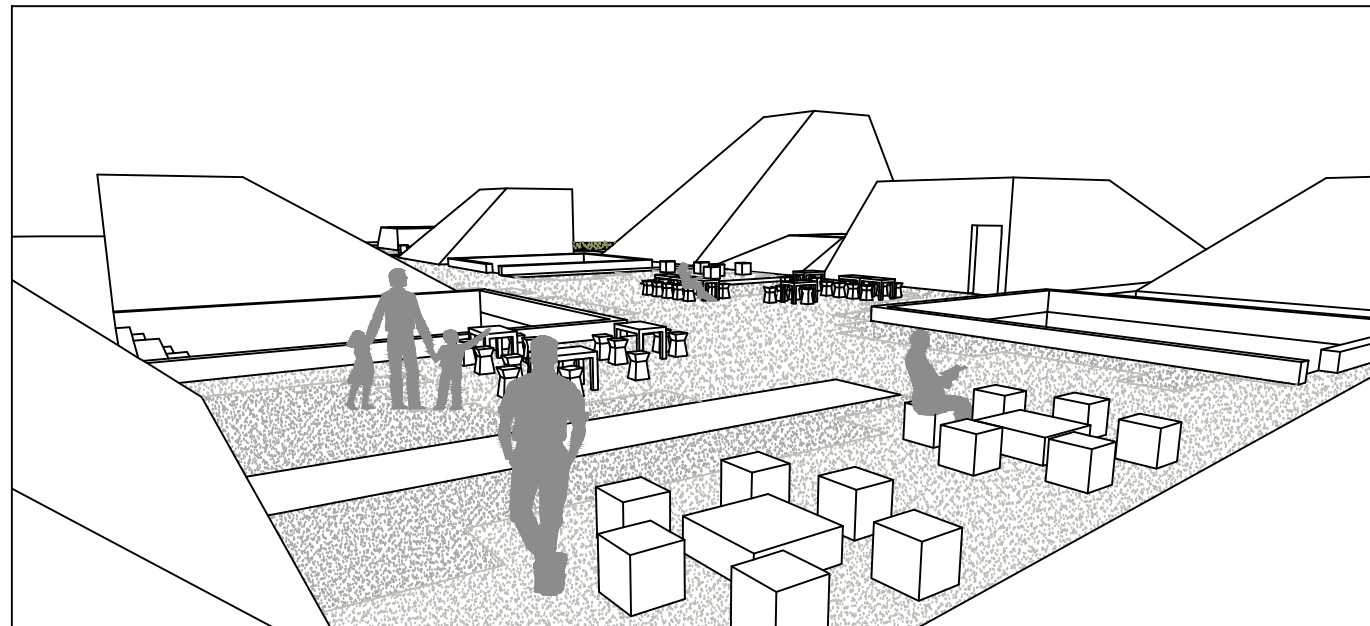
M 1:200
0 2 4 6 8 10m

PROČELJA

51

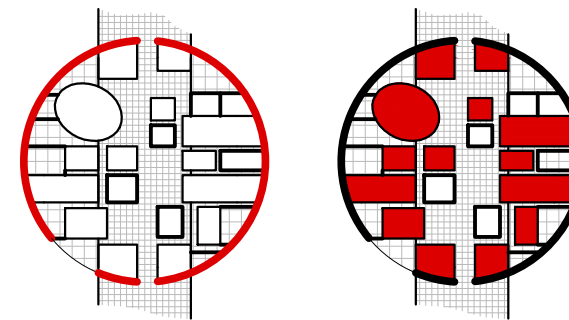
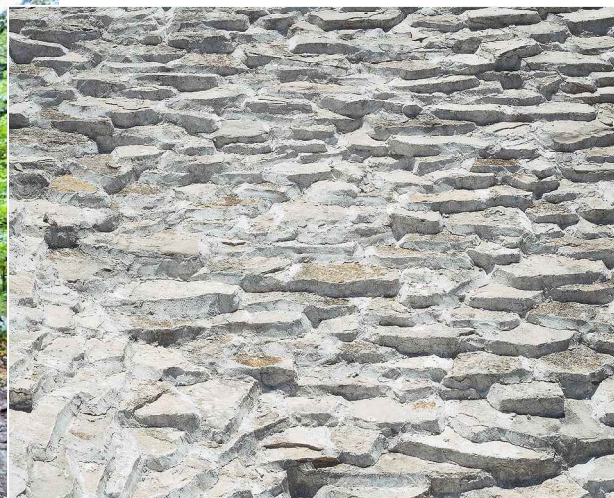

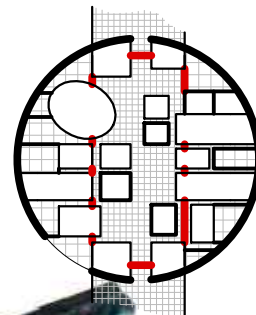
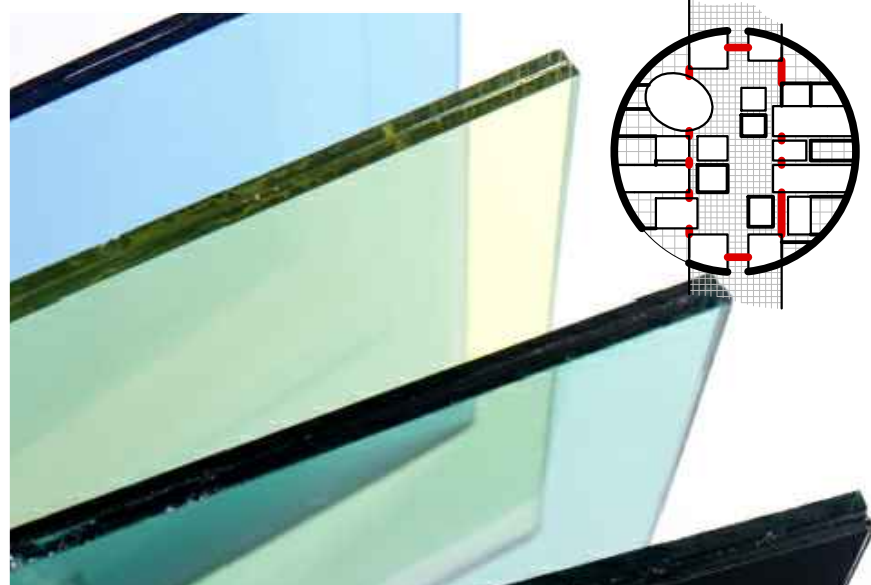

KAMENE PLOČE U VAPNENOM MORTU - korištene za pokrov starih poljičkih kuća

GRUBO ŽBUKANI BETON - ovojnica objekta te same jedinice bile bi od izrazito grubo žbukanog betona - suvremeni materijal koji bi svojim izgledom podsjećao na stare kamene krovove

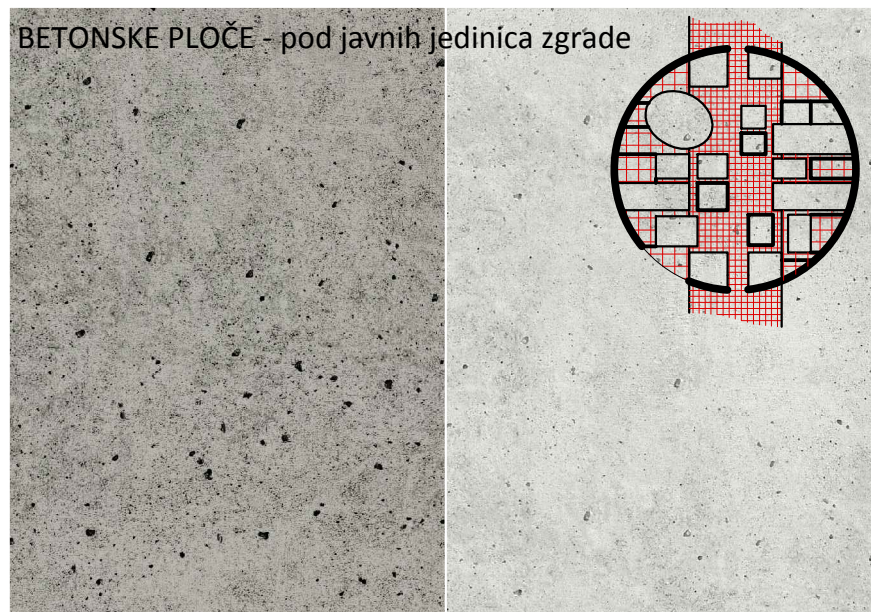
STAKLO - obodi izložbenog prostora

OBLUTCI - prohodni krov nad izložbenim prostorom

PERGOLE (grožđe i ražena slama) - natkrivaju dvorove

BETONSKE PLOČE - pod javnih jedinica zgrade

